

«Үтүө киһи үтүөтэ үс үйэҕэ умнуллубат». Саха өһүн хоһооно

ДУОЛЛАР КУУРСА:

1998 СЫЛЛААҕЫ
КИРИИСИС
ХАТЫЛАНЫА ДУО?

10-с, 11-с балаһалар

ДЬОРУОЙ ЛОНГИНОВ:

КИҢИ БИИР
ТӨРӨӨБҮТ СИРДЭЭХ
БУОЛУОХТААХ

16-с, 33-с балаһалар

ЕГОР ДАНИЛОВ

БЫЛААСТЫК
ТЫЫТЫН ХОТУЛАР
СЭНЭЭРЭЛЛЭР

38-с балаһа

75 КЫАЙЫ!
1945–2020

КЫАЙЫ КҮНЭ
БУОЛАРА

53

КҮН ХААЛЛА

12+

ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭ СҮРҮН ХАҢЫАТА

edersaas.ru

САХА СИРЭ

«Манчаары» уонна «Кыым» хаһыаттары утумнааччы
Хаһыат 1921 с. ахсынны 28 күнүттэн тахсар

№11 (6201)

Чэппиэр аайы тахсар
2020 сыл кулун тутар 19 күнэ

ДОЙДУГА БЭРИНИИЛЭЭХ БУОЛУУ СЫЛА

ӨКСӨКҮЛЭЭХ СУРУГУТТАН

«...Эпидемия (дьан) курдук
ынырыктаах абааһыны
кыайбыт наука
сири-дойдуну буулаабыт
куһаҕан тыыннары бири
да ордорбокко
«имири эһитэлээтэ».

Саха омук сайаҕас санаалаах ылбаҕай
ырыаһытын, ыраас тыллаах дьонуннаах
суруксутун туһунан
30-с уонна 31-с балаһаларга аах

Художуннук Гаврил ПЕТРОВ урулуйа.

Мобильнай сыһыарыыны
холбоо, хаамыратын анал
бэлиэлээх хаартыскаҕа
туһаай уонна видеону көр.

2 БЭЛИИТИКЭ

Ааспыт нүөмэргэ Владимир Путин талааннаах ыччаты өйөөһүн уонна экэниэмикэбэ туруктаах буолуу, харгыстанан хаалыы туһунан кэпсээбитин бэчээттээбиппит. Бу сырыыга кини Аҕа дойду сэриитин уонна олигархтар, аныгы топ-менеджердэр тустарынан сэлэргээбититтэн быһа гардан бэчээттиибит.

СТАЛИН УОННА ГИТЛЕР ТУҢУНАН

А.Ванденко: Кыйайы 75 сылыгар бары бас-көс дьон кэлэллэрэ эийэхэ оччо суолталаах дуо?

В.Путин: Суолтата суох. Бу бииһи бырааһынньыктыт. Гитлery утары камсааһыңҥа урут биһигини өйөөбүт дойдулар баһылыктара ис бэллшткэ да, сизр-майгы да өттүнүнэн ыллахха, кэлэллэрэ ордук буолуо этэ. Биһиги кэтэхэбит уонна кэллэхтэринэ, үөрүөхпүт. Өскөтүн кэлбэтэхтэринэ – ол кинилэр дьыалалара. Ити, мин санаабар, кинилэр албастарынан буолуо.

А.Ванденко: Биһигиттэн Кыйайыбытын былдыһаллар диең санаа үөскээбэт дуо?

В.Путин: Оннук санаа суох. Ол табыллыбат, ааган-сууттаан да көрдөххө. Ол ааһар-суруйар кыага суох кыра ычалаах дьон буоллактара диш. Гитлер уонна Сталин биш тэнг эппитинэстээхтэр диең Европарламенгга онно соубу туюйаллар. Бу олох хой баһа.

1918-1919 сыллартан сабалаан, устуоруйа сайдыытын хаамыстын көрдөххө. Ол хайдах быһыылаахтык барбытын, Гитлери кытта ким ханнык докумуоннарга илии баттаспытын. Таарыйа эттэххэ, тиран уонна онук-манньк диең сыйһаннаспыттарын да иһин, Сталин Гитлери кытта быһачы субээһинэң бэйэтин киртпплэтэээ уонна Сталин – Гитлер диең биш да илии баттаһаһын суох.

Оттон Гитлер уонна Великобритания премьер-министирэ, Гитлер уонна Франция премьер-министирэ – диең баар. Гитлер уонна Польша салайааччыта баар. Кинилэр кинилиһин үлээлээбиттэрэ, Гитлери кытта хаста да көрсүбүттэрэ, Чехословакияны уаен биэрбиттэрэ. Польша Гитлери кытта Чехословакияны үлээстибиттэ, уонна, ис дыңгэ, Чехословакияга сэриилэрин киллэрэр туһунан дуоэбардаспыттара. Ньымэстэр кинилэргэ эппиттэрэ, Гитлер эппитэ: биһигини кытта орубуна биш күңгэ буолбатах, бэйэ-бэйэбитигэр мэхэйэдьинимэххэ, эһиги ымсыгырар Тешинскэй уобаласкытыгар наадыйбалпыт. Бу быһаччы кикси. Адьын, докумуонҥа барыта баар. Маны барытын архыптыган хостоон, көрдүм уонна аахтым.

А.Ванденко: Аахпыккын истибиппит.

В.Путин: Кырдьык, оннук. Онно барыта суруллубут. Онтон онно ким буруйдаабын кэпсизхтэрэ. Кинилэр 1938 сыллаахтан саа-

лаан буруйдаахтар. Ити Мюнхеннаабы кикси диең ааттанар уонна Аан дойду II сэриштэ сабаланырыгар бастакы хардыынан буолбута.

А.Ванденко: Польша Сэбизскэй Союууһу, дыңг таһымнаахтык Варшава Сэбизскэй Союууһу гитлеровскай Германияга тэнгиир, тэнгнэбил бэлэитин туруорар уонна икки дойдуну Аан дойду иккис сэриитин күөртээһингэ буруйдуур. Биһиги сонно тутатына киирсэн барабыт.

В.Путин: Биһиги кимниһин да киирсибэлпит. Малотов уонна Риббентроп кистэлэн борото-куолларын биһиги дьүүлээбиппит, Арасыйыа итини онгорбута. Оччобуна атын да дойдулар кырдьыгынан эптиһнэр, ол кэмнэргэ бэйэлэрин салалталаарын быһыыларын хайдах сыаналыылларын, өйдөрүттэн айан, араас буруйдааһыңнары эбэтэр модьуйуулары эптэккэ.

А.Ванденко: Польша билиңги былааһа Эйгин Освенцим 75 сылыгар ынтырбата...

В.Путин: Ығырбатылар – наадата суох!

А.Ванденко: Хата, 1 Украинатаабы фронт, 100-үс Львовтаабы дивизия... туһунан кэпсиир Зеленскэй онно барбыта.

В.Путин: Биһиги итини сымыйа диең билэбит диш. Бу барыта бүгүңгү күн коньонктурага диең өйдүүбүт. Оттон Гитлери кытта сэриилээпит, нацизмы кытта сэриилээпит мөлүйөөнүнэн украинецтар? Ити кинилэргэ сирэйгэ силлээбит тэнгэ. Түөх эмэ диең айахтарын атпахтара, тута экирэттиш сабаланырыттан куттаналлар диең эийэхэ этэбин. Онно түөх буола турарын, нацизмы утары саа-саадах тутан кыргыспыт дьон сурэхтиригэр хайдабын билэбин. Украина билиңги бэрэсидьиэнэ Польша билиңги салалтатыгар бэрт буолан көстө сааан, мин көрүүбэр, олох улахан албаһы онгорор.

“КИМ БИҢИХЭ КЫЛЫСТААХ КЭЛБИТ, ОЛ КЫЛЫҢЫТТАН ӨЛҮӨҖЭ”.

А.Ванденко: Ыам ыйын 9 күнүгэр, “Хатылыахпытын сөп” курдук суруйууларга хайдах сыйһаннаһабын...

В.Путин: Ханньктар? Түөх суруйуулары?

А.Ванденко: Оттон ыам ыйын 9 күнүгэр, массыына кэннигэр дьон суруйар: “Хатылыахпытын сөп”, “Берлин дизки”, “Кыйайы иһин

эһээбэр махтанабын”..

В.Путин: “Кыйайы иһин эһээбэр махтанабын” – олох бэрт.

А.Ванденко: Оттон “Хатылыахпытын сөп”?

В.Путин: Эһиги билээпит дуо? Маны араастаан толкуйдуохха сөп. Сэбизскэй Союус нацистскай Германия өттүттэн олус дуулаан, ынырык, кили бырастыы гыммат саба түһүүтүгэр түбэспитэ. Биһиги 27 мөлүйөөн киһини сүтэрбиппит, манньк сүтүктэммит дойду аан дойдуга суоэа буолуо. Өскөтүн ким эмэ маннькы онгорорго холоннобуна, биһиги хатылыахпыт.

А.Ванденко: Оннук гымматарыт бэрт буолуо этэ.

В.Путин: Оннук! Биһиги оннукка ханан даһаны дуураас буруйдааһыңнары эбэтэр модьуйуулары эптэккэ.

А.Ванденко: Польша билиңги былааһа Эйгин Освенцим 75 сылыгар ынтырбата...

В.Путин: Биһиги итини сымыйа диең билэбит диш. Бу барыта бүгүңгү күн коньонктурага диең өйдүүбүт. Оттон Гитлери кытта сэриилээпит, нацизмы кытта сэриилээпит мөлүйөөнүнэн украинецтар? Ити кинилэргэ сирэйгэ силлээбит тэнгэ. Түөх эмэ диең айахтарын атпахтара, тута экирэттиш сабаланырыттан куттаналлар диең эийэхэ этэбин. Онно түөх буола турарын, нацизмы утары саа-саадах тутан кыргыспыт дьон сурэхтиригэр хайдабын билэбин. Украина билиңги бэрэсидьиэнэ Польша билиңги салалтатыгар бэрт буолан көстө сааан, мин көрүүбэр, олох улахан албаһы онгорор.

90-С СЫЛЛАРДААҖЫ ОЛИГАРХТАР ТУСТАРЫНАН

А.Ванденко: Биисинэс билиңгити хаптыааннара 90-с сылардаабы олигархтардаабар түөх үчүгэйдэхтэрэий? Эң кинилэри билэрин уонна кинилэргэ эрэнэрин иһин дуо?

В.Путин: Мин анараа дьону эийэхэ этэбин. Онно түөх буола турарын, нацизмы утары саа-саадах тутан кыргыспыт дьон сурэхтиригэр хайдабын билэбин. Украина билиңги бэрэсидьиэнэ Польша билиңги салалтатыгар бэрт буолан көстө сааан, мин көрүүбэр, олох улахан албаһы онгорор.

А.Ванденко: Оччолорго эн Бэрэсидьиэн буола илигин.

В.Путин: Мин Бырабыталыстыба Бэрэссэдээтэлэ этим уонна 2000 сыллаахха

Бэрэсидьиэн буолбутум. Мин барыларын билэрим. Барыларын кытта үлээлээбитим. Дьыала түөххатын билээпит? Кинилэр дойдуну салайыыга чухалпап, бэллшткэ быһаарыныытыгар сабыдыаллаппат наада. Оччолорго уонна билигин даһаны бары хайдах киирэри-иһтары көрдүүлэр, бэйэлэрин интэриэстэрин туруулаһаллар.

2000-с сыллардаабы уонна билиңги кэм эбэтэр 90-с сылардаабы уонна билиңги кэм уратыта диең, кинилэр урут судаарыстыба ылыңгар быһаарыныыларыгар уонна ис бэллшткэ, экэнизмкэ уонна тас да болпурустарга, куттал суох буолуутун болпурустарыгар быһаччы сабыдыаллыылара. билиңги хампаанньалар салайааччылара оннук кыахтара суох.

А.Ванденко: Судаарыстыба кэнники сылларга экэнизмикэбэ күүскэ кыттыһара хайдаһый?

В.Путин: Мин санаабар, биһиэхэ сүрүннээн балаһыанна балаансалалан турар. Биһиэхэ 20 бөдөң хампаанньаттан, мин билэрбинэн, сэтптэээ дуу, аьыһа дуу судаарыстыба кыттылылаах. Бииринэн сыыстардахтына даһаны, соччо суолтата суох буолуоэа.

Ол эрээри болпуруос түөхханый, болпуруос кинилэр чааһынай эбэтэр судаарыстыбаннай буолалларыгар буолбатах. Хайдах үлэллиллэрин туһунан болпуруос турар. Өскөтүн кинилэр дыңгнээхтик толкуйлаарга омук хампаанньалардан үлэлиир, судаарыстыбага дохуот киллэрэр буоллактарына, оччобуна бу тус сыл дуу, этиэлиһин биш өттүттүнэн көрдөххө, Александр Невскэйи саныыр тобоостоох: Ким биһиэхэ кылыстаах кэлбит, ол кылыһыттан өлүөбэ”.

Канадага, холобур, мин биш идээлээхпин кытта кэпсэлпитим, кинилэр ылбыттар даһаны тимир сулуу бас биллээ ылбыттар. Дьэ, уонна түөх буолбутуй? Американецтар атыыласпыттар. Кинилэр тахсы сибэз атыылааммыт диең сүүстэ кэмсиммиттэрэ.

Олус болзомтолоох буолуохха уонна быһаарыныыны ыдаһыһнаан баран ылыныахха наада. Маны сэргэ, судаарыстыба кыттылылаах хампаанньалар судаарыстыба араас таһымнаах бодьуөтүгэр нолуогу бөдөң төлөөччүлэринэн буолаллар. “Роснефт” – бастакы нүөмэрдээх, онтон “Газпром”, онтон “ЛУКОЙЛ”, онтон “Татнефть”, Сбербаан.

А.Ванденко: “ЛУКОЙЛ” – бу туспа устуоруйа. **В.Путин:** Оттон ити туһунан этэбин. Бөдөң хампаанньалар – кинилэр самай бөдөң нолуогу төлөөччүлэр. **А.Ванденко:** Бээрэ, дохуот туһунан. Ырыынак таһымынан хамнастаах топ-менеджердэри кытта судаарыстыба хайдах окуһар?

В.Путин: Мөлтөхтүк охсуһар. Мөлтөхтүк, эйигиниһин сөпсөһөбүн. **А.Ванденко:** Күңгэ мөлүларадаабы уонна билигин кэм уратыта диең, кинилэр урут судаарыстыба ылыңгар быһаарыныыларыгар уонна ис бэллшткэ, экэнизмкэ уонна тас да болпурустарга, куттал суох буолуутун болпурустарыгар быһаччы сабыдыаллыылара. билиңги хампаанньалар салайааччылара оннук кыахтара суох.

Мин бу туһунан кинилэрдиең кэсптпитим. Хоруй хайдаһый? Кинилэр онно үөс элбэх омук испислиһтэрин наймылаһаллар. Кинилэр көдьүстээх-

ВЛАДИМИР ПУТИНҦА 20 ЫЙЫТЫЫ-4

тик үлэлииллэр, аан дойдутаабы үлэ ырыынагар кинилэр сыаналаналлар.

Кинилэри ыларга уонна кинилэр өнгөлөрүн, үлэлэрин иһин аан дойдутаабы үлэ ырыынагар сүп түбэхэр хамнаһы төлүүргэ күһэллэллэр. Өскөтүн, кинилэрээ ботуччу төлүүр буоллаха, кинилэр началалыылыктара онтон элбэх хамнастаныахтаахтар.

Итинник курдук быһыы биһиэхэ өссө кимниһин тахсыбытын билэрин дуо? Гражданскай авиация лүөччүктэрин кытта. “Боинг”-нарга, Европа сөмөлүөт-тэригэр үлэлиир уопуттуу кинилэр дыңгнээхтик толкуйлаарга омук хампаанньалардан үлэлиир, судаарыстыбага дохуот киллэрэр буоллактарына, оччобуна бу тус сыл дуу, этиэлиһин биш өттүттүнэн көрдөххө, Александр Невскэйи саныыр тобоостоох: Ким биһиэхэ кылыстаах кэлбит, ол кылыһыттан өлүөбэ”.

Канадага, холобур, мин биш идээлээхпин кытта кэпсэлпитим, кинилэр ылбыттар даһаны тимир сулуу бас биллээ ылбыттар. Дьэ, уонна түөх буолбутуй? Американецтар атыыласпыттар. Кинилэр тахсы сибэз атыылааммыт диең сүүстэ кэмсиммиттэрэ.

Олус болзомтолоох буолуохха уонна быһаарыныыны ыдаһыһнаан баран ылыныахха наада. Маны сэргэ, судаарыстыба кыттылылаах хампаанньалар судаарыстыба араас таһымнаах бодьуөтүгэр нолуогу бөдөң төлөөччүлэринэн буолаллар. “Роснефт” – бастакы нүөмэрдээх, онтон “Газпром”, онтон “ЛУКОЙЛ”, онтон “Татнефть”, Сбербаан.

А.Ванденко: “ЛУКОЙЛ” – бу туспа устуоруйа.

В.Путин: Оттон ити туһунан этэбин. Бөдөң хампаанньалар – кинилэр самай бөдөң нолуогу төлөөччүлэр.

А.Ванденко: Көр, итинник. Оттон топ-менеджер күңгэ мөлүйөөңү ылар. Күңгэ? Владимир Владимирович, хайдах эрэ, үгүөрү соэус дуу, суох дуу?

В.Путин: Күңгэ хаһын билбэлпин, ол эрээри элбэх соэус, эйигиниһин сөбүлээбим. Оччобуна кинилэр үлэһиттэринээбэр кыраны ылыахтаахтар.

А.Ванденко: Кыраны ыллыңнар ээ.

В.Путин: Итинник ханна эрэ баар дуо? Эбэтэр биһиэхэ эрэ дуу? Аан дойдуга манньк суох.

А.Ванденко: Дуо? Оччобуна күчүгэй.

В.Путин: Мин сөпсөһөбүн, кырдьык, миигин кэлэтэр. **А.Ванденко:** Сэмэй соэус буолуохха наада.

В.Путин: Кырдьык, оннук. Эйигиниһин толору сөбүлээбим.

БАЛАҦАНЫ ЖЕННИ СТРЮКОВА БЭЛЭМНЭЭТЭ.

МУУС УСТАР 22 КҮНЭ – БЫҦААРЫЫЛААХ КҮН!

Бэрэсидьиэн Төрүт Сокуонҥа көннөрүүлэри киллэрэргэ Бүтүн Арасыйытатаабы куоластааһыны муус устар 22 күнүгэр ытыгы туһунан Ыйаахха илии баттаабыта.

БАСТАКЫ УОЧАРАТ — ДЬОН ДОРУБУЙАТА

Кулун тутар 17 күнүгэр дойду Аҕа баһылыга “РФ Төрүт Сокуонугар көннөрүүлэри киллэрэри биһирээһин болпуруоһугар Бүтүн Арасыйытатаабы куоластааһыны анааһын туһунан” Ыйаахха илии баттаабыта. Докумуон ис хоһооно манньк:

“Аһаэас (публичнай) былаас үлэтин тэрийии сорох болпуруостарын сүрүннээһини тупсарар туһунан” Арасыйыа Федерациятын Конституциятыгар көннөрүүлэр тустарынан Арасыйыа Федерациятын Сокуонун 2 ыстатыатыын 2 уонна 3 чаастарыгар сөп түбэһиннэрэн, уурабын:

1. “Аһаэас (публичнай) былаас үлэтин тэрийии сорох болпуруостарын сүрүннээһини тупсарар туһунан” Арасыйыа Федерациятын Конституциятыгар көннөрүүлэр тустарынан Арасыйыа Федерациятын Сокуонун 1 ыстатыатыгар көрүллүбүт 2020 сыл муус устар 22 күнүгэр Арасыйыа Федерациятын Конституциятыгар уларытылынары биһирээһин болпуруоһугар Бүтүн Арасыйыатаабы куоластааһыны ытырга.

2. Бүтүн Арасыйыатаабы куоластааһыңга манньк болпуруоһу туруорарга: “Эн Арасыйыа Федерациятын Конституциятыгар уларытылары өйүүгүн дуо?”.

Владимир Владимирович, Ыйаах тустаах болдьохтоох диең быһаарбыта. Сокуон этэринэн, куоластааһын Ыйаах тахсыбытын кэннэ биир ый буолан эрэ баран ытыгылыахтаах. Ол эрэн, хойутуу ытыллыан эмэ сөп. «Хойутуу хаһан ытытылыахтааэа сокуонҥа чопчу суруллубатах», — диең кини бэлэйтээн эппитэ.

Владимир Путин Киин быыбардыыр хамыһыйа салайааччыта Элла Памфилованы кытта көрсүһүүтүгэр: “Куоластааһын коронавируһунан сылтаан дойдуга балаһыаньна хайдаһарыттан көрөн буолуоэа. Дойду олохтин ордуохторун доруубуйаларыттан уонна олохторуттан улахан суолталаах түөх да суох”, — диең тоһооолоон эппитэ.

Куоластааһын киллэрлибит көннөрүүлэр дьылэланарын быһаарар: дойду олохтоохтору өйөөтөхтөрүнэ – олоххо киирэр, өйөөбөтөхтөрүнэ – киирбэт.

КОНСТИТУЦИОННАЙ СУУТ ДЬУУЛҮГЭР

Кулун тутар 14 күнүгэр Федерация Сэбиэтэ эреги-йинээр парламеннара Конституцияга көннөрүүлэри киллэрэр сокуону өйөөбүттэрин билини туһунан быһаары танаарбыта. Ол кэнниттэн бу сокуону Владимир Путин Конституционнай суукка киллэрбитэ.

Госдуума судаарыстыбаннай туттуга уонна сокуону онорууга сис кэмтитэтин бэрэссэдээтэлэ, Сүрүн сокуонҥа көннөрүүлэри киллэрин туһунан этилэри бэлэмниир бөлөх салайааччыта Павел Крашенинников манньк быһаарбыта:

— Баастаан Конституционнай Суут Сокуону РФ Конституциятын сүрүн балаһыаньналарыгар сөп түбэхэрин бэрэбэркэрлээбээ – 1 баһыгар – “Конституционнай тутул төрүттэрэ”, 2 баһыгар – “Киһи уонна гражданин ырааба уонна көңүлэ” уонна 9 баһыгар – “Конституцияга көннөрүүлэр уонна Конституцияны хаттаан көрүү”. Сөбүлээр ис хоһоонноох түмүгү онгордохторуна, уларыһыылары Бүтүн Арасыйытатаабы куоластааһыңга таһаарыахтара уонна гражданныр өйөөтөхтөрүнэ, дьэ, күүһүгэр кириэбэ. Өскөтүн Конституционнай суут Сокуон балаһыаньналарыгар Конституция төрүт бастара сөп түбэспэтин көрдөбүнэ, Бүтүн Арасыйытатаабы куоластааһын ытылы уонна Конституцияга көннөрүү күүһүгэр киирэи суоэа. Бары ытытылыбыт үлэ быраап устуоруйатыгар өйдөбүннүк эрэ буолан хаалыаэа.

Оттон Конституционнай суут сөптөөх диең бигэргэтэбинэ, Бэрэсидьиэн Бүтүн Арасыйыатаабы куоластааһыны ытытар туһунан ыйаабы таһаарыахтаах. Ол кэнниттэн Киин

быыбардыыр хамыһыйа куоластааһыңга бэлэмнэнини саэалыаэа. Таарыйа аьыннахха, Бэрэсидьиэн ыйаабар Бүтүн Арасыйыатаабы куоластааһыңга туруоруллар болпуруос баар буолуохтаах. Ол болпуруос манньк ис хоһоонноох буолуохтаах: эн Конституцияга уларыһылары өйүүгүн дуо? Гражданныр бүлүүтөңгэ “сөп”, биһтэр “суох” диең бэлэз туруораллар.

Куоластааһын түмүгүнэн Киин быыбардыыр хамыһыйа түмүгү таһаарар уонна гражданныр өйөөтөхтөрүнэ, Конституцияэа уларыһылар тустарынан дыңг таһымнаахтык бэчээттэннээминэ, күүһүгэр киирэллэр.

БЭРСИДЬИЭН БОЛДЬОБҮН КОНСТИТУЦИОННАЙ СУУТ БИГЭРГЭТТЭ

Валентин Зорькин салайар суута бэрэсидьиэн Конституцияга көннөрүүлэри киллэрэри көбүлээбитин сокуоннайынан билиннэ – ол иһигэр, Владимир Владимировичка бэйэтин бэрэсидьиэнниир болдьоэун өссө уһатан биээр кыабы биэрэн туран. Уопсайа 52 сирэйгэ суруллубут түмүктээһин суут саайтыгар кулун тутар 16 күнүгэр тахсыбыта. Докумуонҥа олосуран, маны суут билигин үлэлиир 15 судьуйатыттан 14-дэ кыттылылаах ылыммыта.

Бэрэсидьиэн боломуочулатын болдьохторун мунгутуур ахсаанын туһунан болпуруоһу быһаарыы Конституция сыаннастарын балаансагыгар олосулар. Конституция сокуонун торумнааччы орто сүрүнүн (балаансаһы) көрдүүр, ол иһигэр түгү сүтэриэххэ сөбүн уонна билиңги кэм ыңгырыларыын киллэрэн туран, устуорыйа чопчу чачыларыгар олосулар.

Бу кэм устата биир сирэй (киһи) бэрэсидьиэн дуоһунаһын толоруон сөбүгэр болдьох ахсаанын туһунан болпуруос араастык быһаарыллыан сөп. Ол иһигэр, көннөрүү туһунан сокуонҥа” курдук. Конституция 1, 2 уонна 9 бастарыгар этилэр көннөрүүлэри олоххо киллэрэр кыабы биэрбэт балаһыанньалар суохтар. Судаарыстыба Конституциятын сүрүн онкуллара итинтэн эмсэээлиэ суохтаахтар.

Бэрэсидьиэн болдьоэор туһааннаах хаачахтааһынар көрүллүбэттэрин туһунан быһаарыы ханнык баэарар түгэнгэ атын институциональнай мэктиэлэринэн арыллалыахтаах. Манньктарга, түөх-ханнык иннинэ, сайдылаах парламентаризм, дыңнээхтик элбэх баарыйа баар буолуута, балмитикэээ күрээстии киирэллэр. Ону сэргэ, ханнык эмэ дьайыпттан тутар уонна угары ыйааһын буолар тиһигинэ хааччылыбыт былааһы тырыы көдүүстээх ньыма-та, ону тэнэ, Конституционнай сууту киллэрэн туран, туттулууга суох правосудиеһан ыраабы уонна көңүлү хааччыһыы буолуохтарын сөп.

Конституцияэа уларытылары Арасыйыа олохтоохторо өйүөхтээхтэр, оччобуна эрэ бэрэсидьиэн икки болдьохтоон таһынан бэрэсидиэн дуоһунаһыгар олорор кыахтаах. Бу быһаарыыга конституционнай легитимность (норуот былааһы кытта сөбүлэһитин) эбии кыабы биэрэр. Оччобуна ханнык баэарар түгэнгэ судаарыстыба баһылыга санга болдьоох талыһынаэына, күрээстиилээх быыбарга гражданныр өйөбүллэрин ылыахтаах.

САНААЛАР

Николай Бугаев, СӨ Уопсастыбаннай балаататын бэрэссэдээтэлин солбуяаччы: — Федеральной территория диең өйдөбүл Конституцияга киирээри турар. Дойду куттала суох буолуутугар аһаммыт байыаннай эбийэктэргэ, аан дойдуга суох экологическай эбийэктэр тула манньк территориялар баар буолуохтарын сөп диең сабаэалыыллар. Бу манньк территориялар атын федеративнай судаарыстыбаларга бааллар, холобур АХШ-га, Канадага, Индияга уо.д.а. Бу уларытыы Конституцияэа киирбитин кэннэ туспа сокуон тахсыахтаах. Биһиги Ил Дархаммытыттан, сенатордарытыттан, докьюааттарбытыттан Бу Сокуону бэлэмниир үлэээ күүскэ ылан, кыттыһан, Саха сирин позициятын тириэдрээргэ үлэлиилэрин ирдиехтээхпит. Уопсастыбаннай балаата чэрчитинэн дьон-норуот дьүүлэһитин оноруохтаахпыт, итинник

4 ЫЙААХТАР

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар үрдүк бэлэмнээх буолуу эрсиимин олохтуур уонна саҥа коронавирус инфекцията (2019-пCoV) тарбаныытын утары миэрэлэр тустарынан Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын Ыйааба	

Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр саҥа коронавирус инфекцията (2019-пCoV) тарбанар кутталлаабынан сибээстээн, “Нэһилиэнэни уонна сирдэри-уоттары айылба уонна техногеннай көрүҥнээх ыксаллаах быһыылартан көмүскээһин туһунан” 68-ФЗ №-дээх 1994 сыл ахсынны 21 күнүнээси Федеральной Сокуон 4.1 ыстатыытын 6 пунун “б” хос пунугар олусуран, уурабын:

1. Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар ыксаллаах быһыылара сэртиҥгэ уонна туоратыыга биир кэлим сudaарыстыбаннай тиһик Саха сиринээси сирдээси-уоттаабы систэмэтин иһинэн управление уорганнарыгар уонна күүстэригэр үрдүк бэлэмнээх эрсиими олохтуурга.

2. Саха Өрөспүбүлүкэтин сиригэр-уотугар муус устар 10 күнүгэр диэри 50-тан тахса киһи кыттыы-лаах ууспурт, маассабай, аһаас уонна атын маассабай тэрээһиннэри ытары боборго.

3. Саҥа коронавирус инфекциятын (2019-пCoV) түгэннэр тахсыбыт сиргэ-уокка сылдыбыт граждaн-нарга сүбэлитиргэ:

1) Арасыййа Федерациятыгар төннөн кэлбик-ки, бу ыйылыбыт сиргэ-уокка сылдыбыт миэстэтиг, күнгүтү туһунан, сибээстэлэр иһитиннэрини Саха Өрөспүбүлүкэтин Дорубуйа харистабылын ми-нистэристибэтин “суһал” линиятыгар 8(800)1001403 төлөпүн нүөмэринэн биллэриг;

2) бастакы респираторнай сибикилэр билиннэх-тэринэ, тутатына мэдиссиэни тэрлэттигэр сылдыбакка-ка эрэ, мэдиссиэнэ көмөтүн дьизэб уһунугар бил-лэрэргэ;

3) дьизэттэн тахсыбат эрсиимнэ сылдыбы туһунан санитарнай быраастар уураахтарын тутуһарга.

4. Кытай Нородуннай Өрөспүүбүлүкэтиттэн, Кэрийээ Өрөспүүбүлүкэтиттэн, Италия Өрөспүү-бүлүкэтиттэн, Иран Исламскэй Өрөспүүбүлүкэтиттэн, Франция Өрөспүүбүлүкэтиттэн, Германия Федеративнай Өрөспүүбүлүкэтиттэн, Испания Королевствотыттан, ону тэнэ саҥа коронавирус инфекцията (2019-пCoV) тарбаныытынан бэрдэ суох балаһыанньалаах атын сudaарыстыбалартан кэлбит граждaннарга Туһанааччылар бырааптарын уонна киһи эйгэтэ тулсабай буолуутун кэтээн көрүүгэ федеральной сулуупса Саха Өрөспүбүлүкэтигэр управлениетынан бизгэргэмти кэриксэнэн, бу Ыйаах 3 пунунар көрүл-лүбүт миэрэлри сэргэ, Арасыййа Федерациятыгар төннөн кэлбит күннэриттэн 14 күн болдохтоох дьизэт-тэн тахсыбакка олороллоругар (үлбэ, үөрэххэ сылды-бакка, уопастыбаннай миэстэлэргэ сылдыыны ачча-тарга) сүбэлитиргэ.

5. Дьизэттэн тахсыбакка олорууну хааччыыны кэмизгэр граждaннары кытта бииргэ олоор граждaн-нарга, ону тэнэ, санитарнай быраастар ханна да сыл-дыбат туһунан уураах ылыныллыбыт граждaннарга, бу Ыйаах 4 пунугар ыйылыбыт болдоххо дьизэттэн тах-сыбакка олороллоругар сүбэлитиргэ.

6. Саха Өрөспүүбүлүкэтин ыксаллаах балаһыан-нылары сэртиҥигэ уонна туоратыыга уонна баһар-тан куттал суох буолуутун хааччыыыга хамыһыката Саха Өрөспүбүлүкэтин сudaарыстыбаннай былаһын ситириилээх уорганнарын, Саха Өрөспүүбүлүкэтин олохтоох салайыны уорганнарын уонна бас билии көрүңгүттэн тутулуга суох тэрлэтлэр дьайыыларын сүрүнээһини хааччыырыгар.

7. Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыы-талыстыбатыгар (В.В.Солодов) хааччыырыгар:

1) Айылба уонна техногеннай көрүңгнээх ыксал-лаах балаһыаньыалары туоратыыга материальной ресурсарлар өрөспүүбүлүкэтээси саппаастарын ресур-саларын толорон бизэргэ;

2) Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын тупса соруудагарынан ыксаллаах балаһыаньыалары сэртиҥ-гэ материальной ресурсарлары туһаныы өтүгүр айылба уонна техногеннай көрүңгнээх ыксаллаах балаһыан-ныалары туоратыыга материальной ресурсарлар өрөспүүбүлүкэтээси саппаастарын туһунан балаһыан-ныба уларьтыылары киллэрэргэ;

3) социальный суолталаах ас-үөл табаардарын тизийэн киллэрингэ сudaарыстыба өйбөлүүн тутаты-

“Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар үрдүк бэлэмнээх буолуу эрсиимин олохтуур уонна саҥа коронавирус инфекцията (2019-пCoV) тарбаныытын утары миэрэлэр тустарынан Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын 2020 сыл кулун тутар 17 күнүнээси 1055 №-дээх Ыйаасар уларытыылары киллэрэр туһунан” Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын Ыйааба	

Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр саҥа коронавирус инфекцията (COVID-19) тарбанар куттала улаалпы-тынан сибээстээн, уурабын:

1. “Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уоту-гар үрдүк бэлэмнээх буолуу эрсиимин олохтуур уонна саҥа коронавирус инфекцията (2019-пCoV) тарбаныытын утары миэрэлэр тустарынан” Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын 2020 сыл кулун тутар 17 күнүнээси 1055 №-дээх Ыйаасар манньк уларытыылары киллэрэргэ:

1) аатыгар уонна Ыйаах тижсигэр “(2019-пCoV) тыллary” (COVID-19) тылларынан солбуйарга;

сүбэлитиргэ, олохтоммут кэмнээх дьыэни-уоту дезин-фекциялааһын наадатын учуоттаан үлэ эрсиимин олохтуурга.

16. Хонтуруоллуур уонна кэтээн көрөр уорганнар-га Саха Өрөспүбүлүкэтин сиригэр-уотугар үлэиир дьоусур урбаан субъектарыгар сыһыаннаан, хонтуруол-луур тэрээһиннэри ыытыны тохтололоруугар.

17. Муниципальной оройуоннар уонна куорат-таабы уокуруктар баһылыктарыгар сүбэлитиргэ:

1. муниципальной оройуоннар уонна куораттаабы уокуруктар сирдэригэр-уоттарыгар ас-үөл кээмэйин уонна бастакы учарат наадалаах табаардар баар буо-лууларыгар инвентаризацияны ытталларыгар;

2. сыананы үөскэтиини куруук хонтуруоллааһыны уонна социальный суолталаах аска-үөлгэ уонна аска киирсибэт табаардарга олохтоммут эргизэн мунтугур эбиликтарин тутуһуну хааччыйалларыгар;

18. Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар үлэ-лиир бары үлэни бизэрэччилэргэ сүбэлитиргэ:

1) үрдүк температуралаах дьон үлэиир миэстэлэ-ригэр сылдыалларын булгуччулаахтык тохтололоругар, үлэ миэстэлэригэр үлэһиттэр эттирин-сииннэрин тем-пературатын мээрайдээһини хааччыйалларыгар;

2) үлэһиттэргэ дьизэлриттэн тахсыбакка олоруу-ларын эрсиимин тутуһуну хааччыыыга үлэһиттэргэ көмөлөһөллөрүгэр;

3) Туһанааччылар бырааптарын уонна киһи эйгэ-тэ тулсабай буолуутун кэтээн көрүүгэ федеральной сулууспатын Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр управлениет-тан ыйытык киирдээгинэ, тутатына саҥа коронавирус инфекциятынан (2019-пCoV) ыалдыбыт киһи бары хантаактарын туһунан иһитиннэрини кинилэр үлэ-лиир анализларын толоруларынан сибээстээн, бизэрл-эригэр, ыалдыбыт олоор дьизитиң-уотун дезинфе-кциялааһыны ыытыныи хааччыйалларыгар;

4) бу Ыйаах 3 пунугар ыйылыбыт граждaннар ахсааннаригын үлэһиттери үлэ миэстэтигэр уонна (эбэтэр) тэрлэт сиригэр-уотугар дьизэлриттэн тахсы-баттарын туһунан санитарнай быраастар уураахта-ра ылынылыбыттарга сыһыаннаан, киллэрбэттарыгэр;

5) Баахтанан үлэ ньыматын туһаныыга Арасыййа Федерациятын атын субъектарыттан тардыл-лар үлэһиттэр ахсааннарын аччатарга, олохтоммут бэрээдэгинэн баахтага үлэлээһин уһунун 3 ыйга диэри уһатарга;

6) Сорох тэрлэтлэр быыстала суох үлэлиилэр-ни хааччыыыга кьах баар буоллабына уонна наада-лаабын учуоттаан, үлэһиттери тэйиччиттэн олонор үлэ-лээһин көрүңгэр көһөрөллөрүгэр;

7) саҥа коронавирус инфекцията (2019-пCoV) тарбаныытынан бэрдэ суох балаһыанньалаах тас су-дэристыбалар уонна Арасыййа Федерациятын эр-гийэннэрин сирдэригэр-уоттарыгар сулууспаларынан командировкаларга үлэһиттери ыытыттан, омук граждaннара кыттылаах тэрээһиннэртэн, ону тэнэ, маньк тэрээһиннэргэ кыттыыттан туттуналларыгар;

19. Муниципалитеттар икки ардыларынаабы, муниципальной, куораттаабы уонна куорат таһынаабы туһайылыларынан быыстала суох тизийинэн дьарьк-танар биирдиилэн тлэйэзчилэргэ уонна тэрлэтлэр-гэ инфекционной ыарыы тарбаныытын сэртээр туһут-тан сүбэлитиргэ:

1) хас сырыы кэнииттэн уопастыбаннай тыраа-ныспар солуоннарын дезинфекциялааһыны анал си-риэстибэлэринэ хааччыйалларыгар, айаныыр туһа-йыыларынан тохтобул пууннарыгар пассажирскэй тырааныспар солуоннарын салгылаталларыгар;

2) суоппардары көмүскэл уонна дезинфекция наа-далаах сириэстибэлэринэн хааччыйалларыгар.

20. Уопастыбаннай түмүкүлэргэ аһаас тэрээһин-нэри тэрйииттэн туттуналларыгар сүбэлитиргэ.

21. Бу Ыйаах туолуутун толорууну хонтуруол-лааһыны бэйэбэр хаалларыбын.

22. Бу Ыйаабы сонуннары кизньник тарсатар дыгт таһымнаах сирэстибэлэргэ бчэээтииргэ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана А.Николаев	
<i>2020 сыл кулун тутар 17 күнэ 1055 №-дээх.</i>	

тиигэ, тэйиччи сиртэн үөрэтэр технологиялар-га уонна биирдиилэн үөрэтиигэ 2020 сыл кулун тутар 18 күнүттэн көһөрөгө.

23. о5олору эбии үөрэхтээһин тэрлэтлэригэр уонна успурка бэлэмнир тэрлэтлэргэ дьарькта-ры 2020 сыл кулун тутар 18 күнүттэн тохтоотоор. ”.

3) 3,4,5 пууннарга “Сүбэлииргэ” тылы суох онго-рорго;

4) 8 пуун 3 хос пуунун күүһүн сүтэрибинэн билинээр.

2. Бу Ыйаабы сонуннары кизньник тарсатар дыгт таһымнаах сирэстибэлэргэ бчэээтииргэ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана А.Николаев	
<i>2020 сыл кулун тутар 17 күнэ 1056 №-дээх</i>	

сүбэлитиргэ, олохтоммут кэмнээх дьыэни-уоту дезин-фекциялааһын наадатын учуоттаан үлэ эрсиимин олохтуурга.

16. Хонтуруоллуур уонна кэтээн көрөр уорганнар-га Саха Өрөспүбүлүкэтин сиригэр-уотугар үлэиир дьоусур урбаан субъектарыгар сыһыаннаан, хонтуруол-луур тэрээһиннэри ыытыны тохтололоруугар.

17. Муниципальной оройуоннар уонна куорат-таабы уокуруктар баһылыктарыгар сүбэлитиргэ:

1. муниципальной оройуоннар уонна куораттаабы уокуруктар сирдэригэр-уоттарыгар ас-үөл кээмэйин уонна бастакы учарат наадалаах табаардар баар буо-лууларыгар инвентаризацияны ытталларыгар;

2. сыананы үөскэтиини куруук хонтуруоллааһыны уонна социальный суолталаах аска-үөлгэ уонна аска киирсибэт табаардарга олохтоммут эргизэн мунтугур эбиликтарин тутуһуну хааччыйалларыгар;

18. Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар үлэ-лиир бары үлэни бизэрэччилэргэ сүбэлитиргэ:

1) үрдүк температуралаах дьон үлэиир миэстэлэ-ригэр сылдыалларын булгуччулаахтык тохтололоругар, үлэ миэстэлэригэр үлэһиттэр эттирин-сииннэрин тем-пературатын мээрайдээһини хааччыйалларыгар;

2) үлэһиттэргэ дьизэлриттэн тахсыбакка олоруу-ларын эрсиимин тутуһуну хааччыыыга үлэһиттэргэ көмөлөһөллөрүгэр;

3) Туһанааччылар бырааптарын уонна киһи эйгэ-тэ тулсабай буолуутун кэтээн көрүүгэ федеральной сулууспатын Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр управлениет-тан ыйытык киирдээгинэ, тутатына саҥа коронавирус инфекциятынан (2019-пCoV) ыалдыбыт киһи бары хантаактарын туһунан иһитиннэрини кинилэр үлэ-лиир анализларын толоруларынан сибээстээн, бизэрл-эригэр, ыалдыбыт олоор дьизитиң-уотун дезинфе-кциялааһыны ыытыныи хааччыйалларыгар;

4) бу Ыйаах 3 пунугар ыйылыбыт граждaннар ахсааннаригын үлэһиттери үлэ миэстэтигэр уонна (эбэтэр) тэрлэт сиригэр-уотугар дьизэлриттэн тахсы-баттарын туһунан санитарнай быраастар уураахта-ра ылынылыбыттарга сыһыаннаан, киллэрбэттарыгэр;

5) Баахтанан үлэ ньыматын туһаныыга Арасыййа Федерациятын атын субъектарыттан тардыл-лар үлэһиттэр ахсааннарын аччатарга, олохтоммут бэрээдэгинэн баахтага үлэлээһин уһунун 3 ыйга диэри уһатарга;

6) Сорох тэрлэтлэр быыстала суох үлэлиилэр-ни хааччыыыга кьах баар буоллабына уонна наада-лаабын учуоттаан, үлэһиттери тэйиччиттэн олонор үлэ-лээһин көрүңгэр көһөрөллөрүгэр;

7) саҥа коронавирус инфекцията (2019-пCoV) тарбаныытынан бэрдэ суох балаһыанньалаах тас су-дэристыбалар уонна Арасыййа Федерациятын эр-гийэннэрин сирдэригэр-уоттарыгар сулууспаларынан командировкаларга үлэһиттери ыытыттан, омук граждaннара кыттылаах тэрээһиннэртэн, ону тэнэ, маньк тэрээһиннэргэ кыттыыттан туттуналларыгар;

“**Эйэни уонна нуоруттар до5ордоһууларын бө5өрөтүү иһин” бочуоттаах бэлээнэн**

КОРКИН Юрий Семеновиһы, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ытык Сүбэтин бэрэссэдээтэлин бастакы солбуйааччыны, Үлэ Кыһыл Знамятын икки уордьанын, “Хотугу сулус” Саха Өрөспүүбүлүкэтин уордьанын, “А5а дойду ини-гэр үтүөтүн иһин” II истигээннээх уордьан мэтээлин кавалерын, Саха Өрөспүүбүлүкэтин нуруотун ха-һаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитин, Дьокуускай куорат бочуотчаах граждaнинын.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана А.Николаев *2020 сыл кулун тутар 16 күнэ 1052 №-дээх.*

“О5о успуордун сайыннарыыга кьылаатын иһин” Саха Өрөспүүбүлүкэтин бочуоттаах бэлэитинэн на5араадальырт туһунан Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын ЫИАА5А	

Физическэй култура уонна ус-пуорт эйгэтигэр үтүөтүн уонна өр сыллаах үтүө суобастаах үлэтин иһин на5араадальыырга

“О5о успуордуон сайыннарыыга кьылаатын иһин” Саха Өрөспүүбүлүкэтин бочуоттаах бэлэитинэн

ИВАНОВ Альберт Федоровиһы, “Чурапчы улуунун о5о успуорт оскуолата” эбии үөрэхтээһин муниципальной буддьүөт тэрлэтэтин хотугу многоборье5а тириэньэр-препо-давателин.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана А.Николаев *2020 сыл кулун тутар 16 күнэ 1051 №-дээх.*

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аныгы кэмнэ национальнай бырайыак

Аны

Андрей Кривошапкин – норуодунай дьокутаат, судаарыстыбаннай уонна уопастыбаннай диэйэтэл, СӨ норуодунай суруйааччыта.

1982 сылтан ССРС Суруйааччыларын сойууһун чилиэнэ. 1989 сылтан аһыйах ахсааннаах хотугу норуоттар ассамблеяларын бэрэссэдээтэлэ. 1980 – 1981 сылларга – САССР Министирдарин Сэбиэтин инструктора; 1981-1990 сылларга – Саха сиригээһи ССКП обкомун салаатын сэбиэдиссэийин солбуяаччы; 1990-1993 сылларга – РСФСР норуодунай дьокутаата, САССР норуодунай дьокутаата; 2008 сыллаахха – Ил Түмэн бэрэссэдээтэлин солбуяаччы.

“Хоту дойду – мин ыарыым... Дууһам туох баар күүһүн уонна уоттаах сүрэм төлөнүн хоту дойдуну тилиннэрэр үтүө дьыалаҕа аныам диэн санаанан салайтаран үлэлээн-хамсаан, айан-тутан кэллим” – диэн кэпсээнин саҕалаар Андрей Кривошапкин. Кини быйыл үбүлүөйдээх 80 сааһын бэлиэтиир.

◆ **Ньургуйаана ИВАНОВА**
nurgujanna7@mail.ru

Аһыйах ахсааннаах хотугу омукар түмсэр, мунньахтыыр дьылээх-уоттаах буолуохтаахпыт диэн санааттан, бу билигин үлэлии олоор дьизит тутулуутун 1990 сылтан туруорсубуппуг. Сэбиэскэй былаас ыһыллар кэмигэр түбэһэн, элбэх туруоруусу, сүүрү-көтүү түмүгэр сыбаайаларын эрэ түһэрбиппит. Хас да сүл онук турбута. 2002 сыллаахха Вячеслав Штыров бэрэсидьиэн буолан бараң, арай миигин ыһырда. Мэр Илья Михальчуктун тугу тутабат, көтүрүбүт диэн куораты кэрийэн көрө сылдьан, биһиги сыбаайаларбытын көрбүттэр эбит. Вячеслав Анатольевич мин былааммын кэлсэбиппин болбойон иһиттэ уонна тута дьаһал таһааран, дьизбит туутуҥа саҕаламмыта. Ол сүл күүһүгэр дьизбит тутулан үлээ экирибит. Кини тутулуубуттан, Саха сиригэр аһыйах ахсааннаах хотугу норуоттар ассоциациялара манна үлэлибит. Ааспыт сүл ахсынньыга ассоциация тэриллибитэ 30 сылын үөрүүлээхтик бэлиэтэтибит. Мин 30 сүл бу ассоциацияны салайан кэлдим. Бу сыллар тухары элбэх үлэ, үгүс тэрээнин ыһтылынна. Ордук аһыйах ахсааннаах хотугу норуоттар тылларыгар, үөрэхтээһин боппуруоһугар сокуоннар ылылыннылар. Бырабыталыстыба, Ил Түмэн биһиги туруорсар боппуруостарбытын куруук өйүүллэр, ылыналлар этэ. Библигин да онук.

Дьизбит тас тистиэнэтигэр Вячеслав Штыров туттарбыта диэн анал суругу суруйан ыйаан турабыт.

ТАБА БААРЫН ТУХАРЫ...

“Таба баар – эбээн баар буолуо, таба сүтүө – эбээн сүтүө” диэн хоһоонум тылларын өссө 90-с сылларга суруйбутум. Ити этиим билигин да тоһоостоох. Дойду, өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн таба ахсаана олус аһыйаата. Холобур, билигин төрөөбүт дойдубар Сэбээн Күөлгэ

ТАБА БААР – ХОТУ ДОЙДУ БААР

Кулун тутар 19 күнэ — Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр Арктика күнэ

7 тыһыынча курдук эрэ таба баар дииллэр. Өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн 146 тыһыынча курдук. Аан бастагынан төрүөсү сатаан ыла үөрэниэххэ наада. Ол аата тыһы таба ахсаанын элбэтэр үлэ күүскэ ыһтылыахтаах. Табаны манааһын, мэччитин, көрүү-исти табыгастаахтык тэриллиэн наада. Урут сэбиэскэй былаас саҕана таба иитиитэ судаарыстыбаннай бэлиитикэсэ киирэр этэ. Ити саҕана Магадан уонна Ямал кэнниттэн Саха сирэ таба ахсаанынан үһүс миһтэсэ турара. Билигин дойду, өрөспүүбүлүкэ салалтата таба иитиитигэр болгомтотун дэ ууран эрэр. Эдэр табаныкка биир мөлүһөҥ суумаах көмө түмүгэ хас да сылынан биридэ көстүөбэ. Онон эдэр ычат табаныт буолар санаатын көбүтүү сөпкө тэрилиннэ, сөптөөх социальнай дьаһал табыста диэн сэргээн олорубун. Ол эрээри биир кэлим былааннаах үлэ ыһтыллара наада. Таһаарылаахтык үлэлиир табаныттарга эмиз тупса көмө оҥоһуллара буоллар. Үлэһит да таба ахсаанын элбэппэтин, баҕардыҥ да табаныт буолар, дьизбит тас тистиэнэтигэр Вячеслав Штыров туттарбыта диэн анал суругу суруйан ыйаан турабыт.

ныыны, түргэн хамсааныны эрэйэр. Иллэрээ сүл Орто Халыма Березовка сэлэниһэтигэр ассоциация көһө сылдьар муньаһын тэрийэн ыһпыппыт. Березовка – табанан эрэ итинэн олоор нэһилиэк. Ол ғынан бараң, табаларын ахсаана олор аһыйаабытын таһынан, нэһилиэк табаларын барытын биир киһи атылаһан иитэр эбит, атыттар киниэхэ үлэлииллэр. Бу киһи арай таба иитэн бүтүм диэн турдагына, табанан олоор нэһилиэк эстэригэр тийэр.

Онон таба ахсаанын элбэтэр биир кэлим, сылтан сүл бара турар судаарыстыбаннай бырагыраама үлэһит наада. Таба баарын тухары хотугу дойду эстибэт.

ТАБАНЫТ КЫҤАЛҒАТЫН ТУРУОРСУУМ

Мин салайар үлээ кэлимин эмиз табаны кытта сибээстээх. Саккырыыр оскуолатын бүтэрэн бараң, дойдубар Сэбээн Күөлгэ учууталынан, хомсомол сэкирэ-тэринэн үлээбэтиим. Дьинэр, Москваҕа Литературнай институтка үөрэнэр баҕалаах эһим эрээри, ийэм барахсан уонна олохпор көрсүбүт

ҮРДҮКҮ СЭБИЭККЭ ҮЛЭМ

1993 сыллаахха Москваҕа буолбут Үрдүкү Сэбиэт дьэтиин таангаларынан тоҕута ытылыыр кэмгэ Саха сириттэн үс дьокутаат онно баар этибит. Саха сиригэр Москваҕа туох буола турарын кэпсэхтээхпит диэн Валерий Колодезниковпыт дойдубутугар төһүбүтэ. Мин уонна Зоя Корнилова хаалбыппыт. Ити кэмгэ туох буолбутун, тугу көрбүппүн барытын бэлиэтээһиннэр курдук сурумуппун “Расправа” диэн ааттаан киһигэ суруйан таһаарбытым. Ити киһигэни, билигин, урут буолбуту атын харахпынан көрөн, ис санаабын эбэн өссө таһаарар баҕа санаалаахпын.

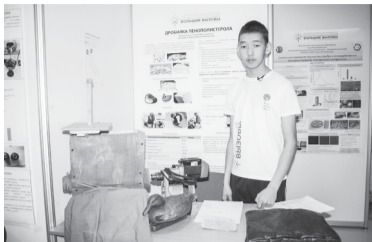
Арассыыйа судаарыстыба ыһытынан сана тэриилитигэр Хоту дойду судаарыстыбаннай кэммитэтин тэрийиэххэ диэн этиибин Борис Ельцин өйөөбүтэ. Ити кэмтэн өссө биир түбэлтэни кэпсэхпин баҕарабын. Уһук Илингэ Арассыыйа – Дьопуон тэрилтэтэ тэриллэн, Уссурийскай ойуу-

рун кэрдэн саҕалаабыттарын олохтоох нэһилиэнньэ утаран, айдаан бөһө тахсыбыта. Онон Үрдүкү Сэбиэт аатыттан, Борис Ельцин сорудагынан миигин уонна хас да дьокутааты тэрийэн дэлэгэссэийи оҥорон ыһпыттара. Тийбиппит, улахан муньах, айдаан бөһө буола турар. Тийээт, дэлэгэссэийэ салайааччыта буоларым ыһытынан «Бу чаастан ыла ойууру кэрдиин тохтоботу» диэн ис хоһоонноох тыл эттим. Ити курдук, ойууру кэрдии тохтообута. Мас бытаанник үүнэрин билигин да өйдүү иликпит хомолтолоох.

ТӨРӨӨБҮТ ТЫЛЫН БИЛЭТ ОМУК ЭСТЭР

1986 сыллаахха “Табалаах дьон” диэн сахалыы тылынан суруллубут бастагы арамааммын бүтэрбитим. Амма Аччыгайа бу айымньыбын “саха тылынан суруллубут эбээн литературатын бастагы арамаана” диэн ааттаан таһаарыахха диэн этии киллэрдэ. Оноуа мин Платон Ламутскай “Сир иччигэ” диэн арамаанын бастагынан таһаарыахха диэн көрдөстүм. Онон учууталы Платон Ламутскай айымньыта саха тылынан тахсыбыт эбээн норуотун бастагы арамаана буолбутунан кизн туттабын.

Былларыын 2019 сыллаахха эбээн тылынан суруллубут бастагы арамааным табыста. Арамаан бастагы чааһыгар эбээннэртэн бастагы судаарыстыбаннай диэйэтэл, Былатыан Ойуунускайы кытта биригэ үлээбэбит, Саха сиригээһи кыһалгаларын туһунан туруорсубуппун бэлиэтии истэн, кини этиитинэн миигин уобаластаҕы кэмтитэжкэ үлээ ыгырыбтытара. Аһам табаныт этэ, оттон мин, уола, табаныттар кыһалгаларын туруорсан, салалтаҕа үлэм саҕаламмыта.

2018 сыллаахха Сочига буолбут “Большие вызовы” Бүтүн Арассыыйатаагы күрөскэ өрөспүүбүлүкэттэн 14 үөрэнээччи кыттыбыт. Биэс үөрэнээччи кыайыылаах тахсыбыт.

2019 сыллаахха бу күөн күрэс түһүлгүтигэр 9 үөрэнээччи Саха сириттэн кытан, бары кыайыы көтөллөөх дойдуларыгар эргиллибиттэр.

“БОЛЬШИЕ ВЫЗОВЫ 2020”: ТОБУЛЛАҒАС ТОЛКУЙДААХТАР ТҮҤҮЛГЭЛЭРЭ

СӨ Үөрэҕин уонна наукатын министиэристибэтин иһинэн Билим дьоҕус академията (наука аччыгы академията) СӨ Үүнэр көлүнэ пуондатын өй-өбүлүнэн, “Большие вызовы” диэн научнай-технологической бырайыактар Бүтүн Арассыыйатаагы куонкурустарын өрөспүүбүлүкэтээһи түһүмэбин үһүс сылын үрдүк таһымнаахтык тэрийэн ыһпта.

◆ **Сардаана БАСНАЕВА**
sard88@yandex.ru

ОҕО ДЬОБУРУН САЙЫННАРАР ДАЛАҤА

СӨ Үөрэҕин уонна наукатын министирэ Владимир Егоров: – Быйылгы түһүлгэсэ 12 улуустан, Дьокуускайтан, Жатайтан, ХИФУ иһинэн үлэлиир лиссэйэтэн, өрөспүүбүлүкэтээһи лиссэй-интеринээттэн барыта 70 үөрэнээччи кытынна, 54 үлэ көрүлүннэ. Кыайылаахтар үлэлэрэ “Сириус” экспертнай хамыһыйатыгар ыһтылаллар. Онтон талылыыттар Сочига “Большие вызовы” бырайыактыр симиэнээс кытталлар, – диэтэ. Министир үөрэнээччилэр билилэрин-көрүүлэрин кизнэ эйгэсэ билигиннэрэллэригэр, Арассыыйа таһымыгар тахсалларыгар солуо бу күрэс арайарын бэлиэтээтэ.

ОНЛАЙН КӨМӨТӨ КЭҢИЭ

СӨ бырабыталыстыбатын бэрэссэдээтэлэ Владимир Солодов: – Оҕо бэйэтин интериэһинэн, баҕатынан уонна дьобуруунан талан ылбыт эйгэтин, хайысхатын диригэтэн үөрэтэригэр, хасыһан сайдарыгар өрөспүүбүлүкэсэ үрдүк таһымнаах уонна тиһиктээх үлэ ыһтылларын сэргэ, биир ситимгэ киирэр буолуохтара. Онон үлэ бара турар. Оҕолор биир тиһиккэ онлайн эрсииминэн киирэр кыахтаһахтара. Ол инникитин кинилэр идэлэрин талалларыгар, сэргиир үөрэхтэрин биллэрэригэр итиэнэн түс көрүүлэрин былааннаһыларыгар улахан көмөлөөх буолуоҕа, – диэтэ, оҕолор ыйытыларыгар хоруйдаата, санаатын үлэлэһиннэ.

АЛТА КЫАЙЫЛААХ, УОН ПРИЗЕР

Хамыһыйа быһаарытынан алта оҕо кыайылаах, уон оҕо призер буолла. Кыайылаахтарынан Валерия Киренская “Синтез и исследование наночастиц серебра и их анти-микробных свойств” (Дьокуускай), Денис Олесов “Разработка технологии изготовления топливных брикетов села Хатас Намского улуса РС(Я)” (Нам), Виктор Шестаков “Профориентация и функциональная асимметрия полушарий головного мозга” (Өлүкүмэ), Эдуард

Зырянов “Электронагревательная панель как экономный источник отопления” (Сунтаар), Максим Лаптев “Умная энергетика SMART ENERGY” (Дьокуускай), Михаил Соколов “Новые материалы на основе сверхвысокомолекулярного полиэтилена” (Дьокуускай) барыйыактарынан табыстылар.

“МАННЫК КҮРЭС БИЛИНИИ-КӨРҮҮНҮ ХАНАТАР”

Арыяан Аммосов, Амма лиссэйин үөрэнээччитэ: – Биһиги лиссэйбит «Үүнээйи» диэн лаабырдаах. Бу лаабырга сылдьан биһиги бааһына сириин сылааһын, тымныытын үөрэтиинэн дьарыктанабыт, дьыл кэмигэр уларыыһытын кэтээн көрөбүт. Холобур, бааһына сирэ үһүн окко хаххалана үөрэнэр. Ол түмүгэр, бу сиргэ урукутун курдук бурдук үүннэрэр ордук табыгастаах буолар. Манньык сиргэ дьизни-уоту тутар табылыбат. Дьизэ кэлин хамсыан, сулуолун да сөп. Оттон, бурдуку олортоххо, экзистимкэсэ көмөлөөх буолар. Мин ол туһунан кэпсээтим. Манна атын оҕолор бырайыактарын сэргээн көрдүм, элбэһи биллим.

Николай Скрябин, Мүрүтээһи уолаттар гимназияларын 11 кылааһын үөрэнээччитэ, Уус Алдан: – Мин тизэм – экологияҕа буо-

ртура суох олоппос саба пирилизнай оһох. Холобур, буруолаан салгыны кириттэр кытаанах бөһө, былаастыгы манньык оһоххо уматтаах, сыт тахсыбат. Аны, дьизни-уоту ититэргэ барыстаах. Сылааһын өр тутар. Биһир хардаҕас биэс чаас умайар, – диэн кэпсээтэ. Манньык күрэс үөрэнэр, ылсыбыт үлэһин өссө кэнэтэр баҕаһын улаатыннарарын, күүһүрдэрин эттэ. Бырайыаһын өссө диригэтэр, кэнэтэр баҕалааһын иһитиннэрдэ.

Иван Стручков, Уус Алдан Лөгөй оскуолатын 9-с кылааһыгар үөрэнэр:

– Доширак хаһа, тутуу кэннигэ элбэх пенополистирол бытархайа хаалар. Ол айылыһын, ууну киритэригэр Балыкпыт, көтөр-сүүрэр өлөр. Сорохтор бөх-сах буолбатын диэн уматаллар. Ол буруоттатан дьон инсулуон, бүүрэ ыалдыһан, сүһүрүүн сөп.

Ол иһин, мин интеринээттэн көрөн бараң, уһанар тэрилтэн уонна дрелътэн кыра станого толкуйдаабытым. Улахан станок 75 тыһыынча буоллаһына, бу станого оноророго 2 тыһыынча 850 солкуобайы бараатым. Манна былаастык иһити, пенополистирол бытархайын бытарыттарарын уонна ону туһаҕа таһаарарын. Холобур, пуфик онорбутум, тэстибит мончуугу иккис тыһынаабытым. Ону сэргэ, дьизин, гарааһы туттарга бетону уонна бытарытылыбыт пеноплаһы булкуйан пеноблок онороро холонум. Маны бэйэбитигэр тутууга боруобалыыр баҕалаахпын.

Тэрийээччилэр бэлиэтиллэринэн, кыттааччы да ахсаана, интериэһинэй бырайыактар да элбэхтэр. Кыайылааһынан тахсытыттар үлэрэ өссө биһир сыанабылы ааһыахтаах. Ол кэнниттэн Сочига “Большие вызовы” ким бараара быһаарыллыахтаах.

Ааптар уонна Альберт Никаноров хаартыскаҕа түһэриилэрэ.

8 ТЫА СИРЭ

«Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр сылгыны үөрдээн ийтиини сайыннарыы дьаһалларын» туһунан ыйаах чэрчитинэн, кулун тутар 21 күнэ – Сылгыһыт күнэ.

Сылгыны ийтии сахалар үгэс буолбут дьарыкпыт итиэннэ экэнизмикэбит биир көдүүстээх хайысхата.

2016 сыллаахха Ил Дархан Егор Борисов «Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр сылгыны үөрдээн ийтиини сайыннарыы дьаһалларын» туһунан ыйааҕы таһаарбыта.

✦ **Раиса СИБИРЯКОВА**
sibr63@mail.ru

Бу ыйаахха «Сылгыны үөрдээн ийтии туһунан» сокуонҥа уларытыы киирэн, сылгы базатын тутуу, племенной ычатат сылгыны ийтии, сылгыһыттар Үөрэнэр кииннэрин тэрийии, ыраах сытар учаастактары туһаҕа таһаарыы, сылгы боро-дууксуйатын тэийии-таһыы, улуус мэччирэнгиттэн көрөн сылгы ахсаанын былааннааһын уо.д.а. дьаһаллара бэлиэтэммиттэрэ. Итинэннэ саха төрүт дьарыгын сайыннарар, сылгыһыты өрө тутар сылант кулун тутар 21 күнүн Сылгыһыт күнүнэн биллэрэр туһунан этиллибит.

Быйылгы Сылгыһыт күнүн туох ситиһиилээх көрсөрбүт итинэнэ өрөспүүбүлүктээси тэрээһин ханна, хайдах ытылларын туһунан тыа хаһаайыстыбатын министриин сол-буйааччы Николай Афанасьев ман-нык кэлсиир.

СЫЛГЫ 35 % ЭБИИ АҢЫЛЫККА КИИРДЭ

Бүгүнгү туругунан, бас билии көрүнүттэн тутулуга суох өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн 182 тыһыынча 888 сылгы баар. Былырын быачаларга 176 тыһыынча 331 сылгылаах эбит буоллахпытына, быйыл көрдөрүүбүт үс бырыһанынан тупсарыллына.

Кыстык кэминэн, сылгы туруга орто. 64 тыһыынча сылгы, ол эбэ-тэр баар сылгы 35 %-а эбии аһылыкка киирэн турар. Былырын тыуаннаах кэмнэ сылгы 24 %-а аһаан турбута. Уопсайынан, быйыл интэриэһинэй собус кыһын буола. Ол курдук, бастаан Бүлүү эргин, Кэбээйи, Нам, Горнай улуустарыгар уонна Хангалас, Уус Алдан улуустарын сорох нэһиликтэригэр хаар-даах ардах түһэн, сылгы кыстыга уустук собустук сажаламмыта. Аны кыһынҥы өтүгүр ханна даһаны хаар күүскэ түһэн, олус халыҥаа-та. Инньэ гынан, сылгы туругун мөл-төппөт инниттэн хаһаайыстыбалар сылгыны күүскэ аһатан тураллар, хата, ааспыт сайын үүнүүлээх буолан, отунан хааччыллыы куһаҕа-на суох. Биридиилээн кулунааһын түбэлтээт ханна барый, ол эрээри, билинүгитэ киһи дыксиниэбэ суох. Төрүбүэ кэтэһэбит.

СУБСИДИЯ ҮРДЭТИЛИННЭ

Улахан болҕомто племенной үлэбэ уурулар. «Сахаагрпролем»

Халыма чулуу сылгыһыттары.

ДЬӨҥӨГӨЙ ОҕОТУН ҮРДҮК ААТЫГАР

судаарыстыбаннай буддьүөт тэрил-тэтэ уон биэс улууска силиэксийэ-лиир-племенной үлэ тиһигин тэри-йэн ыытар.

Күн бүгүн Арасыйыа таһым-наах 26 племенной хаһаайысты-ба, түөрт сылгы собуота бааллар. Бу хаһаайыстыбалар үчүгэй, төрөлкөй төрүөхтээх, тулуурдаах уонна хаһан аһыыр дьоьурдара үрдүк атырдар уумнарын ууһатар, онон саха сыл-гытын хаачыстыбатын лаппа тупса-рар сыйаллаах-сорууктаах үлэһиилэр.

Быйыл үп-харчы төһө да кырыымчык буоллар, федерацияттан племенной үлэбэ көрүллэр субсидия балтараа төгүл үрдэтилиннэ, оттон өрөспүүбүлүкэ буддьүөтүттэн бизэбэ бэриллэр субсидия аччатыллыбата.

ОЛОБУ КЫТАРЫ ТЭННЭ ХААМСЫЫ

Сылгыны көрүүнү-истиини судургутук саныыр дьон сыыстарал-лар, тоҕо диэтэххэ, сылгыны үөрдээн ийтии салаатыгар аныгы техноло-гия хотоойутук киллэриллэр. 2018 сылтан сабалаан племенной хаһа-айыстыбалар сылгыларыгар элек-троннай чиптэр туруоруллан, сылгы-лар төрүччүлэрин үөрэтэргэ, турук-тарын кэтээн көрөргө санга кыраак-арылыннылар. Кэлэр сылтан таба-арынай хаһаайыстыбалар сылгыла-ра чиптэниэбэ.

Ону таһынан, министриэстибэ Арасыйыа Наукаларын академи-ятын Биологической проблема-ларга институтун кытары онорбут

бырайыагынан, сорох хаһаайысты-балар сылгыларыгар сыыппара тех-нологиятынан үлэлиир моойторук-тар кэтэрдилиннилэр. Бу тэрилинэн сылгыһыттар үөр ханан сылдыарын сылаас дыэбэ олорон кэтээн көрөл-лөр, наада буолла да, чопчу ти-ийэн буолан ылаллар, оттон учуонай-дар сылгы сууккатаагы хамсааһы-ны, ханан сылдьан хаһарын, күнэҕэ төһө сири барарын үөрэтэллэр.

СИРИ КӨДҮҮСТЭЭХТИК ТУҢАНЫЫ

Ыйаах чэрчитинэн Сир Кодексыгар судаарыстыба, муниципалитет бас билиилэригэр баар сирдэри сылгы хаһаайыстыбалары-гар сыһынарар туһунан балаһыан-һа киллэриллэн, биир сылгыга гек-тартан итэбэйэ суох оттуур ходоһа, аьсы гектар мэччирээк сыһыарыл-лара олохтонно. Онно олобуран уонна кэнинки сылларга сылгы ах-саана бизгэтик эбиллэринэн, сылгы-ны дэриэбинэттэн тэйитэн, ыраах учаастактары туһаба таһаарар сорук турар. Итинник үлэ бириди-илэн чааһынайынан бытарыйбыт ха-һаайыстыбаларга кыйаһтарбата бил-лэр, оччотугар сылгыны үөрдээн ийтиигэ идэтийбит хаһаайыстыбала-ры тэрийии наадата күөрэйэр.

Биллэрин курдук, кэнинки кэккэ сылларга тыа хаһаайыстыбатын тиз-хиныкитин онгороо хампаанна-баар табары онгорооччуларга тиз-хиныкыни чэпчэтилибит сыананан хааччыйалларыгар субсидия көрүл-лэн итинэннэ тыа хаһаайыстыбатын

өрөспүүбүлүкэтээси бырагыраа-матын чэрчитинэн үгүөрү үп тыы-рыллан, үгүс хаһаайыстыба, ол иһи-гэр сылгы хаһаайыстыбалара, сири танастыыр, ыһыыга уонна хомуурга туһаныллар тизхиныкэлэри атыы-ластылар. Дьэ бу тизхиныкэлэргэ тирээсирэн, сылгы аһылыгын базатын хааччылар инниттэн бааһыналары-ны, сорох сылдыан хаһарын, күнэҕэ атын сиртэн атыыласпакка, бэйэлэрэ үүннэриэхтээхтэр.

Өрөспүүбүлүкэтээси Сылгыһыт күнэ кулун тутар 21-22 күннэригэр Мэнэ Хангалас улууһугар Майба уонна Хараба, Куон Харах иппод-ромугар Социалистической Үлэ Дьоройоа Афанасий Степанов онороу үлэтэ күүһүрүөхтээх. Кэлэр өттүгэр хаһаайыстыбалар эбиһи атын сиртэн атыыласпакка, бэйэлэрэ үүннэриэхтээхтэр.

ӨРТӨӨНҮН ТУҢУНАН ӨССӨ ТӨГҮЛ

Өр сылларга туһаныллыба-тах сирдэр кур ланханан бүрүллэн сыталлара ыраах учаастактарга үлэ-лэнэ баһарар дьону чабытар. Оттон баһар үөскүүрүттэн сылтан, соку-ла ортөөһүнү күүскэ бобор. Биһиги ТХНЧИ учуонайдарын кытары Саха сиригэр өртөөһүн көдүүстэээсин дакаастыыр бырайыакка үһүс сылын үлэли сылдыабыт. Быйыл эспэрими-эни түмүктээн, учуонайдар үлэлэрин туттарыахтара, оттон биһиги феде-ральной киини кытары сокуонҥа уларытыы киллэрэргэ үлэлэһиэхпит.

Двингинэн, тустаах нэһиликтэр баһылыктара дьону-сэргэни уонна ыксаллаах быһыы-майгы кэмпитэ-тин үлэһиттэрин кытары эрдэттэн субэлэһэн, былааннаан, уот турар куттала суох сирдэрин, холобур, өрүс арыыларын, өртүүлэрэ тоҕо сата-ныа суоьай?

НАЦИОНАЛЬНАЙ БЫРАЙЫАК

Дьокуускай куоракка, эспиэртэр этэллэринэн, дьизэ-уот пуондатын аңаара эргэрэн, саахалланар туруктаах.

ХААРБАХТАН САҢАҒА КӨҥӨРГӨ

Хаарбах,умайбыт дьизэттэн ыаллар (саңа дьизэ) көһөн киирдилэр

ситим хам тонгор буолбута, ол иһин саахалланар туруктаабынан билим-миттэрэ. Хаарбах дьизэ диэн ким да өрө тарда, оноро сатаабат этэ.

ЭБИИ ХАРЧЫ ТӨЛӨӨБӨТҮБҮТ

«Уочараппытын наһаа өр күүп-пэтэхпит, сорох ыаллар үйэлэрин туһары хаарбах дьизэ олороллор. Биһизхэ Дьокуускай куорат Дьизэ-э-уотна кыра өлүүгүн өрөспүүбүлүкэ хааһыната кыттыгас үбүлүүһүн.

Хаарбах дьизэттэн дьону «Дьизэ-уот уонна куорат эйгэтэ» нацио-нальной бырайыак чэрчитинэн көһөрөллөр. Бу национальной быра-йыак иһинэн үс эргэгийэннэээси бырайыак үлэлиир: «Дьизэ-уот», “Табыгастаах куорат эйгэтин тэри-йии”, “Дьон олороругар сөбө суох дьизэ ахсаанын аэыйатыы». Оттон «Ипотека» диэн төрдүс түһүмэххэ,

Өрдөр ийэм аатыгар сурулла сылдыара, онтон киһи олохтон тую-раабытын кэннэ ол быраабын мизэх көһөрбүттэрэ. Эргэ дьизэни көтүрбүт-тэрин кэннэ Лермонтов уулуссатын 26/1 тутулулубут саңа дьизэбэ эмиз оччо 55 м² иннээх 3 хостоох кыбар-тыра биэрбиттэрэ. Саңа дьизэбиги-гэр 2019 сыл сэтинньытигэр көспүп-түт, күлүүспүтүн үөрүүлээх быһыы-га-майгыга туттарбыттара.

Бэйэбит биир да солкуобайы эбии төлөөбөтүбүт. Өскөтүн ула-хан иннээх 3 хостоох кыбартыыра бизэбиттэрэ буоллар, биллэн турар, сыана араастаһыытын төлүөм этэ. 55 м² иннээх кыбартыыра үс киһилээх дьизэ кэргэнгэ сөп түбэһэр, биһи-ги биир оьолоохтук. Урут быраатым олорсубута, онтон кэтэх дьизэ тут-тан көспүтэ. Билигин сокуон быһыы-тынан, биир дьизэбэ хас да ыал олор-

дун, барыларыгар кыбартыыра бизэ-бэттэр», — диэн кэлсиир киһи.

ӨРӨМҮӨННЭММИТ БЭЛЭМ ДЬИЗЭБЭ КӨСТҮБҮТ

Егоровтар өрөмүөннэммит, обуйоа килиэйдэммит, хос иһи-гэр аанара барыта туруоруллубут, сылаас дьизэбэ суумкалаах малла-рын, мизэбэлэрин эрэ аҕаллылар. Оттон ипотеканан ылбыт дьон бетон эркиннээх кураанах кыбартыыраба киирэн, барытын бэйэлэрэ онгостол-лор.

Бу дьизэбэ хаарбах дьизэттэн көһөөччүлэр эрэ буолбакка, умайбыт дьизэттэн көспүт ыаллар эмиз баал-лар. Саахалланар туруктаах дьизэттэн дьону көһөрөр бырагыраама икки түһүмэбэр хаһаангытааьар даба-ны улахан үп-харчы көрүллэн, элбэх ыалаг туһалаан эрэр.

“Дьокуускай намыһах инчэбэй сиргэ турар буолан, иккилии этээстээх мас дьизлэр эргэрдэх-тэринэ, аллараа түһэллэр, сорох дьизэлэргэ түннүктэрэ киһи тобу-гунан. Оннообор Ленин проспекар баар “сталинскэй” дьизлэр эмиз сир анныгар түһэн эрэллэр.

Онно холоотоххо, Алдан, Мииринэй, Ленскэй диэки мас дьизлэр туруктара үчүгэй эрэри, үгүстэрин көтүрэн, олохтоохтору саңа дьизэнн хааччыйаллар. Куорат 17 кыбартаалын курдук интэч-чи-ханначчы барбыт самнархай дьизэлэри, дьинэр, бастаан көтүрүөх баара”, — диэн санаатын үллэстэр Сарыал Николоевич.

2025 сылга дьэри 1,14 мөлүйүүн м² иннээх дьизэни көтүрүөхтээхтэр. Хаарбах дьизэттэн көһөөччүлэр саңа дьизэнн хааччыллаллар, эбэтэр толуйуу харчытын ылар бырааптаахтар. Ону олоххо киллэрэргэ Судаарыстыбаннай корпорация, ОДьКХ салаатын саңардарга тэриллибит пуонда 79 491,73 мөлүйүүн солкуобайы үбүлүөбэ.

ТАНАРА СЭРЭБИ СӨБҮЛҮҮР

Санкт Петербург исторической киинигэр турар эргэ дьизэбэ олох-тоохтор түүн утуйа сыттахтары-на дьиз үрдүн сыбааһына сингэн түһэн, дьизэлээхтэр кыл мүччү ойон туран, ким да эмсэбэлээбэтэх этэ. Арасыйыа үрдүнэн маннык түгэн элбэх. Онон биһиги куоралпыты-гар ыксаллаах быһыы-майгы тахсы-батын түһүгар Салайар хампааннаа ааспыт үйэбэ тутулулубут дьизэлэри кэмтитэн кэмигэр чинчидэй, кэтээн көрө сылдьыан наада. Этэргэ дьлы, таңгара сэрэби сөбүлүүр.

СААМАЙ ЭЛБЭХ ДЬИЭ БИҢИЭХЭ ТУТУЛЛАР

Өрөспүүбүлүкэбэ 2021 сылга – 752 тыһыынча м², 2024 сылга – 960 тыһыынча м² дьизэ тутулуухтаа-х. Тэннээн көрдөххө, 2017 сылла-ахха – 634 тыһыынча м², 2018 сыл-лаахха 531 тыһыынча м² дьизэ-уот тутулулубута. Улук Илин эргэгийэн-нэрин кытта тэннээтэххэ, дьизэ тууу-тугар Саха сирэ бастакы миастэни улар. Саамай элбэх дьизэ биһизхэ тутуулар уонна өссө да кэлэр бизс сылга тутулуухтаах.

Ыаллар хаарбах дьизэлэрин идэ-тийбит анал тэрлээбэбэ сыаналатыах-таахтар. Өскөтүн саңа дьизэ сыана-та эргэ дьизэ сыанатыттан үрдүк буол-лар түгэнигэр, сыана араастаһыы-тын ким төлүүрүн-төлөөбөтүн олох-тоох дьаһалта бэйэтэ быһаарар.

Ааптар хаартыскаҕа түһэриилэрэ.

10 ТЫЫН БОППУРУОС

2017 сылтан аан бастаан дуоллар 70 солкуобайы куоһарда.

Сандал саас кэлбитин бэлиэтиир кэрэ аһаардар күннэрин кэнниттэн солкуобайбыт эмискэ таннары сурулаан түһэн, дуоллар уонна евро өрө көтөн табыстылар. Кулун тутар 17 күнүнээби туругунан дуоллар 74,13 солкуобай, евро 82,75 солкуобай. Тэҥнээн көрдөххө, дуоллар ый санатыгар 66 солкуобай, тохсунньуга 61 солкуобай этэ.

Аан дойдуга ньиэби туһаҕа таһаарар судаарыстыбалар тыл-тылларыгар киирсибэккэ, ырыынакка аһары элбэх «хара көмүс» тахсан, ньиэп сыаната түстэ, ону кытта дуолларга, евроҕа туһаайан, солкуобай куурса таннары сурулаата. Биһиэхэ үгүс табаар, тизхиниэкэ, танас-сап, эмп кытта тас дойдуттан кэлэр буолан, сыана үрдүүрү күүтүллэр.

➔ **Марианна ТЫРТЫКОВА**
Rianna789@mail.ru

КОРОНАВИРУС БУРУЙДААХ

Эспиэрдэр этэллэринэн, аан дойду үрдүнэн коронавирүс тарбанан, билингитэ ити ыарыыттан быһыһыр вакцина өссө көстө илик. Салгынынан бэриллэр ыарыыттан куттанан, тэрилтэлэр, үөрэх кыһалара харантыннҕа сабыллылар. Арасыйыттан Кытайга эрэ буолбакка, Европа дойдуларыгар салгын сырыыта хааччахтанна.

Дьон сөмөлүөтүнэн көтөрүн, массыннан айанныырын биллэрдик абыайатта, онтон сылтаан аан дойду үрдүнэн абыайах оттук туһаныллар. ОПЕК бөлөххө киирэр дойдулар ньиэби хостоонуну абыайатар туһунан тустаах экспэтиини ыыппатылар, онон оттугу онгорон таһаары ырыынак наадыйытытын хас да төгүл куоһаран, сыана түстүтү солкуобай куурсугар оһуһста.

АЙМАЛҒАН СУОХ

Дьокуускай бааннарын кэрийэн көрдөххө, барыта уруккутун курдук, туход да аймаҕан, сүспүлгэн суох. Биллэн турар, дуолларынан харчы уурдарбыт киһи биридэ барыһы-

байга диэри үрдээбитэ. Хас да сыл отучча солкуобай иһинэн-таһынан туран баран Эмирикэ валютата 2014 сыл бүтэһигэр көнүл баран 58,35 солкуобайтан саҕалаан, доруоһалаах тиэстэ курдук үллэн, 2016 сылга мунгуаан 77,93 солкуобайы үктээбитэ.

90-УС СЫЛЛАРДААХ КИРИИСИС

Арасыйыаны 1997-1998 сылларга хара билийт курдук сабар-табыт экэнэмиичэскэй кириисис Сэбизэскэй Сойуус ыһыллыбытын кэннэ саҕа судаарыстыбаны тэрийэр кэмгэ үөскээбитэ. Инфляцияны утары охсунан, дойдуга харчы ахсаанын абыайаппытара, ол түмүгэр хамнас уонна бизнсийэ кэмигэр төлөмөт этэ. Бүддьүөт дэпссинитин үбүлүүргэ судаарыстыба иэһэ эбиллэн испитэ.

Онгорон таһаары уонна нолуок хомуйуута абыайаан, 1998 сылга аахха дойдуга оноһуулар боро-дуускуйа үс төгүл аччаан, Бельгия курдук кыра судаарыстыба онгорон таһаарытыттан да намтаабыта. Арасыйыа аан дойдуга биир саамай улахан иэстээх судаарыстыба кубулуйбута. Тас иэһэ 220 миллиард дуолларга тийибитэ.

1998 сыллаахха түөрт ый иһигэр ас-үөл сыаната 63%, табаар сыаната 85% үрдээбитэ. Иэс-күүс кэмигэр төлөммөккө, сорох бааннар сабылларга күһэллбиттэрэ. Нэһилиэнньэ дохуота, атылаһар кыаба аччаабыта, үлэтэ суох дьон ахсаана элбээбитэ.

2008 СЫЛЛААХ КИРИИСИС

2008 сылларга дойду экэниэмикэтэ сайдан, 2008 сыллаах ки-

риисини үгүстэр чэпчэкитик аһарыммытара, олохтоох онгорон таһаарыны өйүүргэ судаарыстыба миллиардынан үбү-харчыны укпуга, ырамысыланнас хампааньналарыгар нолуок ыстаапката кыччатыллыбыта.

2014 СЫЛЛААХ КИРИИСИС

2014 сыллаахха Сочига буолан ааспыт Кыһыҥгы Олимпийскай оонньуулар Арасыйыа билгэтик атабыр турбутун, улуу держава аан дойду атын судаарыстыбаларын кытта тэҥгэ күрөстэһэр кыахтаабын көрдөрбүттэрэ. Украинаҕа сэрри буола турар ыарахан кэмийэр Хара муораҕа баар стратегическай султаллаах. Крым кулун тутар 16 күнүгэр биир референдумунан Арасыйыа састаабыгар кирибитэ.

Онун Украинаттан Арасыйыа Крымы былдьаан ылла дьин буруйдаан, арбаа дойдулар саансыйа биллэрбиттэрэ. Геобэлитичэскэй балаһыаньнаттан сылтаан, 2014 сыл ахсынньытыгар биир баррель ньиэп сыаната \$110-115 таннары сурулаан, \$56,5 дьирэ түспүтэ, онтон букатын \$45,13 тийибитэ. Итинтэн сылтаан солкуобай таннары түһэн, дуоллар эмиэ ыараан, 70 солкуобайы куоһара сылдьыбыта. Онтон 63-64 солкуобайга төнөн, уоскуйа түһэн баран 2020 сылга кулун тутарга эмискэ үрдээтэ.

2020 СЫЛГА НЫЭП СЫАНАТА ТОҕО ТҮСТЭ?

Хотугу Эмирикэҕэ ньиэби хостоонуну улаатыннарар, ОПЕК дойдулара «хара көмүһү» туһаҕа таһааралларын элбэтэн, ньиэп сыаната түстэ.

Ньиэби туһаныы 15 сыл тухары Арасыйыа экэниэмикэтин сайыннарар кэллэ даҕаны, биэҕ туру-

гун номнуо сүтэрэн эрэр. Дуоллар үрдээтэ даҕаны, инфляция тилэх баттаһа үрдүүр, омук сириттэн кэлэр табаарга сыана ыарыыр, нэһилиэнньэ дохуота, атылаһар кыаҕа аччаабытынан барар. Саансыйыны утары охсунан, кэлинҥи кэмгэ дойдуга тыа хаһайыстыбатын бородууксуйатын астааһын ситимэ киникни сайынна. Ол эрэн, Арасыйыа хааһына-тын дохуоттаах чааһын ньиэп-гаас хампааньналарга толорор буоланнар, экэниэмикэ айылҕа баайын тас дойдуларга таһааран атылыыртан улахан тутулукутаах.

Хомойоох иһин, арбаа дойдулар Арасыйыа хампааньналарын аан дойду ырыынагыттан таһаарар санаалаахтар, ол иһин ньиэп сыаната түһэр дьин сыаналыыллар эспиэртэр. Дуоллар ыараабыта омук сириттэн кэлэр табаар сыаната үрдүүргүр быһаччы дьайар. Билигин ырыынакка эрэ буолбакка, үгүс маҕаһыннҕа Кытай таһаа атылылар, массынаны, тизхиниэкэни, смартфоннары Японияттан, Кореяттан аҕараллар.

Танас сууйар массынабыт Германияттан кэлэр, эмп-томп эмиз улахан ангаара тас дойдуларга оноһуулар. Сайын сынынна бараарга путевканы дуоллар/евро куурсуунан атылылылар. Онон сыана үрдээтэҕинэ, нэһилиэнньэ ити табаартан матар кутталлаах, эбэтэр бүтэһик харчытын ууран туран эмтэниэ.

СЫАНА ҮРДҮҮРЭ КИМИЭХЭ ДА ТАБЫҒАҢА СУОХ

Урбааньыттары кытта кэпсэтэххэ, сыана үрдүүрү билигин кимиэхэ даҕаны табыҕаһа суоһун этэллэр. Холобур, корона-

ТУРИЗМ ЭЙГЭТИГЭР

ПУТЕВКА ВАЛЮТАНАН СЫАНАТА ЧЭПЧЭЭТЭ

Сардаана Ушнищкая, «Пегас-туристик», «Евразия» туристической хампааньна дириэктэрэ:

— Билигин сорох хайысхаларынан путевка валютанан сыаната чэпчээтэ, солкуобай куурса түспүтүн, евро уонна дуоллар ыараабытын итинник толуйаллар. Сайынны сынынналан сыаната улаханньк үрдүү илик. Кулун тутар бүтүөр дьирэи эрдэ сакаастыыр аахсыйанан бэрт удамыр сыанаҕа путевка атылылаахха сөп. Бронь онгорорго урут турооператордар путевка сыанатын 50% ирдиир этилэр, билигин 20% угары көнүллээтилэр.

Омук сиригэр сынынна бараарга валютанан төлөһөбүн, онон аһырыг да ороскуоттаах буолуон син. Онон толору аһатар, өнгө барыта баар ситиминэн үлэтир Турция, Тунис, Болгария сыныннарга табыҕастаах буолуохтара. Вьетнамга, Турцияҕа Дьокуускайтан быһа көтөр рейстэр бааллар.

Холобур, билигин Дьокуускайтан Вьетнамга айан төлөбүрүн ааһан турар 12 хонуктаах путевка биир киһиэхэ 50 000 солкуобай. Дьокуускайтан Турцияҕа бастакы рейскэ эмиз итинник айан ороскуотун кытта холбоон, "все включено" 4*отельга 13 хонуктаах путевка биир киһиэхэ 61 000 солкуобай. Оттон Москвадан ити путевка сыаната өссө чэпчэки, 3*отельга биир киһиэхэ 27 000 солкуобай.

Сайын уопуска кэмэ саҕаланнабына, сыана, биллэн турар, ыарыаҕа. Билигин эрдэ сакаастыыр аахсыйа буолан, удамыр сыананы тутан олоробут. Коронавирүс өрө туран, Кытай, Сөбуруу Корея, Италия, Франция, Иран сабыллан турар. Ол эрэн, Вьетнам, Таиланд, Арабскай Эмират турист сылдьарыгар аһаҕастар. Сэрэхтээх дьон быйыл омук сиригэр бара сатаабакка, дойду иһигэр, Краснодарскай кыра-айга, Крымга сыныннаыахтарын сөп.

вирустан харыстанан, мөлүйөһүнүнэн дьон уопускаатыгар сынынна барбатабына, турооператордар, отель хаһа-айыннара кириэртээх дохуоттарыттан ытыс соттон, кирэдьиттэрин кэмизгэр кыайан төлөһөт кутталга кириэртээрэ. Сөмөлүөт сырыыта абыайаатына, авиахампааньналарга эмиз охсулаах буолуо.

Быйыл Дьокуускайтан Анталья куоракка дьирэи 10 чаас быһа көтөр рейс үлэтин сабылаахтаах. Туристическай хампааньналартан ыйыталаһан көрдөххө, сыана удамыр, биир киһиэхэ айаны ороскуотун ааһан турар, икки нэдиэлэ толору астаах сынынналан 60 000 солкуобайтан саҕаланар. Ону таһынан, икки-үс отельга көһө сылдьан сыныннаахха сөп дьин этэллэр.

Суотабай төлөпүөн, дьибээс-уокка туттуулар тизхиниэкэ, косметика атылылыр маҕаһыннары кэрийэ сыл-

дьан, сыана төһө үрдээбитин туоһула-стым. Үгүс маҕаһыннарга урут тизийл-лэн кэлбит табаарга сыана үрдүү илик, ол эрэн, саҕа табаар сыаната үрдүүн сөбүн туһунан этэллэр. Онон сорох дьон куруук иһэр эмтэрин кытта хаһаамыт-тар. 2014 сыллаах кириисис курдук дуоллар ыарыыр дьин ким даҕаны өрүсүһ-өрүсүһэ иккилии-үстүү тэлэбиисэр атылыласпат. Маҕаһыннҕа учарат суох.

Кулун тутар 10 күнүгэр Госдуумаҕа бүддьүөккэ улартытылары киллэ-ри икки ааһытыгар үп министри-нин бастакы солбуяаччы Татьяна Нестеренко, Арасыйыа бүддьүөтүн ситимэ нэһилиэнньэ иннигэр бары эбэлээтэлиститэрин өр кэмгэ толорор кыахтаабын туһунан эппитэ. Билигин ньиэп сыанатыттан тутулукутамма-ка үлэтир бүддьүөт ситимэ тэрилиннэ, көмүс, валюта резервэтэ муньүлүннэ. Онон дойду бэрэсидьинин Анал этиитэ,

национальнай бырайыактар, социальнай бырагыраамалар бары кэмизгэр олоххо кириэртээрэ.

ТҮМУК

Арасыйыа тас дойдуларга ньиэ-би-гааһы, айылҕа баайын атылылаан, онтон сүрүн дохуотун киллэрэн оло-рор. Ол иһин ньиэп сыанатыттан улахан тутулукутаах. Арбаа дойдулар Арасыйыа аһары кыабыран эрэр дьин ону мөлтөтө сатыыр үлэлэрин түмүгэр ньиэп сыана-та түһэр, дуоллар үрдүүр. Онон сырье-вой экэниэмикэттэн тутулукутаммакка, үрдүк технологиялаах онгорон таһа-арыны сайыннарарга сөптөөх усулуу-буйа тэриллиэн наада.

Холобур, дьолпооннар "Toyota", кэ-риэйдэр "Hyundai" массынналары аан дойду үрдүнэн атылылылар, ньиэмэ-стэр «Bosh», «Siemens» тизхиниэкэлэрин Саха сиригэр тийэ аҕаллар. Оттон Арасыйыаҕа аан дойду үрдүнэн биллэр бренд, үрдүк хаачыстыбалаах аныгы үйэ ирдэбиллэргэ эппэтиитир тизхиниэкэни онгорон таһаарар хампааньна суох.

Солкуобай куурса ньиэп-гаас сыа-натыттан тутулукутамат салааттын са-йыннардаахха, дойду экэниэмикэтэ биэҕ туруктаһыа этэ.

Биир өттүнэн, ньиэп-гаас хампаан-ньалара сырьеларын тас дойдуларга дуолларга атылылылар, оттон ньиэп сыаната түстэҕинэ, кинилэр солкуоба-йынан ылар барыстара аччаан тах-сар. Ол иһин солкуобай куурсун соруй-ан түһэриэхтэрин сөп. Холобур, ньиэп атытытын дохуота дойдуга 63 солкуо-бай куурсуунан, эбэтэр 73 солкуобайынан киирэрэ хайата барыстаабыт? Ол иһин дуоллары үрдэтэр, солкуобайы түһэрэр ким ээр интэриэстээх.

Хомойоох иһин, бу балаһыанньаны туһанан, бородуукта атылылыр кыра маҕаһыннарга ас-үөл сыанатын 10-20 солкуобайынан үрдэпиттэр. "Үт сыана-та тоһо ыараата, дуолларга атылылспык-кыт дуо?" — дьин ыйыппылар: «Биһиэхэ атылылыр сыаналарын үрдэттилер», — дьин хардараллар.

Ааптар хаартыскаҕа түһэриилэрэ

САНААЛАР

ДУОЛЛАР ЫАРЫЫРА – БУДЬЮӨККЭ ҮЧҮГЭЙ ӨРҮТТЭЭХ

Юрий Николаев, Ил Түмэн бүддьүөккэ кэмизтиэтин бэрэс-сэдээтэлэ:

— Солкуобай сыанатын сүтэриитэ, сыана үрдээһинэ нэһилиэнньэҕэ охсуулаах эрээри, дуоллар ыарыы-ра биһиги бүддьүөппүтүгэр үчүгэй өрүттээх. Бүддьүөккэ дохуот киллэрээччи «АЛРОСА» хампааньна бородууксуйата дуолларга атылылар. Атыи кээмэй улааттабына, бүддьүөккэ киирэр до-хуоптүм эмиз элбиер, ол барыстан тутуулар нолуок-ка биллиэ.

«АЛРОСА» иллэрээ сыллааҕы атытыын тэҥнээн көрдөххө, атыыта мөлтөх, ол биир төрүөтэ Индия таможня сокуонун улартыан, кыра алмааны ылбат буолбута. Ороһуоспатаагы атыи соччо үчүгэйэ суох, сайын-күһүн бирилийээн хайдах атылылмытыттан көрөн, бүддьүөккэ улартыыы тахсыаҕа.

Дойду Киин баана ньиэп түһүүтүттэн-тахсытыт-тан тутулууга суох үлэтир кыабын хааччына, онон бүддьүөт улахан охсууну ылыа суоһа. Хамнас, бизн-сийэ, социальнай мактиэ кэмизгэр төлөнүөһэ. Арай атын ороскуокка, холобур, саҕа эбийиэктэри тутуу болпуроруга ыарыан сөп.

Өрөспүүбүлүкэ бэйэтин дохуота 130 миллиард солкуобай, онтон хамнаска 90 миллиард солкуобай төлөнөр, оччотугар сайдыыга, социальнай эбийиэктэри хааччыыыга 40 миллиард хаалар.

Тыа сиригэр дьон хамнастанар үлэтэ ситэ тэрил-либэккэ турар. Үгүс киһи бүддьүөт үлэтигэр киирэ сатыыр эрээри, мизэстэ барыларыгар тийибтэ. Онон урбаанынан, төлөбүрдээх өнгөнөн дьарыктаныхаахха наада.

Саансыйа кирибитинэн туһанан, тыа хаһаайы-стыбатын тэрилин онгорон тэрилтэлэр атахтарыгар турдуулар. Дьинэр, ис кыах баар, онно таа туһанар кэм кэллэ.

НЫЭП СЫАНАТА ЧЭПЧИИР, ОТТОН БЭНСИИН?

Петр Гуляев, ХИФУ Хоту дойду эрэйиэтинээҕи экэниэмикэтин институтун дириэктэрэ:

— Төһө кээмэйдээх ньиэп хостоммутуттан көрөн, сыа-натын биржаҕа быһаараллар. Саудовскай Аравия ОПЕК+ дуо-габарыттан тахсан, элбэх ньиэ-би атылылаата, оттон аан дойдуга ньиэп хостуур хампааньналар судаарыстыбалара ким төһөнү хостуур кээмэйигэр биир санааҕа кэлбэ-тилэр, ол иһин сыана түстэ.

Төһө даҕаны ньиэп сыаната чэпчээбитин иһин, биир да хампааньна ырыынак сыанатыттан чэпчэки-гэ бэнсиини атылыла суоһа. Атыыга бара турар боро-дуускуйа сыаната хаһан да чэпчээбэт, урбааньныкка ол табыҕаһа суох. Онон ньиэби атылылаһан ылан ума-тык онгорон тэрилтэлэр барыһыар кэмээрэ кэллэ.

Монополияны утары охсуһар сулуспа сыана-ны кэтээн көрөр. Өскөтүн дьон күннэтэ туттар та-баарыгар 30 күн иһигэр сыана 30% тахса үрдээ-тэҕинэ, бырабыталыстыба сыананы көннөрөн сөп. Дойдуга табаары онгорон таһаары улаатар, экэни-микэ сайдар, ол иһин бэнсиин сыаната ыарыыр.

Дуоллар 100 солкуобайга тийиэ дьин сабаҕа-лыыр оруна суох. Бырабыталыстыба валют-най ырыынагы чөлүгэр түһэрэргэ мизэр ылыаҕа. Инфляция билигин 4%.

Аһаардас ньиэбинэн байдьылар дьин үгүс киһи Арабскай Эмират дойдутугар ымсыылар, ол эрэн, кинилэр нэһилиэнньэлэрэ, сирдэрэ, ол аата орос-куоттара эмиз кыра, айылбалара сылаас. Онон кинилэри кытта тэҥнээр табылыбат.

МАДЬЫНЫЛАР МИИРИНЭЙГЭ КҮРЭХТЭСТИЛЭР

Ааспыт нэдиэлэ өрөбүллэригэр Саха сирин алмаастаах куоратыгар – Мииринэйгэ аан дойду күүстээх мадьынылара кыттыылаах мас-рестлингэ өрөспүүбүлүкэтээҥи аһаҕас турнир буолан ааста. Турнир Кыайыы 75 сылыгар, Мииринэй төрүттэммитэ уонна алмааһы хостуур бырамыысыланнас 65 сылыгар анаан «АЛРОСА» хампаанньа уонна Мииринэй куорат баһылыгын бириинигэр ыытылынна.

✦ **Айтана АММОСОВА**
ai-ta-na@mail.ru

101 КЫТТААЧЧЫ КҮРЭХТЭСТЭ

Күрэхтэһии «Кимберлит» успуорт дыбарыаһыгар буолла. Турнирга Саха сирин 16 араас улууттан 101 кыттааччы кэллэ. Эр дьон 60, 65, 70, 75, 80, 90, 105, 125 диэри уонна 125 киилэттэн үөһэ ыйааһыннарга, оттон дыахталлар 55, 65, 75, 85 диэри уонна 85 киилэттэн үөһэ ыйааһыннарга күрэхтэстилэр. Балар истэригэр өрөспүүбүлүкэ үрдүк кылаастаах мадьынылара бары кытыннылар – Павел Черноградский, Сергей Константинов, Федор Федоров, Анатолий Гладков, Сергей Фролкин, Юлия Михайлова, Евгения Каленкова, Нора́йаана Трофимова уо.д.а. Маны таһынан, аҕам саастаах эр дьон илин-кэлин түһүстүлэр уонна икки ыйааһынга мунутуур кыайылааһы быһаардылар. Онон, күрэхтэһии уопсайа 18 категориянан ыытылынна.

сиилэр буоланнар, бу ыйааһынга мунутуур кыайылаах аатын иһин киирсии эбии тынгааһыннамыта саарбаҕаламмата. Ол курдук, 2016 сыллаах мас-рестлингэ аан дойду чөмпүйүөнэ, Нам мадьыныта Анатолий Гладков өссө да эрчимнээгин дакаастаата. Аҕыйах сылынан кини аҕам саастаах мадьынылар кэккэлэрин хангатыаҕа да буоллар, 75 киилэҕэ диэри ыйааһынга финалга эрэллээхтик табыста. Бу иннинэ 2:0 ахсаанга өрөспүүбүлүкэ күүстээх мадьынытын Амматтан сылдьар Геннадий Борисовы тулуптатаҕа. Оттон финалга Дьулуур Климовскийдын күүстээх күөн көрсүү түмүгэр, Анатолий Гладков бастаан табыста.

МУНУТУУР КЫАЙЫЛААХТАР

Аан дойду чөмпүйүөннэрэ Сергей Фролкин уонна Сергей Константинов иннилэрин кимгэ да биэрбэттилэр, онон бастыггарын өссө төгүл дакаастаатылар. Иккиэн турнир мунутуур кыайылааһын аатын ыланнар, “АЛРОСА” хампаанньаттан уонна Мииринэй куорат баһылыгыттан 100-түү тыһыынча солкуобай харчынан наҕараадаланылар. Мунутуур кыайылаах аатын таһынан, Фролкиннаах Константинов бэйэлэрин ыйааһыннарыгар эмиз бастаатылар.

КУУРЭЭННЭХ КИИРСИИЛЭР

Бастакы күн түмүгэр ыйааһыннарынан финалистар биллэнэр, кыайылаах аатын ылар иһин аан дойду чөмпүйүөннэрэ тахсан, этэргэ дылы, көрөөччүлэри соһуппатылар. Арай, эр дьонго 75 киилэҕэ диэри ыйааһынга күүстээх киир-

75 киилэҕэ диэри ыйааһынга мунутуур кыайылаах аатын иһин 13 мадьыны күрэхтэстэ. Кинилэр истэригэр өрөспүүбүлүкэ чөмпүйүөнүн призерадара уонна кыайылаахтара Анатолий Гладков, Семен Ануфриев, Дьулуур Климовский, Геннадий Борисов, Сергей Константинов баалар. Түмүккэ кыайылааһын

Сергей Константинов табыста. Сергей 70 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга бастаабыт буоллабына, мунутуур кыайылаах иһин күөн көрсүүгэ бэйэтиттэн улахан ыйааһыннаах мадьынылары кытта күрэхтэһэн, кыайылаах аатын ылла дьон бэлиэтиэххэ наада.

Оттон ыарахан ыйааһынга мунутуур кыайылаах аатын иһин үс киһи күрэхтэстэ. Эрдэттэн сэрэйилибитин курдук, аан дойду чөмпүйүөнэ, Арасыйыа мунутуур кыайылааһа Сергей Фролкин иннин ким да быһа түспэтэ. Онон, Сергейгэ “АЛРОСА” хампаанньа аатыттан сүүс тыһыынча солкуобайдаах сэртификэти генеральнай дириэктэри солбуйааччы Алексей Дьячковский туттарда.

70 СААСТААХ СҮҮРҮҮК – МАС ТАРДЫҤААЧЧЫ

Сүүстэн тахса кыттааччыттан турнир саамай саастаах мадьынытын Мииринэй оройонун бэрэстэбитэлэ, экстремал-сүүрүүк 70 саастаах Василий Горбунов буолла. Кини бу сыллар тухары араас таһымнаах күрэхтэһиилэргэ куруук тиһигин быспакка кыттар, ыччакка үтүө холобур буолар.

Василий Горбунов успуорт эйгэтигэр экстремальнай марафонец быһытынан биллэр. Кини 2010 сыллаахха 60 сааһыгар сылдьан Кыайыы 65 сылынан сибэстээн Москваттан Дьокуускайга диэри сүүрэн кэлбитэ, онон Арасыйыа рекордарын кинигэтигэр киэрэри ситиспитэ. “Мин 1949 сыллаахха төрөөбүтүм, былырын 70 сааспын туолбутум. Экстремал-сүүрүүкпүн, көңүл тустууга

успуорт маастарыгар хандьыдааппын. Чэпэки атлетиканан тохоло суох дыарыктаммытым сүүрбэ сыла буолла. Икки нэдиэлэ анараа өттүгэр “АЛРОСА” бириинигэр хапсаҕайдаабытым, аны мас тардыһа кэллим. Дьынгэ, ыһаахтарга эрэ мас тардыһааччыбын, улахан түһүлгэҕэ бастакы холонуум буолар. Бастакы эргиирдэргэ маастардары кытта түбэһэн хааламмын хоттордум. 70 саас – успуортан бүтэр саас буолбатах. Миэхэ дыарык күннээһи олобум курдук буолла, бэйэбин эрчимнээхтик сананабын”, – дьин Василий Горбунов кэпсиир.

Василий Ньурбаттан төрүттээх, ол эрээри үйэтин тухары Мииринэйгэ үлэлээбит-хамнаабыт. Мас тардыһытын турнирыгар кытта дьин Светлэй бөһүөлөгүттэн кэлбит. Маныаха бэйэтэ эрэ буолбакка, мас тардыһытыгар кыра уопуттаах биир дойдулаах доҕотторун илдэ кэлбит.

ТҮМҮК ОННУГАР

Быйыл Мииринэйгэ мас тардыһыга күрэхтэһии үһүс төгүлүн ыытылынна. “АЛРОСА” хампаанньа куорат дыаһалтатын кытта бастакытын тэрийээччи уонна успуонсар быһытынан үлэлээтэ.

“АЛРОСА” хампаанньа генеральнай дириэктэрин солбуйааччы Алексей Дьячковский турнир туһунан санаатын үллэстэр:

— Хампаанньа спорт национальнай көрүнүгүн төрүкү өйүүр. Быйылгыттан бу хайысхаҕа систимэлээхтик үлэтиргэ быһаарынныбыт. Соторутаабыта Мииринэйгэ хапсаҕай турнирын ыыппыт. Аны билигин куорат дыаһалтатын кытта тэҥнэ үлэлэһэн, мас тардыһытыгар турнир тэрийдибит. Төрүт көрүнүгүбүт сүппэттиннэр, элбэх киһи успуордунаан дыарыктаннын дьин санааттан бу тэрээһиннэри ыытабыт.

Былырынгы турнирга 50-ча кыттааччы күрэхтэспит эбит буоллабына, быйыл 100 спортсмен илин-кэлин түһүспүтэ мас тардыһыгы успуорт көрүнүгүн быһытынан сыллата сайдарын, кыттааччы интэриэстээһин көрдөрөр диэтэхпитинэ сыспалпыт.

Тэрээһин саамы долгутуулаах түгэнинэн сэрии бэтэрээннэрэ Иван Филиппович Неяскины, Мария Алексеевна Ивановы, Гаврил Михайлович Попову Улуу Кыайыы 75 сыллаах үбүлүөйдэх бэлиэтинэн наҕараадалааһын буолла.

Күрэхтэһии өрө күүрүүлээхтик, биир тыһынан ааста. Спортсменнар бары да үрдүк таһымга сылдыалларын, бэлэмнээхтэрин, маастарыстыбаны баһылаабыттарын көрдөрдүлэр.

КҮРЭХТЭҤИИ ТҮМҮГЭ:

ДЬАХТАЛЛАРГА:

- 55 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Евгения Каленкова (Горнай) 2 миэстэ – Снежанна Алексеева (Дьокуускай) 3 миэстэ – Татьяна Дьячковская (Чурапчы)

- 65 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Нора́йаана Трофимова (Амма) 2 миэстэ – Ксения Андреева (Мииринэй) 3 миэстэ – Сардаана Андреева (Дьокуускай)

- 75 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Мария Нанова (Таатта) 2 миэстэ – Камелия Иудина (Ньурба) 3 миэстэ – Наталья Иванова (Мииринэй)

- 85 киилэттэн үөһэ** – 1 миэстэ – Юлия Михайлова (Ньурба) 2 миэстэ – Виктория Харгатаханова (Таатта) 3 миэстэ – Надежда Никулина (Таатта)

АҔАМ СААСТААХТАРГА:

- 65 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Иван Осипов (Нам) 2 миэстэ – Иван Неустроев (Амма) 3 миэстэ – Семен Михайлов (Сунтаар)

- 75 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Андреев Харитонов (Хангалас) 2 миэстэ – Василий Орлов (Бүлүү)

- 85 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Власий Семенов (Бүлүү) 2 миэстэ – Василий Архипов (Сунтаар) 3 миэстэ – Петр Иванов (Үөһэ Бүлүү)

- 85 киилэттэн үөһэ** – 1 миэстэ – Дьулустан Аржаков (Ньурба) 2 миэстэ – Артем Ананьев (Сунтаар) 3 миэстэ – Василий Слепцов (Амма)

ЭР ДЬОНГО:

- 60 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Василий Муксунов (Дьокуускай) 2 миэстэ – Семен Иванов (Ньурба) 3 миэстэ – Руслан Сивцев (Ньурба)

- 65 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Антон Евсеев (Сунтаар) 2 миэстэ – Владимир Мыреев (Мииринэй) 3 миэстэ – Арылхан Сергеев (ХИФУ)

- 70 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Сергей Константинов (Дьокуускай) 2 миэстэ – Аяал Буртахов (Үөһэ Бүлүү) 3 миэстэ – Егор Свинобоев (Мэнэ Хангалас)

- 75 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Анатолий Гладков (Нам) 2 миэстэ – Дьулуур Климовский (Дьокуускай) 3 миэстэ – Семен Ануфриев (Уус Алдан)

- 80 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Егор Гуляев (Дьокуускай) 2 миэстэ – Дмитрий Кириллин (Сунтаар) 3 миэстэ – Маркел Корнилов (Сунтаар)

- 90 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Павел Черноградский (Дьокуускай) 2 миэстэ – Семен Иванов (Ньурба) 3 миэстэ – Владимир Трофимов (Хангалас)

- 125 киилэҕэ диэри** – 1 миэстэ – Федор Федоров (Сунтаар) 2 миэстэ – Степан Тобонов (Ньурба) 3 миэстэ – Юрий Михайлов (Сунтаар)

- 125 киилэттэн үөһэ** – 1 миэстэ – Сергей Фролкин (Томпо) 2 миэстэ – Илья Игнатьев (Сунтаар)

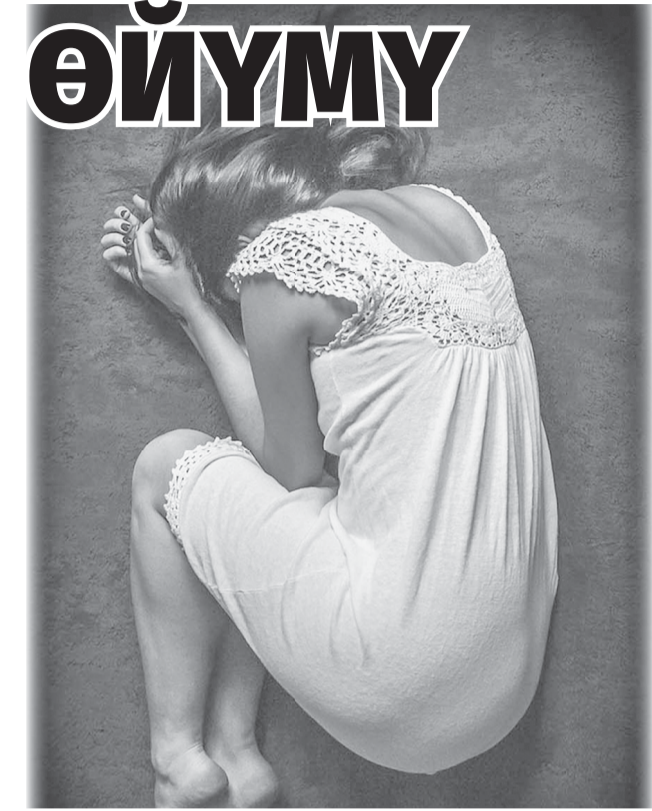
36 ААҤАР БАЛАҤАН

◆ ТӨЛКӨ

(Бүтүүтэ. Иннин хаһыат 2020 сыл кӱлүн тутар 12 күнүнээси №–гэр көр).

Кини хаһан эрэ бу ыраас эйгэлээх сырдык сиргэ сыл-дьан дууһатын мунҕун кэпсирэн, айылҕа дыктитин көрүөн саныыра. Мунутуур тымныы чыпчалаа буолбуг улуу дойдуга тонмот Өйүмү үрэх Вера мунҕнаах олозуттан өрүһү-йүөхтээх, кинини ыраастыахтаах курдук этэ. Ол курдук бу дыкти үрэх кыыс өйүгүр-саанаатыгар дирингин иҥмитэ, олобун суолун тобулар сырдык ыллык курдук этэ.

Ааспыкка эдьийэ кэлэн кыһыи көрсөн барбыта: «Эн, Вера, дьоллоох кыыскын, эйигин чаайынай хаһаайынын уола сөбүлээн кэргэн ылла. Атын эбитэ буоллар, ханна умса-төннө сылдыһан этэй? Дьон эрэ тэпсилгэнэ буолуонг этэ». Ити тыллартан Вера иһигэр олус хомойбута. Кини сааһын тухары өйдөөн хаалбыт истинг киһитин – ийэтин күүпүтэ. Танара биэрдэсин, сотору бэйэтэ ийэ буолоу дии.

https://meeneo.com/wp-content/uploads/

истинг иэйии уһуктубутттан дуу, биитэр кинини эйбэстик көрбүт аһыныгас харахтартан дуу, кыыс эмискэ тоҕо баран ытыан, эмиэ да күлүн олһунун баҕарбыта. Ол манньык этэ.

Урааннаах уһун кыһын эрдэ хараҥарар. Кыыс бэргэһэтигэр анал банаардаах, куруук суоппардар массыналарын салыраапкатырытан соло булбат этэ. Арай, биыр күн эмиз кыйар-кыйабыт икки ардынан илиитинэн заправкалаан, ыарахан тимир эрийэ сатыы турдаһына, массына иһигэр уот тыкпыта. Вера сырдык кэлэр сирин диэки хайыһа түспүтэ, арай массыына иһиттэн кини диэки бэрт аһыммыт истинг харахтар көрөн олороллоро. Суоппар аттынааһы мизстэһэ эдэрчи киһи олороро. Кыыс сылайбыт, санныыйбыт харахтаарын көрөөт, эмискэ уол массыынаттан тахса ойбута. Туох да саҕата-иҥэтэ суох кыыска көмөлөһөн барбыта. Кини, арааһа кыһыс сахалыы билбэт дии санаан, баастан нууччалыы туох эрэ диэбитэ. Онуоха Вера: «Мин сахалыы билэбин ээ», – диэн эйбэстик хардарбыта. Онуоха уол: «Эн манна хаһаанҥыттан үлэлигин?» – диэн ыйыппыта. «Оҕо эрдэхпиттэн, мин тулаайахпын ээ, манна кэргэн тахсан ыал буолбутум...»

Бу кэпсэтэ турдахтарына, кэргэн Сергей тиийэн кэлбитэ. Арай кыыс үтүөкөн санаалаах уол киниэхэ көмөлөспүтүттэн долгуйан уолу сирийэн көрбүтэ. Кыаһаан сирэйдээх саха уола чаччы ис сүрээтиттан аһынан көмөлөһө тахсыбыт быһыылааһа. Тоҕо эрэ эмискэ бу түгэнгэ кыыс кэргэнин уонна бу сэмэй саха уолун тэннини көрбүтэ. Вера урукку өттүгүр тэннинирдээһэр буолуох атын эр дьону утары көрбөтөх барахсан, тэннээн көрбүтүттэн, кинини манна батта-

ан, атабаастан олорор, кинини көмүсүөхтээһэр буолуох 15 сааһыттан ойох ылбыт эр киһиэхэ сыһыана тосту уларыйбыта. Оттон аһыах мүнүүтэ анараа өтүгүр киниэхэ көмөлөспүт үтүөкөн саха уола хайдах эрэ олус чугас, истинг курдук буолбута. Бу уол кини санаатын таайар, кинини аһынар, кинини көмүскэһэр курдуга. Сергей, Вера бу эдэр киһини тонолууппакка хас хамсанытын одуулуу турарын көрөн, кыһыс дьиэһэ үүр-бүтэ. Кыыс эргэ сарай таһыгар сөрүүстэн туран уолу ыарахтан одуулаабыта. Кэргэнэ саха уолун кытта тугу эрэ кэпсэлпитэ. Хамсаныыларыттан сылыктаатахха, уол тугу эрэ өйдөөбөккө туруорсар курдук илиитин хамсата-хамсата сангарара. Кыыс барбыт сирин диэки ыйара. «Ама, ама ити мин түспүнан кэпсэтэлэрэ буолуо дуу, кэргэним кэнэтэрэ буолуо» диэн иһигэр куттана саныыс-саныыс дьиэһэ кирибитэ.

Кэргэнэ саха уолунуун харчытын аахсан баран дьиэһэ кирибитэ. Кыыһы эргилиннэри тардан баран саҕата-иҥэтэ суох сирэйгэ сырбаппыта. Сирэйгэ охсуллубут кыыс хараһын ууга халыс гыммыта. Хомойбут, ытаабыт сирэйин кистиин сатыыс-сатыы илиитин суунан баран, сонун устан ас астанар сиргэ кирибитигэр, аны хотуна аста атыылаа, дьон наһаа элбэх диэн соруйбута. Кыыс күүпүт саанаатыгар киниэхэ көмөлөспүт үтүөкөн уол кириэн быстыбатаһа. Кини кирибэтэһэ. Тоҕо кириэйи, манньк кирдээх, күһаһан сиргэ тоҕо аһаан, чэй иһэн аһаный диэн кыыс иһигэр бэйтэтиттэн кыбыста санаабыта.

Харса суобун киллэрэн былаатын бурунэн кыыс таһырда тахсыбыта. УАЗ-ик массына иһигэр уот сандаарар. Ол иһигэр били көмөлөспүт

саха уола дьонун кытта тирэ-мэстээх итии чэй иһэ олороллоро. Маны көрөн кыыс дьэ өйдөөбүтэ, кинилэр аһыыр аартыктарыгар дьон үтүөтэ сылдыбыт эбит. Уһун айан харса-хабыра суох айанныытара, олох амтанын билбит кырдыаһас суоппардар уонна олус ыксаабыт, эбэтэр бу энгээри билбэт айан дыоно киирэллэр эбит.

Үтүө санаалаах уолу илдэ кэлбит массыына дыоно-сэргэтэ аһаан, чэйдэрин иһэн баран барыттара. Оттон Вера кыһынҥы харанга кизэһэ өргө диэри, ол массыына уота көстүбэт, тыаһа иһилилбэт буолуор диэри турбута.

Кини ити барбыт массыынаҕа олорсубут саха истинг уолун иһигэр сайыһа, аймана хаалбыта.

Арай түүн итирик дьон айдаарсар сангаларыттан кыыс уһукта биэрдэ. Ити кэргэнэ Сергей испит. Кини арыгы истэ да куруук кэргэнин кэнэйдир идлээх. Кыыс таҥнан оронугар кэргэнин күтэн олорто. Сэрэйбитин курдук, Сергей били саҕата-иҥэтэ суох бэйэтэ, үллэ кыһыран, кыһыл сирэйэ эбии кытаран, бар бытык сирэй хоско биирдэ баар буолла. Кэнниттэн уол ийэтэ Евдокия уолун уоскута, уоһарыта сатыыр. Сергей бабыгыраабытынан ойон кэлээт, кыһыһы күүскэ охсуолаан барда. Быһыгыр ытыы-ытыы: «Он интересовался тобой, что ты ему говорила, сволочь» ,– дии-дии кыһыһы тардыаласта. Эрэ быдырдык үөхсэрин истимээри, кыыс халыг билатын бүрүнэн, сонун кэтэн таһырдыа таһыста. Хоту дойду түнүэ уһунун. Кини ыарахан олобун уларытар, сырдыгы саһар биир кыл түгэн көстөн ааспыта. Мааһынҥы саха уолун аны көрсөрө биллибэт.

Өйүмү үрэси томороон тымныы тонорботун курдук, бу кыыс үтүөкэн, амарах санаатын ханнык да хааһыс кыһыан уларыппатаһа, алдыаппатаһа. Кини Өйүмү тонмот ыраас уутунуу сырдык дууһата дьолго эрэ тардыһара.

Кыыс саҕата суох иннин хоту хаампыта. Баһар, мантан чугас тонмот Өйүмү уутун булаарай, ону иһэн куттуун, дууһалыын сырдаарай... Барыта хааллын ээ, хааллын. Кинини хаалларбыт ийэтэ, аһата, итирик кэргэнэ, истинг киистии сатыыс-сатыы илиитин суунан баран, сонун устан ас астанар сиргэ кирибитигэр, аны хотуна аста атыылаа, дьон наһаа элбэх диэн соруйбута. Кыыс күүпүт саанаатыгар киниэхэ көмөлөспүт үтүөкөн уол кириэн быстыбатаһа. Кини кирибэтэһэ. Тоҕо кириэйи, манньк кирдээх, күһаһан сиргэ тоҕо аһаан, чэй иһэн аһаный диэн кыыс иһигэр бэйтэтиттэн кыбыста санаабыта.

Өр хаамта кыһынҥы тымныы түүн. Арай иннигэр эмискэ массыына уота санаадырыс гынна. Суол оротунан иһэр кыыс тохтоон таалан турда. Массыына кыыс иннигэр хорус гына тохтоото. Ону кытта массыына иһигэр били истинг, аһыныгас харахтар соһуйбутуу кыһыһы тобулу көрөн олороллоро.

Ульяна ЗАХАРОВА.

◆ БИЭТЭС БИЛЭЭКЭП КЭПСЭЭН

СЫЫППАРАБАЙ СИБЭЭС ДЬАЙЫЫТА

Эчи ынырыгын, кыраһа кыһаммат, улаханҥа уолуһуйбат бэйэм, тэлэбиисари көрө-көрө, батсаабы ааһа-ааһа уйулҕам хамсыыр, уолуйар, ыгылыһар буолан хааллым. Саас баттаан, санаам-оноом кыараабыта, тыным-быарым кылгаабыта таайар буоллаҕа...

Саатар, бэһис кылааска үөрэнэр сизним, харантыын биллэриллэн үөрэситтэн босхо баран, пиэйисбуугун, көмпүүтэрин дьарык оҥостон, арааһы барытын оҥорор. Дыгыһыначчы үрүллүбүт атыыр оһус хабаһын саһа, аан дойду барыта ойууламмыт Сир шаара глобуһун эргичингэтэ сылдьан бүттэтэ суох хара быламаастарынан хараардан кэбиспит. «Хайа, бу үөрэнэр тэрилгин тоҕо марайдаатын?» – ыйыппыппар: «Эһэ, коронавирус диэн эпидизимийэһэ сүтүллубүт дойдулары бэлэйтиибин. Бүтүн Европа, Азия, Африка, Англия континеннарын дойдулара сабылыннылар. 2020 сыл бүтэһик тыһыынча сыл туолуута диэн Нострадамус диэн өтө көрөөччү тойоннообута кэлэн эрэр.Сир шара эстэрэ чугаһаабыт. Көр, бу, Германия, Португалия, Бельгия, Греция, Италия, Франция, Швейцария, Финляндия, Прибалтика дойдулара, Польша, Украина, Турция, Румыния, Великобритания, Собыуруу Корея, Кытай, Индия... итинник ааһан бара туруохха сөл. Өссө да тарһаныа, Арктиканы, Антарктиданы да сүтуйуо турдаһа. Бу эпидемияны тарьатааччынан көрүөх түгэнигэр сири иилти эргийэр кыахтаах IT технологиялаах сыыппарабай сибээс ситимэ буолар», – бэл сизним, бэһис кылаас киһитэ, кырдык-хордык «лизксийлээн», глобуһун эргичингэтэн, онто суох ыксаан сылдьар киһини олох өлөрөн түһэрдэ. Бу туох алдьархайай, кыра оһолун кытта билээллэрэ-көрөллөрө, ырытталлара-түмүктүүлэрэ.

Быһыр, аттан-оһустан атын тырааныспар, билигини курдук аракыата, сөмөлүөт, массыына, пуйоһас сыттар да суоһуна, бүтэй алаас, халыг маар иччилэрэ, кулуктэрин кытта кэпсэтэр өбүгэлэрбит эрйидээхтэр бүтүн ыалынан, аһа ууһунан ыспаанга, уоспа, сотуун курдук ыарыыларга имири сотуллубуттарын кыра эрдэхпиттэтен истэн улаатыппыт. Аны кэлин, 2000 сылтан бэтээ, Сибири язвата, Эбола, Сибиинньэ, Көтөр кирииптэрэ, Куор курдук ыарыылар туран, бэл 2012 сылы аан дойду эстэр сылынан биллэрэн, мэлдьи да сэрэхэдийэ, чунгана сылдьарга үөрэнэн хааллыбыт диэххэ наада.

Ону баара, коронавируһунаа иирэн, норуоту норуотунан сүтуйар удаһыннаах ыарыы диэн аһара дарбатан, аныгы «этэрбэс араадыһатынан» дьону-сэргэни паанньыкалатар, онто суох аймалханнаах олохлуптун аймыры, тыҥааһыны үөскэтэр, дойдуну эһэр бэлитикэни соруйан күөттүүлүр. Бу эпидизимийэ уйатыгар Кытайга олунчы 10 күнүгэр 108 киһи өлбүт үһү. Мөлүһүн да киһи өллөһүөнэ, Кытай туох да буолуо суоһа. Бу диэн эттэххэ, араас эпидизимийэтэ да суох, демография чаччыллара көрдөрөллөрүнэн, ыарыы, сарии, дэҥ-оһол, күлүгэнээһини сиэртибэлэринэн буолабыт. Ол курдук хас күн аайы аан дойдуга 26 283 киһи рак ыарыыттан өлөр. 24 641 киһи сүрэһинэн, 4300 киһи саахар ыарыытыттан тыһына быстар. 1300 киһини киһи өлөрөр. Олохпуг чаччыта, көстүүтэ. Улаханник баардылаабаппыт.

Ханнык эрэ коронавирус сүтуйар, имири эһэр күттэмилээн тарса суоһарылаах өйдөбүлү – эпидизимийэни тарьатааччынан сыыппарабай сыыдам сибээс буолар диэн бэһис кылаас үөрэнээччит сизним эпитэ мэхээ санаа баттыга буолла...

КҮНДҮ ТААС 13

“Бүлүү өрүс тардытыгар экология туругун туһунан” тизмэбэ СӨ Судаарыстыбаннай Мунһабын (Ил Түмэн) парламентскай истиитин этиилэрэ төһө туолбуттарын туһунан суруналыыстары кытары дьүүллэһии буолла.

◆ Надежда ЕГОРОВА nadezhda-egorova-2012@mail.ru

“АЛРОСА” аахсыйалаах хампаанньа СӨ Судаарыстыбаннай Мунһабын этиилэрин толорорго туох баар кыабын барытын уурда. Ол туһунан хампаанньа генеральнай дириэктэрин солбуйааччы Алексей Дьячковскай суруналыыстарга иһитиннэрдэ. Ытыллыбыт үлэлэртэн соросор тохтоотоххо:

БҮЛҮҮ ӨРҮС УУТА ЫРААСТАНАР

2018 сыллаахха “Иирэлээх” уонна “Хайалаах” (“Горнай”) сир баайын хостуур полигонга быһыт тоҕо баран, Бүлүү өрүс, кини салаалара киртийэн, нэһилиэнньэ орто-түрүр улахан долгуйуу тахсыбыта. Өрөспүүбүлүкэ сокуону оҥорооччулара “АЛРОСА” алмаастаах хампаанньаһа саахал содуларын туоратарга уонна экологияҕа бүтүл бөлөх биэрбиттэрэ.

АЛРОСА сүрүн эколога Полина Анисимова иһитиннэрбитинэн, парламентга буолан ааспыт мунһаахха Бүлүү уутун туруга 2015 сылтан (2018 сыл аахсыбакка туран), 2019 сыллаахха тупсубута бэлитээммитэ. Саахал содуллара туоратылыннылар. Бигэ туруктаах саҥа быһыттар оҥоһулуннулар. Ол эбэтэр, быһыт иккистээн тоҕо барбатыгар уонна экология туруга мөлөөбөтүгэр сөптөөх дьаһаллар ылылыннылар. Ону 2019 сыллаахха халаан ууга этэнгэ ааспыта туоһулулар. Хампаанньа СӨ Экологияҕа министриэстибэттин кытары ыкса сибээстээхтик үлэлээтэ.

Хампаанньа өрөспүүбүлүкэ 2024 сылга диэри ылыммыт бырагырааматын олоххо киллэриигэ кыттан, сыл аайы 150 мөлүйүөн солкуобайы Бүлүү бөлөх улустарыгар ууну обороторон ылар уонна ыраастыыр тутуулары үлэлэтэргэ ыһтар.

Гидротехнической тутууларга саахал тахсар кутталын сыаналааһынҥа үлэ барда. Билигин гидротехнической тутуулар эби-

“2019-2024 сылларга Бүлүү бөлөх улустарын уунан хааччыйыы систиэмэтин сайыннарыы” бырагырааманы олоххо киллэриигэ АЛРОСА 2019 сылтан 2024 сылга диэри сыл аайы 150 мөлүйүөн солкуобайы биэрэр.

АЛРОСА БҮЛҮҮ ӨРҮСКЭ СЫҢЫАННААХ ИЛ ТҮМЭН ЭТИИЛЭРИН ТОЛОРДО

Ийэккэ куттал суох буоларын тиһиги быспакка хонтуруоллур тиэх-һиичэскэй сирээстибэлээхтэр. Тутууларга барыларыгар куттал суох буолуутун киритиэрийдэрэ чопчуланнылар.

БАЛЫКТАРЫ ҮӨСКЭТИИ

Ханнык баһарар уулаах сир экосистемэтин тупсарар туһугар балыктары ытыгы үөрүйэһэ баар. Хампаанньа бу хайысканан утум-наахтык дьарыктанар. Былырыын Өлүөнэ, Бүлүү өрүстэргэ балыктары ыһтарга 9 мөлүйүөн солкуобайы көрбүтэ. Росрыболовствоттан көнүллэтэн, уулаах сирдэргэ күндүөбэй, бырангаатта уонна чиир ыамаларын ыыппыта. Уопсайа, 2018 сылга – 1,250 мөлүйүөн, 2019 сылга 1,562 мөлүйүөн балык кыттан, сыл аайы 150 мөлүйүөн солкуобайы Бүлүү бөлөх улустарыгар ууну обороторон ылар уонна ыраастыыр тутуулары үлэлэтэргэ ыһтар.

Гидротехнической тутууларга саахал тахсар кутталын сыаналааһынҥа үлэ барда. Билигин гидротехнической тутуулар эби-

НЭҢИЛИЭННЬЭ ДОРУБУУТА БОЛҔОМТОҕО ЫЛЫЛЛАР

2019 сыл балаһан ыйыгар АЛРОСА, Саха Өрөспүүбүлүкэтин бырабыталыстыбатын уонна “Үүнэр көлүөнэ тус сыллаах пуондата” кэмиэрчэскэйэ суох тэрилтэ икки ардыларыгар 2018-2023 сылларга Бүлүү бөлөх улустарын экологиятын уонна нэһилиэнньэтин дорубууйатын туругун биир кэлим научнай чинчийиилэр бырагыраамаларын олоххо киллэрэр туһунан Сөбүлэһиигэ илии баттаммыта. Бу сөбүлэһии чэрчитинэн, АЛРОСА Үүнэр көлүөнэ тус сыллаах пуондатыгар 138 мөлүйүөн солкуобай суумалаах үбү биэрэр. Былырыын, 2019 сыллаахха, АЛРОСА номмуго Үүнэр көлүөнэ пуондатыгар 41,1 мөлүйүөн солкуобайы ити бырагыраама бастакы түһүмэтин олоххо киллэрэргэ ыыппыта. Бу үбүнэн нэһилиэнньэ дорубууиатын, өрүстэргэ уу туругун бэрэ-биирээтиригэ биир кэлим науч-

най чинчийиилэр ытыллыахтара. Ону сэргэ, өрүстэн ураты иһэр ууну ньиичэскэй сирээстибэлээхтэр. Тутууларга барыларыгар куттал суох буолуутун киритиэрийдэрэ чопчуланнылар.

Уу туругун көрдөрөр мониторинг чахчытынан, саамай үчүгэй түмүк 2012 сыллаахха ылыллыбыта. Экология министриэстибэтин чахчыларыгар сизгэнэн эттэххэ, 2019 сылга Бүлүү өрүскэ уу турулаа, 2015 сылы кытта тэнгнээтэххэ, тупсубут.

“ЫАРАХАТТАР БЭЙЭНИ БЭРЭБИЭРКЭЛИИРГЭ КӨМӨЛӨӨЛЛӨР”

АЛРОСА генеральной дириэктэрин социальная боппуруостарга солбуйааччы Алексей Дьячковскай бэлитээбитинэн, хампаанньа үөскээтиннэрэ хампаанньа ыарахаттары туоруургар, бэйтэтин үлэтин атын өттүттэн көрөргө, сыана-лыырга, бэрэбиэркэлииргэ төрүөт буолаар. Ону таһынан, биллэн турар, инники былааннары торумнуурга соулу арыяр.

Экология министриэстибэтин чахчыларыгар сизгэнэн эттэххэ, 2019 сылга Бүлүү өрүскэ уу туруга, 2015 сылы кытта тэнгнээтэххэ, тупсубут.

14 ДОЙДУГА БЭРИНИИЛЭЭХ БУОЛУУ СЫЛА

“Табык” – Таатта улуунун Тыараһа нэһилиэгин эр дьонун түмсүүтэ.

Түмсүүнү 2018 сыллаахха, Саха сиригэр Сомоҕолоһуу сылын көрсө тэрийбиттэр эбит. Манна бастаан нэһилиэк 12 көхтөөх эр киһитэ мустан, баһылыктын сүбэ мунньах ыытан, хамсааһын тэрийэргэ санаммыттар.

ТҮМСҮҮЛЭЭХ ТЫАРАҤАЛАР

Таатта улуунугар нэһиликтэринэн эр дьон түмсүүлэрэ тэриллэн, көхтөөхтүк үлэлээбиттэрэ быданнаата. Нэһиликтэригэр үлэни-хамнаһы кыайа-хото оройуттан туталлар, үөскээбит кыһалҕаны бары түргэн үлүгэрдик түмсэн быһаараллар, араас кэпсэтиилэри ыыталлар, күрэхтэһиилэри тэрийэллэр, ыччакка сүбэ-ама буолаллар. Уопсайынан, улуус эр дьоно көхтөөх, тиһиктээх үлэни тэрийэргэ, олоххо-дьаһахха туһалааҕы, инникилээҕи онорорго күүскэ ылсар.

✦ **Айтана АММОСОВА**
ai-ta-na@mail.ru

СОМОҔОЛОНУУ

Тыараһа нэһилигэр эр дьон “Табык” дьон түмсүүлэрин мусталлар. Манна сааһын сиппит нэһилиэк эр дьоно барыта сылдыар бырааптаах. Түмсүүнү 2018 сыллаахха, Саха сиригэр Сомоҕолоһуу сылын көрсө тэрийбиттэр эбит. Манна бастаан нэһилиэк 12 көхтөөх эр киһитэ мустан, баһылыктын сүбэ мунньах ыытан, хамсааһын тэрийэргэ санаммыттар.

НЭҺИЛИЭККЭ КҮҮС-КӨМӨ

“Табыкка” эр дьон түмсүүлээх буолаары уонна культурунай тэрээһиннэри ытыгары түмсүүттэр эбит. Ол эрээри, нэһилиэк күүстээх анаардарын сүрүн сыалларынан нэһилиэккэ кыайтара, ситэ илик үлэлэри оноруу буолар. Кырдык даҕаны, хайа бэйэлээх саха эр киһитэ үлэни үмүрүтэ тулпатаҕай, сатаабатаҕай? Оттон бүтүн нэһилиэк эр дьоно биер санаанан турунара төһөлөөх үтүө түмүктэри аҕаларын санаан көрүң.

Ол курдук, былырын тэриллээт даҕаны, “Табык” эр дьоно олохтоох кулуубу санардыбыттар, оҕо саадыгар успуор ылаһааккатын тулпугтар, алааска барар кунһаан суолу онорбуттар, кыһалҕалаах дьонго үбүнэн-харчынан көмөлөспүттэр. Аны Кыайы 75 сылын көрсө, 1945 сыллаахха Кыайы ыһааҕар турбут аҕыс сэргэни чөлүгөрү түһэрииттэр эбит.

БАҤЫЛЫКТЫҤЫН БИИРГЭБИТ

“Табыктар” настаабынныктара, бас-көс киһилэрэ, учуутал, дириктэр, оҕуолаҕа 40 сыл үлэлээбит Петр Петрович Чехордун быйылгы үлэ былаанын маньык билиһиннэрэр:

– Биһиги быйылгы Кыайы үбүлүөйүн көрсө ыһахтыыр пааркабытын сана сиргэ көһөрөн тутуохтаахпыт. Аны бу бэлэс даатанан тыыл уонна сэрэи кэмин оҕолоругар анаан онорулуохтаах стелалар туралларыгар көмөлөһүөхтээхпит. Уопсай сүбэһин, нэһиликитигэр олорор алта тыыл бэтэрээнигэр олбуордарын сангардыахпыт. Бу сүрүн үлэлэригэр таһынан, суолбутун оноруохпут, бэлэс дааталары ыһаахпыт.

Нэһилиэкпит олоҕо көхтөөх буоларыгар баҕарыбыт. Онон, хайа да тэрээһинтэн туора турбалпыт. Ол курдук, ааспыт ыйга буолбут Аҕа дойдуну көмүскээчилэр күннэригэр анаан алта көлүүнэ эр дьон волейболга күрэхтин иилээн-сабаалаан ыытыллыбыт. Бириннин барьтын бэйэбит уйнаабыт. Бу соторугаҕыта, кулун тутар 8 күнүгэр, нэһилиэкпит кэрэ анаардарыгар анаан эр дьон бэйэ-

бит күүспүтүнэн кэнсир көрдөрдүбүт, лотерея оонньоттубут.

Түмсүүбүт быйылгы үлэтэ үксэ Кыайы 75 сылыгар уонна Дойдуга бэринилээх буолуу сылыгар ананна. Үлэбит торумун сыл саҕаланыыта былааннаабылпыт. Былааны нэһилиэк дьаһалтатын кытта тэнгэ оноробут. Быйылгыттан дьаһалта үлэһитин Василий Мухины солбуйааччынан талбылпыт уонна баһылыкпытын Святослав Сунхалыровы кытта биригэ толкуйдуубут, кинини кытта тэнгэ уопсай сүбэһин үлэлиибит.

Бу курдук, Таатта улуунун Тыараһа нэһилиэгэ көхтөөхтүк тэринэн олорор. Кырдык даҕаны, эр дьон түмсүүлээхтэрэ, барытыгар биер санаанан салайтараллара, үлэни кыайа-хото туталлара киһини үөрдэр.

Быйыл өрөспүүбүлүкэбитигэр биллэриллибит Дойдуга бэринилээх буолуу сылыгар “Табыктан” сизтэрэн, өрөспүүбүлүкэбит атын нэһиликтэрин эр дьонно түмсүң, биригэ буолун дьин ынырабыт.

✦ **Хаартыскалар – Петр Чехордун тус архыбыгыттан.**

КУС КЭҤИИЛЭЭХ НЬУКУОЛУН

Былырын ньукуолун бырааһынныгар тыараһалар аҕам саастаахтарын куһунан күндүлээбит хаартыскалар, видео-устуулар батыстап ситимин толорбутун өйдүүр буолуохтаахпыт, күндү ааҕааччылар. Бу үтүө көсүлээһин “Табык” түмсүү тэрийиитинэн ааспыт. Нэһилиэк 48 бэтэрээнин толоонго ыгыран, кус буһаран айах тутан көрсүбүттэрэ. Манна көнөрү остоол тартан эрэ буолбакка, мустубут дьонно оонньотун-көрүлэтэн, үөрдөн-көтүтэн, көбөн бири-истээн, умнуллубат бырааһынныгы тэрийбиттирин, нэһилиэк аҕам саастаахтара махтана саныллар.

Улуу Кыайы 75 өрөгөйдөөх сылыгар дойдуга — Өйдөбүл уонна Албан аат, Саха сиригэр — Ийэ дойдуга бэринилээх буолуу сыллара биллэриллибиттэрэ. Бу бэлэс сыллар чэрчилэринэн, сэрри толоонугар олохторун толук ууралларын кэрэйбэккэ кыргыспыт, тыылга күнү-түүнү ыспаран үлэлээбит ытык дьоммут ааттарын көмүс буукубанан суруйан үйэтитэр ытык иэстээхпит.

✦ **Сардаана БАСНАЕВА**
sard88@yandex.ru

СУЛУҤА СУОХ ДЬОРУОЙ

Снайпер Иван Николаевич Кульбертиновы Сэбиэскэй Союус Дьоруойун аатыгар икки төгүллээн түһэрэ сылдыбыттар. Ол эрээри, хомойуох иһин, бу үрдүкү наҕараадаҕа киһи тиксибэтэ.

Байыаннай эспир Владимир Иванов бэлиэтээбитинэн, Аҕа дойду Улуу саритин кыттылаахтарыттан 11 657 киһи Сэбиэскэй Союус дьоруойа буоллаҕына, итинэн снайпера – 87. Оттон элбэс фашиһы суһарбытынан, кинилэр ортолоругар алтыс кэккэҕэ киирэр Кульбертинов аата итинэн суох.

Онон баар кырдыгы туруулаһан, аар-саарга аатырбыт чулуу снайпер Иван Кульбертиновка Арасыйыа дьоруойун аатын бэрдэрэргэ тиһиктээх үлэ ыытылар. Соторугаҕыта бу туһунан кэпсэти буолла.

“НОРУОТ КҮҮНЭ — КӨМҮӨЛ КҮҮНЭ”

“Устуоруйа өйдөбүннүгэр” федеральнай бырайыак чэрчитинэн, “Биер ньыгыл Арасыйыа” баартыа Саха сиринээҕи уопастыбаннай приемнайын салайааччыта, Ил Түмэн дьокутаата Елена Голомарева, снайпер уола Иван Кульбертинов, федеральнай бырайыагы сүрүнчүр Саргылаана Неустроева, СӨ үтүөлээх киһи Вильям Иванов, СӨ Ытык сүбэтигэр Климент Иванов, уо.д.а. кыттылаах көрсүһүү буолла.

Санатан эттэххэ, снайпер Кульбертиновка Дьоруой аатын ингэрэргэ туруорсар сыаллаах уопсай сурукка илии баттаһын хомулар. Сурук уонна түмүлүбүт докумуон РФ Оборонатын министроститибиттэр тиксэрилл-

ДЬОРУОЙ ААТЫН – КУЛЬБЕРТИНОВКА!

Бэргэн ытааччы суола умнуллубат!

Аатырбыт снайпердар Иван Кульбертинов (хана) уонна Андрей Пабережний.

лихтээх, туруорсу кимиилээхтик салҕаныахтаах.

“СИТЭ СЫАНАЛАММАТАХТАР ЭЛБЭХТЭР”

– Аҕа дойду Улуу саритигэр хорсундук сэрмилэспит уонна ситэ сыаналамматах дьон элбэх, — дири Кульбертинов туһунан ахтыыны суруйбут Климент Иванов. — Ол иһин, биһиги дьин чачыны сөргүтэргэ күүскэ үлэлэһиэхтээхпит. Итинэн, Кульбертинов курдук улахан ааттаах-суоллаах, оччолорго фашистары ыгылыптыт бэргэн ытааччыбытыгар Арасыйыа Дьоруойун аатын биэрэри күүскэ туруулаһабын, — дири Иван Кульбертиновтын алтыспытын, киһи быһытынан олус сэмэийин, бэрт аҕыах саҕалааһын тоһоҕоон бэлиэтиир. Сыллы-соругу ситиһэргэ дэлгээссийэ тэриллэрэ, мизстэтигэр тийээн туруорсар ордук буолуобар эрэнэр.

Арасыйыа Дьоруойун аатын федеральнай таһымга туруорсарга уопсай сурукка элбэх киһи илии баттыра оруулаах буолара бэлиэтэннэ. Аҕа дойду саритигэр кыттыбыт Бүлүү ытык дьонугар дьоруойдар ааттарын бэрдэрэргэ, урут Климент Ивановтаах хаһыа да

буолан, үрдүк статуһах дьонунан тахсыбыттара холобурдана.

СӨ үтүөлээх киһи Вильям Иванов дьин устуоруйа олоһу чаччылар уонна юридическай күүс-көмө баар буолуохтааһын этэр. Судаарыстыбаннай Дуума дьокутааттара, сенатордар, “Биер ньыгыл Арасыйыа” баартыа Саха сиринээҕи салаата, уопастыбаннай тэрлэтэ, холобур, СӨ Норуоттарын ассамблеята кыттыгастаах буоллаахха, көмүөл мууһун хамсатыахха сөптөөбүн бэлиэтиир.

Снайпер уола Иван Иванович,

аҕата сүрдээх бугуруу үлэһитин, аҕыах саҕалааһын, сарингэ сылдыбытын туһунан хаһан да мээһэ кэпсээбэтин этэр. Дьонго тарҕамыт сэхэни-сэлпэни аҕатыттан ыйыталаспытын туһунан аҕыһына.

БАЙАНАЙДААХ БУЛУЧУТ, КИЛБИЭННЭЭХ БУОЙУН

Өлүөхүмэҕэ Тээһэ үрээһин баһыгар 1917 сыллаахха эһини 7 күнүгэр булчут эбэнги дьизэ кэргэнигэр төрөөбүт Иван

Кульбертинов сааны санныгар сүгэр булуоһууттан хара тыаттан араһпатаах.

Сорсуннаах булчут, тиинги харааха табар бэргэн ытааччы уоттаах сарингэ тылланан, 1942 сыллаахха барбыт. Бойбуой бэлэмнэниини Уралга ааспыт.

Мындыр өйдөөх, сымса, тулуурдаах эдэр киһини бэлиэтии көрөн-нөр, разведчиктар бөлөхтөрүгэр ыыппыттар. Чулуу снайпер Аҕа дойду уоттаах саритигэр 489 фашиһы суһарбыт. Кырыктаах кыргыһы хонуутугар 35 саллааты снайпер буоларга үөрэппит-такай-быт. Олортон биллилээх снайпердар уһуйуллан тахсыбыттар.

Фронгга өстөөхтөр улахан-нык саллан “Achtung Kulbert!”, (Болҕойун, Кульберт!) “Сэрэниң, Сибиер мэхчиргэтэ!” дьин сэрэтиһэлэрин туһунан элбэхтэ суруллан турар. Ону сэргэ, снайпер Кульбертиновы самнарарга балачка харчы маньыаһыры эрэн-нэрэн, фашистар бэйэлэрин истэригэр мончукутаммыттарын туһунан кэпсэнэмий баар.

Килбиэннээх буйун Кульбертинов бойбуой хорсун сарыларын иһин Албан Аат III истиһэпнэ, Бойбуой Кыһыл Знамя, Кыһыл Сулус, “Аҕа дойду саритин” I, II истиһэпнээх, “Хорсунун иһин”, “Бойбуой үтүөлэрин иһин” мэтээллэринэн, уорданнарарынан наҕараадаламмыт. Маршал Георгий Жуковтан анал бэстилиэт туттарыллыбыт.

Чулуу снайпер Кульбертинов дойдугугар 1947 сыллаахха эргиллэн кэлбит. Киһи 76 сааһыгар, 1993 сыл олунньу 13 күнүгэр, орто дойдуттан барбыта. Ытык киһи көмүс уңуоҕа дойдугугар кистэммитэ.

“КИМ ДА УМНУЛЛУБАТ, ТУОХ ДА УМНУЛЛУБАТ!”

Снайпер Иван Кульбертинов (Өлүөхүмэ) сэргэ, снайпер Егор Петровка (Сунтаар), артиллерист Гавриил Протодьяконовка (Чурапчы) дьоруой аатын бэрдэрэр үлэлэр ытыллыахтара дьин көрсүһүүгэ мустубуттар бэлиэтээн эттилэр.

Саха чулуу уола инники кырбигэ.

16

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ – 1919 сыл балаҕан ыйын 2 күнэ.

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

КИҢИ БИИР ТӨРӨӨБҮТ СИРДЭЭХ

Кэлин кэмнэ, Аҕа дойду Улуу сэриитин биир чабылхай Дьоруойа Влади-мир Денисович Лонгинов хантан хааннаабын, кимтэн кииннээгин туһунаа чуолкай туох да докумуон суох буолан, икки төрөөбүт сирдээх курдук соччо-то суох балаһыанньа үөскээбитин арыычча кыларытар сыалтан тус бэйэбит санаабытын тизрдэбит. Өрөбөлүүссүйэ буолуор диэри, сорох сирдэргэ, кэнниттэн даҕаны киһи төрөөһүнэ, кэргэн ылыыта, эргэ тахсыыта, өлүүтэ – барыта олус чуолкайдык танара дьыэлэрин миэтирикэлэринэн бигэргэтинэ-ллэр этэ. Оттон бу түбэлтэҕэ, икки төрөөбүт сирдэрэ диир дойдуларбытыгар, хомойуох иһин, Дьоруой төрөөбүт сылынаабы танара дьыэлэрин миэтири-кэлэрэ харайыыга киирбэтэхтэр. Онон сокуоннай суругунан бигэргэтии суох.

“1919 СЫЛ СААС МУУС УСТАРГА КӨСПҮТТЭРЭ”

Дьоруой аҕата Дионисий Евстафьевич Лонгинов, тангара үлэһитэ буолан, Саха сирин епар-хиятын дьаһалынан араас таҥа-ра дьыэлэригэр ананан үлээл-тэээбит эбит. Ол курдук 1904-1906 сылларга Дүпсүн, сал-гыы Танда тангара дьыэлэри-гэр саалтыыр аҕааччынан, 1909 сыллаахха Дьокуускай куорат Преображенской тангаратын дьи-этигэр дьяконунан ананан үлээл-тэлиир. 1909 сыллаахха атырдьах ыйын 23 күнүгэр аҕабыт саанын ингэрэннэр, Эдыгээн тангаратын дьэстигэр сулууспалы аттанар.

Дионисий Евстафьевич 1912 сыллаахха Нам улуунун Бэс Күөл сэлиэнньэтин тангаратын дьэсти-гэр аҕабытынан көһөрүллэр (СӨ нац. архива 226-и ф. 9 оп. 126 дь.). Бэс Күөлүгэр балачча уһуннук оло-роллор, хас да олоһоноллор уон-нан епархия дьаһалынан 1919 сыл олунуу 1 күнүгэр I Байаһантай улууһун Байаһантай нэһиэлэгин Тандатын тангаратын дьэстигэр аҕабытынан ананар.

Лонгиновтар Бэс Күөлүттэн Тандаҕа көһүүлэрин туһу-нан кырайы үөрэтээччи, СРСР Географическай уопастыба-тын дьыннээх чилиэнэ Михаил Тимофеев 2004 сыллаахха «Саха сирэ» хаһыакка сийлини суруйбу-та баар. «Саас муус устарга көспүт-тэр. Аҕабыт көрдөһүүтүнэн мин сэттэ атынан Васильев Данильын (оччотоосуҕа тангара дьэсти-гэр тэрэпизинньигинэн үлэли-ирэ) таһаастарын быһа Улуу Сыйынан, өрүһү Нам Кыһыл Сыйрынан туораан, Тандаҕа тийэ тиздэн биэрбиппит. Аҕабыт Бэс Күөлүттэн арахсарыгар Чэчкэнэ сиһигэр тииккэ барбыт сылын суруйбута баар. Эргэ суол арбаа өтүгүр – «1919 сыл ЛД».

1965 сыллаахха олунньу ыйга Тандаҕа Дьоруой аймахтара: Дьокуускай куораттан эдьийдэрэ Ольга Дионисовна Ушницкая (1911 с. төрүүх), Валентина Дионисовна Стрекаловская (1912 с. төрүүх), Уус Ньараттан балта Клавдия Дионисовна уонна Ньурбаттан быраата Геннадий Дионисович тийээн кэлэн бырааттарын, убай-дарын сырдык аатын кэрэстиир тэрээһингэ кыттыбыттарын туһу-нэн «Кыым» хаһыат 1966 сыл олунньу 27 күнүнээһи тахсытыгар Ф.Донской ыстатыйатыгар сийи-ли суруллубут. Мин ол сыл Танда орто оскуолатын бүтэрээри сыл-дьар 19 саастаах уол, Лонгинов эдьийдэрэ Ольга Дионисовна уонна Валентина Дионисовна ос-куолаҕа, музейга, олорбут дьы-лэригэр сылдьан Володя 1919 с. күһүн Тандаҕа төрөөбүтүн туһунаа ахталларын эт кулгаахпынан ис-

«А–169. Лонгинов Владимир Денисович 1919 р. (пос Танда Усть-Алданского р-н. Русский чл. ВЛКСМ. Призан VIII–1941 ЯОГВК поибз 18/И/ 43 Захоронен в село Пшенчицики Каневский р-н Черкасская обл Украина».

МӨККҮӨР ТӨРДӨ ТУОХХАҢЫЙ?

Дьоруой билинггининэн икки төрөөбүт сирдээһэ туохтан төрүөт-

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой бииргэ төрөөбүт эдьийэ Валентина Деонисовна Стрекаловская:
“..биһиги уус алданнарбыт. Володя Тандаҕа төрөөбүтэ. Төрөлпүт аҕабыт Дионисий Евстафьевич аҕабытытынан сулууспалыыра”.

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Дьоруой төрөөбүт сыла, күнэ

Д

Аким уонна Егор Слепцовтар холобур буолар дьонун олобу олороннор, кэлэр да үйэлэргэ Сахаларын сириҥ, төрөөбүт төрүт түөлбэлэрин ааттаталлар.

Кинилэр удьуордара үйэттэн үйэҕэ саллана, эбиллэ, кэнги турдуннар

Мэнэ Ханалас улуунун Тараҕай нэһилиэгиттэн Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэриигэ ынырыллан, кыа хааннарын тохпут ытык дьон кэккэтигэр мин икки убайым – ини-бии Аким уонна Егор Слепцовтар бааллар.

ИНИ-БИИ АКИМ, ЕГОР СЛЕПЦОВТАР

КИМТЭН КИИННЭХ, ХАНТАН ХААННААХ?

Слепцовтар — Тараҕай нэһилиэгин сис аҕа ууһа буолаллар. Дьарааһын Слепцов (1837 с.т.) уола Дьаакып (1864 с.т.) икки уолламмыт: Миитэрэй (Чаачахаан) уонна Дьөгүөр (Баһаарын уола). Уолаттар кыра эрдэхтэринэ аҕалара баара-суоба 27 саастааҕар иһинэн эмискэ ыалдьан өлбүт. Онон тулаайах хаалбыт оҕолор аймахтарыгар иттиэххэ барбыттар. Миитэрэи Назарий Герасимович Слепцов, Дьөгүөрү улуу олоҥхоһут Уйбаан Слепцов (Баһаарын Уйбаан) иппиттэр.

Миитэрэй сааһын ситэн, Өлөчөйгөн төрүттээх, бэйэтин курдук толуну-мааны көрүҥнээх, мындыр өйдөөх Александра Ивановна Назаровнаны кэргэн ылан, Табаҕанан, Көрдүгэн сайылыгынан олобута, биир кыыс уонна икки уол оҕоломмута. Кыыһа Матрена (1917 сыллаах төрүөх) Табаҕа олохтообор, сэрини бэтэрээни Степан Левингэ кэргэн тахсыбыта. Мин бүгүн Миитэрэй Слепцов уолаттарын, Аким уонна Егор, тустарынан кэпсэтиһин баҕарабын.

РЖЕВ АННЫГАР ОХТУБУТА...

Улахан уол Аким 1918 сыллааха күн сириҥ көрбүтэ. Бүтэйдээх алта кылаастаах оскуолатын бүтэрэн баран, Табаҕа, холкуоска балтараа сүл кэринэ кылаадыапсыктаабыта, салгыы биригэдьириҥинэн үлээлээбитэ. Елена Васильевна Старостина диэн

кыыһы кэргэн ылан, 1941 сыллааха Лидия диэн кыыстаммыта. 1941 сыллааха бэс ыйын 22 күнүгэр тийигэр тийэ сэмилэммит фашист үөрэ Сэбиэскэй Союзуска сэрминэн саба түспүтэ. Ити сайын уот кураан кэлэн уонна аһыҥа туран, дойдуга от төрүт үүмэҕкэ, Аким холкуонун дьонун, ол иһигэр быраатын Егору кытары ыраах Нуотара үрээсэр оттуу барбыта. Ол сырыттагына, байанка-мааттан бэбиэскэ тийиэн, атырдыах ыйын 26 күнүгэр аармыйаҕа ынырыллыбыта. Ити иккис хомуур этэ.

Аким дьонугар 1942 сүл кулун тутарга диэри суруйбүт. Тийэх суругар “Бүгүн барар буоллум, ханна да барарым биллибэт, тийэр сирбэр тийдэхпинэ, суруйуом...” диэбит. Ити кэнниттэн тухоу да биллибэтэх, муус устарга сураҕа суох сүппүтүн туһунан биллэрини кэлбит. Архыып матырыйаалыттан көрдөххө, 1231-с стрелковой полк баһыаһа Аким Слепцов сэриигэ ылыбыт баһыттан 1942 сыллааха кыа муус устар 6 күнүгэр Ржев оро-йуонугар өлбүт. Бастаан Степанико диэн сэлэинньэҕэ көмүллүбүт, кэлин Ефимово диэн сэлэинньэҕэ буйууттар уолсай ииннэригэр көһөрүллүбүт. Биллэрин курдук, 1942 сүл тохсунньуттан саҕалана, Ржев туһаайытынан улахан стратегическай суолталаах кыргыһылар буолбуттара. (Бэйиэт Александр Твардовскай элбэх хаан тохтуулаах бу сэрии туһунан 1946 сыллааха «Я убит подо Ржевом...» хоһоону суруйбута). Биниги убайбыт Аким Слепцов онук кыргыһылартан биридэстэригэр сырдык олоһун толук уурбүт эбит.

Киниттэн хаалбыт соҕотох оҕо, эдьийиэт Лидия Акимовна Слепцова-Макарова (1941-1993

с.) кэргэнэ Павел Павлович Макаровтыын Чурапчыга олохсу-йан, “Сельхозтехиникэ” холбоһукка үтүө субастаахтык үлэээн, тыа хаһаайыстыбатын үтүөлээх бэтэрээнин аатын ыланнар, үс оҕолон, оҕолорун үрдүк үөрэхтээн, дьонун ыал буолан олорон ааспыттара. Оҕолоро Чурапчыга олороллор. Кыыһа Светлана муусука учуутала, улахан уола Павел ВБММ-на, кыра уола Аким “Росреестр” управ-лениетын салаатыгар үлэтиллэр. Бары оҕолоох-уруулаах ыал ийэ-эҕэлэ, аҕалара. Онон, Ийэ дойдуну кыһын иһин ытык сэриигэ олоһун толук уурбүт буйун убайыт Аким Дмитриевич Слепцов утума салба-нар.

БЫРАНТАБЫЫК, ЫЧЧАТ НАСТААБЫННЫГА

Егор Дмитриевич Слепцов 1920 сыллааха бири бастакынан Ленин ордонун итэҕэс санаммакка, тута холкуонугар үлээбитинэн барбыта. Бастаан хас да ый араас үлээс сүлдьүбүтэ, онтон 1945 сүл сааһыттан пьир-мэ биригэдьириҥинэн аһаҕа. Холкуос бу саамы тутуах салаа-салактааҕа үлээбитэ дьон бэйэтэ этии киллэрэн, ону холкуо-нун бырабылыанньата өйөөн, 1951 сыллаахтан ыччат сүөһүнү көрү-үк көспүтэ. Дьэ ити кэмтэн ыла 35 сүл устатыгар ньиэр көрүүтүгэр, ыччат сүөһүнү төлөһүтүгэ идэти-ин үлээлээбит.

Сээс саҥа төрөөбүт кыра

Читаҕа сулууспалаан баран, арҕаа фронтта тийбитэ. Кыһыл Знамялаах 65-с Волховскай гвар-дейскай танковой дивизия 311-с стрелковой полкатын байыаһа буолбута.

Уоттаах сэриигэ бастакы сүрэхтэниитин 1944 сүл олунньуугар Ленинград таһынаагы Великие Луки куораты босхолуур иһин кыргыһыыга барбыта. Кулун тутар 2 күнүгэр буолбут кимэн кири-игэ атаҕар таптаран, уһун түүнү кыһыа сыыллан, санчааһын булбута. Салгы хонуутаагы госпиталлар-га эмтэммитэ. Атаһын бааһа ган-грена буолбутун Ленинградтаагы эвакуогоспитальга кулун тутар 18 күнүгэр басыттар уонна тылҕа көһөрбүттэрэ. Онон уһундук эмтэнэн, балаһан ыйыгар төрөөбүт дойдутугар Албан аат үхүс исти-элээн уордьаннаах уонна Иосиф Виссарионович Сталинтан “Махтал суруктаах” аргиллэн кэлбитэ.

Төһө да мас атаһа тэптэрэн сырыттар, дьонтон итэҕэс санамакка, тута холкуонугар үлээбитинэн барбыта. Бастаан хас да ый араас үлээс сүлдьүбүтэ, онтон 1945 сүл сааһыттан пьир-мэ биригэдьириҥинэн аһаҕа. Холкуос бу саамы тутуах салаа-салактааҕа үлээбитэ дьон бэйэтэ этии киллэрэн, ону холкуо-нун бырабылыанньата өйөөн, 1951 сыллаахтан ыччат сүөһүнү көрү-үк көспүтэ. Дьэ ити кэмтэн ыла 35 сүл устатыгар ньиэр көрүүтүгэр, ыччат сүөһүнү төлөһүтүгэ идэти-ин үлээлээбит.

Сээс саҥа төрөөбүт кыра

ньирэйдэри ыла итиэнэ бири күн өрөөбөккө, сайыннары-кыһын-нары биэбэйдээн, нөҕү сааһыгар бири да энчирилпэккэ төлөһүтэн туттарара. Сопхуоска, улууска тэриллэр социалистическай күрэхтэниилэргэ элбэхтэ төхтүрүөн кыайыта, гражданскай сэрии дьоруойа Карл Байкалов аатын бириэмийэ лауреата буолбута. Өр сылларга Табаҕа эдэр ычча-тыгар, пьирмэҕэ ыччат сүөһүнү көрөөччүлэргэ настаабыннык-таабыта. Егор Дмитриевич холку-оска, сопхуоска барыта холбоон 50 сүл устатыгар көлөһүнүн тоһон үлээлээбитэ. Бири дойдулаахтара ытыктаан-таптаан, кинини Көлөһүн Дьөгүөр диэн ааттаабыттар.

Уордьаннаах бырантабыык үтүө субастаах, таһаарылыаах үлэтэ сирдээхтик сыаналаммыта. 1960 сыллааха Тараҕай нэһилиэгин олохтоохторуттан бастакынан «Коммунистическай үлэ удар-ника» буолбута, 1964 сыллааха улууска бири бастакынан Ленин ордонунан наҕараадалааммы-та, 1967 сыллааха «Саха АССР бастын ньиэр көрөөччүтэ» диэн бочуоттаах аатынан бэлэстэммитэ, 1985 сыллааха Аҕа дойдуну сэри-итин I истиэлээннээх уордьанын тутуута, Мэнэ Ханалас улуунун Бочуоттаах олохтооҕо буолбута. Егор Дмитриевич Слепцов-Көлөһүн Дьөгүөр 1994 сыллааха 74 сааһы-гар күн сириттэн барбыта.

Оксана БАИШЕВА-СЛЕПЦОВА, РФ орто анал үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ, Саха өрөспүүбүлүкэтин орто анал үөрэхтээһинин туйгуна,

Мииринэ.

Кулун тутар 8 күнүгэр Саха сириҥ биллэр уопастыбаннай-бэли-итичэскэй диэйтэлэ, СӨ норутун хаһаайысты-батын үтүөлээх үлэһитэ Семен Кырбасов 80 сааһын бэлиэтээтэ.

Ньургуйаана ОХЛОПКОВА nurguyanna7@mail.ru

Кини 90-с сылларга өрөспүүбүлүкэҕэ олохтоох бэй-эни салайыныы үлэтин төрүттээ-бит, атаҕар туруорбут киһи бу-олар. Семен Васильевич билигин да элбэх уопастыбаннай үлээх, инники былаана кизэ.

4 СААСПЫТТАН ОСКУОЛА ОҕОТОВУН

Сунтаар уонна Тойбохой икки ардыгар сытар Аллыҥа нэһилиэгэр төрөөбүтүм. Аҕам 1942 сыллааха сэриигэ ынырыллан барбыта уонна эргиллибэтэҕэ. Уонча сыллааҕыта убайбын кытта Тула куорат аныгар унуоҕар тийэн, төрөөбүт Сунтаарын буорун идиэн күүлүппүт.

Биригэ төрөөбүттэр аһыа этибит да, атыттар олох кыра сүлдьэн тым-горнай тизиньикумугар истипиэн-дийэ 32 солкуобай диэни биллэри-игэ ааһан, онно туттарсан киридим. Онон Алданга үс сүл үөрэнэн 1962 сыллааха бүтэрэн, Тимптон диэн Алдан таһынаагы сүлүүдэни хостуур рудника үлэҕэ аһаҕым. Барыта нуучка дьонун быһыыгар соҕотох саха этим, хайа маастарынан, онтон симиэнэ начаалынньыгынан үлээ-битим.

1964 сыллааха салгы үөрэнээ-ри Дьокуускайга кэлбитим да тута аармыйаҕа ылбыттар. Хабаровскай куоракка үс сүл сулууспалаабы-тым. Бири сүл устата байыаннай таһаастаах бочуоттаах арыаллаан, Сэбиэскэй Союууу барытын кэрий-битим. Аармыйаҕа сүлдьэн 1965 сыллааха баартыйаҕа кирибитим. Сулууспалаан бүтэр сүлбар чааһым бэлиитикэҕэ салаатын начаалын-ньыга ыныран, салгы үөрэххэ ытыахпыт, байыаннай буолуоххун сөп диэтэ. Соҕотох сүлэлэтэр киһи-бин, убайыҥ кытта кэпсэтэн баран, akkaстанан, Дьокуускайга үөрэнэр суолу талбытым. Манна кэлэн уни-верситекка горнай салааҕа үөрэнэ кирибитим.

Хас биридии киһи дьылба-тын бэйэтэ онгостор дириллэрэ, кырдык. Байыаннай олоһун талбы-тым буоллар, олох атын дьылдалаах киһи буолуом этэ. Ийэм биниги-ни кырабыгыттан үөрэхтээх, үлэһит дьон буолаарыҥ диэн такайан иппи-титэ. Онон үөрэҕи, үлэни өрө тутан бачча сааспар кэлиим.

ыксатан, улахан истипиэндиийэлээх үөрэҕи көрдөөтүм. Арай туран, Алдан горнай тизиньикумугар истипиэн-дийэ 32 солкуобай диэни биллэри-игэ ааһан, онно туттарсан киридим. Онон Алданга үс сүл үөрэнэн 1962 сыллааха бүтэрэн, Тимптон диэн Алдан таһынаагы сүлүүдэни хостуур рудника үлэҕэ аһаҕым. Барыта нуучка дьонун быһыыгар соҕотох саха этим, хайа маастарынан, онтон симиэнэ начаалынньыгынан үлээ-битим.

ОЛОХТООХ БЭЙЭНИ САЛАЙЫНЫЫ ТӨРҮТТЭНИИТЭ

Үөрэхпин бүтэрэн баран Ирбэт тону үөрэтэр институтка үлэли сырыттааһына, куорат салалтатыгар ынырараннар, 1989 сүлгэ диэри куорат исполкомугар араас салааларга үлээбитим.

1990 сыллааха Үрдүк Сэбиэскэ Михаил Николаев үлэли кэлбитэ. 1991 сыллааха бастакы бэрэсидьэн быһыара буолбуттар бэрэсидьэн үлэтигэр күүскэ үлээлээ-битим. Ити курдук, Саха сириҥ бастакы бэрэсидьэн Михаил Николаевы кытта үлэм саҕаламмыта.

1992 сыллааха миигин Саха сириҥ бэрэсидьэниҥ дьаһалтатыгар улуустары кытта үлэҕэ аһаҕыттар. Ити кэмгэ үлүстэргэ баһылыктары анааһын барбыта. Улуустары кэри-инэ, дьону-сэргэни кытта кэпсэтии, сүлбэлэни түмүгүгэр ити баһылы-ктар аһаҕыттар.

Мин соҕотох үлээлээбэтэҕим, элбэх буолан үлэни тэрийбиппит. Бастакы баһылыктары нуруот бэйэ-тэ талбыта. 1995 сыллааха улуус баһылыктарын быһыара буолбута. Ити кэмгэ олохтоох бэйэни салайы-ныыга ессе кирэ илик этибит. 2002 сыллааха эрэ өрөспүүбүлүкэҕэ олохтоох бэйэни салайыныы кири-битэ. Дьынгар, Михаил Николаев 1995 сыллааха итинник салайы-ныыны олоххо киллэрэ сатаа-быта да, сөптөөх сокуон, нуорума суоҕа атахтаабыта. 2002 сыллааха элбэх үлэни ытыспытым. Билигин Вячеслав Штыров бэрэсидьэнири

кэмигэр Олохтоох бэйэни салайы-ныыны сэмбэтэ тэриллэн, норматив-най база онгоһуллубута, сир-уот, экэ-низмикэ боппуруоһа сокуон өттүнэн быһаарыллыбыта. Өрөспүүбүлүкэ иһинэн үлэлиир 15 бэйэни салайы-ныыны сокуона ылыныллыбыта. Ити сүл олохтоох бэйэни салайыныы-га кирири референдума ытытыллы-бытын түмүгэр аһынныҕа дыкуата аттар, баһылыктар быһыбардара буол-бута.

Биниги бары сүбээн бири киһи курдук үлэлиир этибит. Ити кэмгэ хас биридии улуус бас билиитэ ты-рыллыбыта, кыраныссата быһаа-рыллыбыта, устала ылыныллыбыта. 2006 сыллааха Саха сириҥ олохто-ох бэйэни салайыныы уорганнарын бастакы сийиэһин тэрийбиппит. Бу сийиэс үлэтин түмүгүнэн Олохтоох улуустары кытта үлэҕэ аһаҕыттар. Ити кэмгэ үлүстэргэ баһылыктары анааһын барбыта. Улуустары кэри-инэ, дьону-сэргэни кытта кэпсэтии, сүлбэлэни түмүгүгэр ити баһылы-ктар аһаҕыттар.

Мин соҕотох үлээлээбэтэҕим, элбэх буолан үлэни тэрийбиппит. Бастакы баһылыктары нуруот бэйэ-тэ талбыта. 1995 сыллааха улуус баһылыктарын быһыара буолбута. Ити кэмгэ олохтоох бэйэни салайы-ныыга ессе кирэ илик этибит. 2002 сыллааха эрэ өрөспүүбүлүкэҕэ олохтоох бэйэни салайыныы кири-битэ. Дьынгар, Михаил Николаев 1995 сыллааха итинник салайы-ныыны олоххо киллэрэ сатаа-быта да, сөптөөх сокуон, нуорума суоҕа атахтаабыта. 2002 сыллааха элбэх үлэни ытыспытым. Билигин Вячеслав Штыров бэрэсидьэнири

СИТИНИИЛЭЭХ КИҦИ – ИННИКИЛЭЭХ НОРУОТ

2013 сылтан СӨ Уопастыбаннай балаататын чилиэтинэн, 2014 сыл-тан бу балаата бэрэсэдээтэлин сол-буйааччынан үлэээн кэлиим. Мин чуоллаан иккис састаап кэмигэр элбэх үлэни ытыспытым. Билигин Уопастыбаннай балаата үһүс сас-

тааба үлэли олоһор. Бу кулун тутар 19 күнүгэр пленарнай муннаахпыт буолуохтаах. Биниги Төрүт Сокуонна уларытыы кириэрин куоластааһынна кэтээн көрөөччү быһыы-тынан үлээлээтэхпит. Төрүт Сокуон уларытара – кэм ирдэбилэ.

Тухоу барыта бу олоххо кэмнээх-кэрдиэстээх, эдэр дьонго мистэти туран биэргэр кэм кэллэ диэн саныбын. Билигин үлэлиир киһиэхэ үчүгэй олох кэллэ. 90-с сылларга үөһэттэн түһэри кэтэһэн олоһор кэм кэлэ сүлдьүбүтэ, онук санааҕа төттөрү киририэххэ наада. Өрөспүүбүлүкэ салалтата сөптөөх суолу тутуһан үлэлиир эрэри, баай-бытын-дуолбутун төһө кыалларынан тутан олоһор курдук дьаһанахпы-тын наада. Ононоҕор улуу Өлүөнэ эбэ икки биэрэктээх, бири сүн-нүлээх, ол курдук тухоу барыта икки аҥы хайдар айылылаах. Ол эрэри бири сүрүннүүр систиэмэ баар буолуохтаах.

Билигин үрдүкү үөрэҕи бүтэрэр оҕолор ананан баран үлээлээбэт-тэр, ол иһин тыаҕа учуутал, быраас тийибэт. Ол иһин урукку курдук ана-ны систиэмэтин сөргүтүүххэ. Урут бырамысыланнастан, Десяткин, Басыгысов курдук салайааччылар үүнэн тахсаллара. Билигин итинник үлэни сөргүтүүххэ наада.

2020 сүл Дойдуга бэриинилээх буолуу сүлһүн биллэриллибитэ олох сөптөөх суол. Билигин эдэр ыччакка дойдуга тапталы, бэри-ниилээх буолууну иттиэх тустаахпыт. Төрөөбүт дойдуну таптыыр киһи ситиһилээх буолар. Ситиһилээх киһи – нуруот кэскилэ.

18 ХАЙДАХ ОЛОРОҕУН, НЭҢИЛИЭК?

Бүтэйдээх илин энээр улуустарга Амма Солобудатын кэнниттэн иккис “саастаах”

элиэнньэнэн биллэр. Үс сылынан – 2023 сылга 200 сыла буолар.

 Елена ПОТОЦКАЯ terut@bk.ru

МАНЧААРЫ СҮРЭХТЭЭБИТ

Бүтэйдээх былыргы аата Толоон. Манчаары баайдар кинит-тэн куоттаран уурдарбыт харчыларын, көмүстэрин ылаары, таңара дызитигэр кэлэн баран, толлон киирбэтэх. Кини бастаан кистээн хас да хонук тыаба сытан үөрэтэн көрбүт. Дьон оло-рор сирэ буолан, тула бүтэй туту-лубут эбит. Ол олорон арай биир-дэ кини аттынан биир үһүн кур-буу унуохтаах, толуу дьахтар ааһан эрэрин көрөн “Бай, бу сиргэ дьах-таллара маннык бөдөгн буоллах-тарына, эгэ, эр дьоно хайдах буо-луохтара биллибэт...” дии санаа-быт. “Кини мэнэң сылдыбыт сирэ эбит, онон “Бүтэйдээх” диян буол-лун” диян ааттаабыт сирэ кэлин нэһилиэккэ тийэ улааппыт. Онон бу номоҕу олохтоохтор Бүтэйдээх сиригэр санга үктэммит дьонго хайаан да кэпсиллэр. Нэһилiek гызрэттигэр таңара дыэтин кытта бүтэй баара – ол туһунта.

ҮӨРЭХТЭЭНИН ТҮӨЛБӨТЭ

Үөрэхтээһини нэһилиэккэ бэли-тичэскэй сыылынайдар саба-лаабыттар. Барыта бизс чааһынай оскуола баар буола сылдыбыт. Саамай биллиилээхтэрэ – Папий Подбельская оскуолата.

Улууска биир бастакынан тэриллибит кырдьаҕас оскуола элбэх көлүнэнни олох кизэң аар-тыгар кынаттаабыт. Ол курдук, саха интелгиенсийэтин лидэрэ Василий Никифоров-Кулунмунуур, сахаттан бастакы юрист Михаил Афанасьев, бастакы быраас Прокопий Сокольников, бастын өйдөөх-санаалаах кулбалар Егор Николаев (Таатта), Петр Афанасьев (Дупсун), Илья Попов (Мэнэ), нэһи-лик өрөбөлүүсүэй инниннэрэ үрдүк үөрэхтээбэ Иосиф Попов манна өрөзммиттэрэ.

Быйыл Саха сирин уопсасты-баннай, бэлитичэскэй дийэтэ-лэ Кузьма Гаврилов төрөөбүтэ 130 сыла. Кини аатын сүгэр оскуола хас да үбүлүөйдээх тэрээһиннэргэ бэлэмнэнэр. Маны таһынан, цер-ковнай-приходскай оскуола уопсай үөрэхтээһин алын сүһүөх оскуола-тынан буолбута, улууска мангай-гы хомсомолу ячейката тэрилли-битэ, оскуола үөрэнэччитэ, сахат-

БҮТЭЙДЭЭХХЭ САЛГЫННЫЫН ЫРААС

Бүтэйдээх церковнай-приходской оскуолата (1898-1919). 7 кылаас үөрэнэччитэ Женя ПОПОВА уруһуйа (сал. Елена Шилигина).

тан бастакы Социалистической Үлэ Дьоруойа Афанасий Степанов 100 сыллара. 95 сыллаабыта улу-уска бастакы пионерскай тэрил-тэ тэриллибитэ. Үс улус: Диринг (Чурапчы), Алтан (Амма), Бүтэйдээх (Мэнэ Хангалас) орто оскуолала-рын до5ордоһууларын – 60 сыла. Мангайгы компьютернай кылаас аһыллыбыта – 30 сыла. Үөрэ5ирии мусойа аһыллыбыта 25 сыла.

ҮЛЭ ДЬОРОУЙУН СЫЛА

Сахалартан бастакы Соци-алистической Үлэ Дьоруойа, сыл-гыһыт Афанасий Степанов быйыл төрөөбүтэ 100 сылынан Бүтэйдээххэ “Степанов сыла” бил-лэриллибит. Манан сибээстээн, кулун тутар 21-22 күннэригэр улус кинигигэр Майаба кинизэх анал-лаах сылгыһыттар өрөспүүбүлүкэ-тэҕи муньахтара ыытыллаа-ры турар. Үбүлүөйдээх сылга дьо-руой төрөөбүт дойдутугар гаас кинигигэр Майаба кинизэх анал-лаах сылгыһыттар өрөспүүбүлүкэ-тэҕи өрөбөлүүсүэй инниннэрэ үрдүк үөрэхтээбэ Иосиф Попов манна өрөзммиттэрэ.

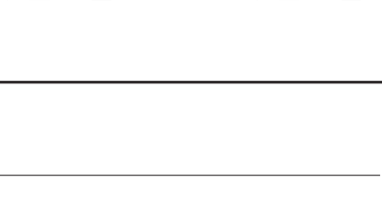
Билиилээх сылгыһыт Афанасий Степанов уһулуучу-лаах ситиниитинэн 1948 сыл-лаахха баара суо5а 28 сааһы-гар Дьоруой аатын ылбыта буо-

лар. Кини харыстаммака үлэ-лэрэ, 1956 сыллааха сэтинньи 7 күнүгэр 36 сааһыгар өлбүтэ. Улус-киниигэр Сылгыһыт болуоссаты-гар Дьоруойга аналлаах өйдөбүн-нүк турар. Сайын Бүтэйдээххэ Афанасий Егорович чиэһи-гэр өрөспүүбүлүкэтээ5и ыһыа5ы тэрийиэхпит. Сылгыһыт Афанасий Степанов туһунан кинилэ суруйа сылдаабыт, – диян Бүтэйдээхтээ5и мусойи комплексын салайааччыта Константин Родионов кэпсиир.

МУСУОЙ – НЭҢИЛИЭК ТЭБЭР СҮРЭБЭ

Бүтэйдээх нэһилиэгинээ5и мусойи тиһигэ сэттэ дыэттан турар. Бары биир тиэрэгинэ баал-лар. Ол курдук, “Булчут үүтээнэ”, “Саха ыала”, “Үөрэхтээһин мусойа”, “Саха иһитэ” у.д. а. анал хайыс-халаах мусойдар бааллар. Тиһик СӨ үтүөлээх учуутала, Үлэ Кыһыл Знамятын уордьанын кавалера, педагогической наука хандьыдаата Михаил Шергин аатын сүгэр.

– 1967 сыллаахха кэрэбэ тар-дыһар учууталар Өктөөп 50 сылы-гар кыраайы үөрэтэр мусойу аспыттар. Түмэл үлэтигэр иккис дьиа-тыны учуонай-академик Мария Гаврилова уонна кини кэргэнэ, Муусука үрдүк оскуоланы ректо-ра Василий Босиков киллэрбиттэрэ.

Нэһилиэнньэ ахсаана – 700-тэн тахса киһи. Оскуола 150 үөрэнэччилээх, уһууяанҥа 55 о5о сылдыар.

ра сөхтөрдө. Уруккута наар ысы-лаат буолан турбут буолан, хом-сомуоллар илиилэрэ тийибэтэх эбит. Сэбиэскэй кэмнэ ыскылаат онгостон турбуттар. Онон бастакы этээс «сэбиэскэйдии» оноһуулаах. Таңара уруһуйа барыта сотуллан бүппүт. Иккис мэндизэмнэ бэрт элбэх уруһуй онунан хаалбыт. Таңара дьиаэтин тутулубут маһа суона диибин диян. “Биир бэрэ-бинэни о5ус сыар5атыгар нэһи-ил тийээн киллэрэллэрэ үһү” диян кэпсэл баар эбит.

ӨЙӨБҮЛЭ СУОХ ТАХСЫБЫТ ФЕРМЕР

Бааһынай хаһаайысты-ба тэринэн үлэлии сылдыар Петр Назаровы хотонугар үлэлии сырыт-та5ына тийээн көрүстүм.

– Сүөһүбүн а5ыйатымаары бизс сыл тухары идэһэлээбэккэ кэлэн, 30-тан тахса сүөһүлээхпин. Онтон ыанар ына5а – 11 төбө. Уонча сылыттан саҥа үөр туттаран эрэбин. Хаһаайыстыбабын бизс сүөһүттэн са5алаабытым. Улахан төһүү күүс – аймахтарым, – диян кэпсиир сэхэргэһээччи.

Эдэр киһи саҥа са5алыыр фер-мердэр граннарыгар иккитэ кытта сылдыбыт. Онно куонкурус усу-луобуйатын ааспакка, тиксибэтэх. Быйыл дьиз кэргэн граныгар кыт-тыһаары гыммыта, аны услуу-буйатыгар “25 ынах” диян буолбут. Петр Назаров сүөһүтүн ахсаана онно хапсыбат эбит. Онон үбүнэн өйөбүлтэн эмиз көрө маппыт.

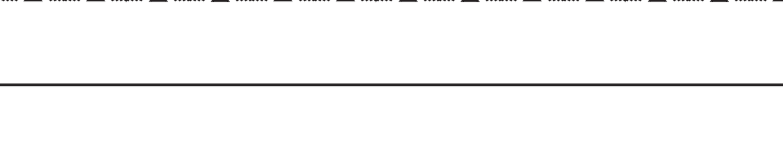
– Биллэн турар, уон биир ыан-ньык ына5ынан тохтоон хаал-батым чахчы. Төһө кыллал-рынан сүөһүм ахсаанын элбэ-тэ туруом. Идэһэлэмэт буолан, сыл аайы сүөһүм ахсаана элбии турар. Гранга тиксибитин буоллар, хотоммун тутта охсон, сайдыы суо-луунан чиникти үктэнэн, икки-үс сыл инники хардылыам этэ.

Грант услуубууйатыгар “25 сүөһүлээх буолуохтаах” диян ирдэ-бил туруорбуттара өйдөмөт. Холобура, мизэхэ, сайдар ба5алаах киһизэх, грант үбэ атахар туруу-бар көмө быһытынан наада. Мин 25 ынахтаа5ым буоллар, гранга наадыһыам да суо5а этэ. Маннык ахсааннаах сүөһүлээх киһи, но-муо кыахтаах фермер ахсааны-гар киирэр буолла5ым дии. Онон граны үллэрэр дьон ирдэбиллэрит-тэн соһуйдум да, бэркилээтим да. Быйыл 22 тыһы сүөһүнү кыстаттым. Субаннарбын эдийимин аах көрөн олоролор. Икки тингэх төрөөтө. Саҥа хотоммун тутан са5алаан эрэ-бин, аны күһүн кыстыка кириигэ бүтэрэм. Билигин турар сүөһүбэр эбэн, 50-ча сүөһү кыстыыр хо-тун тутар былааннаахпын, – диян санаатын үллэстэр Петр Назаров.

200 СЫЛЛААХ ТАҢАРА ДЬИЭТЭ

1823 сыллаахха тутулу-бут нэһилиэк сирэйэ, кизн туттуу-та – таңара дьиаэтэ. 2023 сылга устуоруйа бу кэрэһитэ 200 сыл-лаах үбүлүөйүн бэлиэтиээ5.

Бүтэйдээхтээ5и таңара дьиа-титигэр анаан сырыттым. Дьэ, до-5оор, киһи тылынан кэлсэ-эбэт туттууга! Истинээбэ5 былыр-гы уруһуйдар хаалан туралла-

Бэҕэһээ Өрөспүүбүлүкэтээ5и Медиа-киингэ буолбут Саха си-ринээ5и норуттар икки арды-ларынаа5ы VI киинэ бэстибээлин пресс-кэмпириэнсийэтигэр СӨ култууратын, духуобунай сайдыы-тын миниистирэ Юрий Куприянов, өрөспүүбүлүкэ5э коронавирус (COVID-19) инфекцията тарҕаныы-тын бопсорго суһал дьаһаллар ылыллыларынан, киинэ бэ-стибээлэ сабыылаах форматынан, дьүүллүүр сүбэ5э эрэ анаан боу-ларын иһитиннэрдэ.

“КӨРӨӨЧЧҮ СЭРГИРИТТЭН САНАА КҮҮҺҮРЭР..”

“Тойон Кыыл” киинэни усту-бут биһиги талааннаах режиссер-бут Эдуард Новиков норуттар икки ардыларынаа5ы VI киинэ бэсти-бээлин СҮРҮН куонкуруһун дьүүл-лүүр сүбэтин чилиэнинэн буолу-тун истээт, э5эрдэлээбитим, сити-һиллэри ба5арбытым... Ол эрээ-ри, биллэр төрүтүнэн, күн бэ5эһээ бэстибээл сабыылаах форматынан ыытыллара быһаарылынна. Эдуард аа5ааччыларбытыныын бэ5этин санаатын бу курдук үллэстэр:

– Былырыын Иркутскайга, тэт-тик, кыра кээмэйдээх киинэ бэсти-бээлигэр дьүүллүүр сүбэ5э үлээ5э-битим. Онон, бу сырыга жори дияннэ иккиһин кыттабын. Сабыылаах форматынан барар буолла, ол аата, кизэң эйгэ5э көрдөрүүтэ суох, дьүүллүүр сүбэ бэйэтэ, ыһыппыт сыылкаларынан киинэлэри көрөн, сыанабыл бизэрэр. Биллэн турар, киинэни дьүүллүүр олус эппиэтинэстээх. Кыралаан мөк-күһүү да баар буолар эбит этэ. Онон, бу бэйэбит дойдубутугар ыытыллар бэстибээл дьүүллүүр сүбэтэ, этэнгэ, улаханнык мөккүспэккэ, кыһыр-сыбакка, скайпынан сибээстэлэн эн киинэ5ин өйдүө, ылыныа дуо, диян, биллэн турар, долгуайар. Мин бу “Тойон Кыыл” киинэбинэн элбэх киинэ бэстибээллэригэр сырыттым, кытынным, онно көрөөччү киинэ5ин сэргиир буолла5ына, киһи онтон үөрэр, санаата күүһүрэр. Ол иһин мин, уопсайынан, хаһан ба5арар, ханнык ба5арар киинэ бэстибээлин кыттыылаахтарыгар, киинилэр киинэ-лэрин дьон-сэргэ көрөн, сэргээн, сөптөөхтүк сыаналыа5ар ба5арабын.

VI КИИНЭ БЭСТИБЭЭЛЭ 19

КЫАЙЫЫЛААХТАР СИН БИИР БЫҺААРЫЛЛЫАХТАРА

Хомолтолоох сонун, ол эрэри, бүгүңнү быһыы-майгы хайда5ын бары истэ-билэ сылдыар буолан, дьон-сэргэ доруобуйатын туһугар, итинник быһаарыныы ылыныллы-бытын киһи өйдүүр.

Миниистир Юрий Куприянов, Саха сиринээ5и киинэ бэстибээлигэр кыттаары Дьокуускайга бу күннэргэ кэлбит 21 ыал-дьыкка дириг махталын биллэрдэ.

Пресс-кэмпириэнсийэ5э бэстибээл сүрүн куонкуруһун дьүүллүүр сүбэтин бэрэс-сэдээтэлэ Борис Хлебников, документаль-най киинэ дьүүллүүр сүбэтин бэрэссэдээ-тэлэ Ник Холдсвоорт, бэстибээл бырагыраа-

матын дириэктэрэ Алексей Медведев, толо-рооччу дириэктэр Ирина Энгелис, режис-сердар Эдуард Новиков, Максим Арбугаев, о.д.а. кытыннылар.

Алексей Медведев, скайп-сүбэлэһи-инэн, дьүүллүүр сүбэ киирбит үлэлэри икки нэдиэлэ устата барытын сыылканан көрүө, сыаналыа, кыайыылаахтары ааттыа, түмүк сайытка тахсыа диятэ. Уонна, биллэн турар, кыайыылаахтарга сүрүн бириис – брилли-ант кизэргэлээх үрүң көмүс хаар ачыкыта тиксэриллиэ5э.

Борис Хлебников, бэстибээлгэ ыңырыл-лыбытыгар махтанан туран, Арассыыа5а

хас да5аны киинэ бэстибээлэ ыытыллар буолла5ына, Саха сиринээ5и киинэ бэсти-бээлэ биир интэрэһинэйдэринэн аабыллар уонна үс бастыңга киирсэр диятэ.

Онон, Саха сиринээ5и норуттар икки ардыларынаа5ы VI киинэ бэстибээлэ сабыы-лаах форматынан, онлайн ыытыллар буолла, оттон Эһиил 2021 сыллаахха VII бэстибээл ыытыллара былааннанар.

Онон, бу пресс-кэмпириэнсийэ киинэ бэстибээлин аһыы уонна сабыы онуггар буолла дияххэ сөл.

САХА СИРИН ТУҺУНАН МУЛЬТКИИНЭНИ УҺУЛЛУЛАР

Бэстибээл о5олорго анал-лаах бырагырааматын чэрчитинэн кулун тутар 14 күнүттэн са5алаан Дьокуускайга SMART Бибилэтиэкэ 2.0.3. аудиториятыгар 05о анима-ционная мастарыскайа үлээлээтэ.

Бу – “Да” анимационнай устуудуйа (Санкт-Петербург к.) социальная бырайыага буолар. Анимационнай устуудуйа туһунан уопсайынан этэр буоллааха, манна о5олору да, улахан дьону да кытта дьарыктаналлар. Олох уустук түгэн-нэригэр түбэспит дьонго өйөбүл, сүбэ-ама буолаллар.

Устуудуйа 2008 сыллаах-ха Санкт-Петербурга аһыллы-быта, уопсайа 200-тэн тахса мульт-киинэлэри онордо. Айымньыларынан Арассыыйа5а да, омук дойдуларыгар да араас бэстибээллэр кыттыылаахтара.

VI норуттар икки арды-ларынаа5ы киинэ бэстибээли-гэр (коронавируһунан сибээ-стээн суһал дьаһаллар ылыллыах-тарын иннинэ-аапт. бэлиэтээһинэ) Саха сиригэр бастакынан кэлбит бу айар бөлөх – “Да” анимационнай устуудуйа педагогтарга о5олору кытта дьингэнэх мультпликацион-най киинэни онордулар. Эрдэттэн биллэриллибит куонкуруска элек-троннай почтаба 30-тан тахса са-йаапка киирбититтэн, уруһуйда-рынан, идэйдэлэринэн сүүмэрдээн, 10 о5ону талан ылбыттар.

БАЛАҺАНЫ ТАТЬЯНА МАРКОВА БЭЛЭМНЭЭТЭ. ААПТАР ХААРТЫСКАБА ТҮЭРМИЛЛЭРЭ.

22 КУЛТУУРА

Христофор Максимов ырыаларын билингнэ диэри дьон биһирээн ыллыыр.

Ырыалара кини үтөө майгылаабын, көнө сүрүннээсин туоһулууллар. Киристэпизл бэйэтэ даһаны олус сайаһас, сымнаһас киһи этэ.

УМНУЛЛУБАТ ААТТАР

(Бүтүтэ. Иннин хаһыат 2020 сыл кулун тутар 12 күнүнээси №2 –гэр көр).

Киним “булгуччулаах” сору-даһын толорон, хоһооммун улары-тан, хат суруйбутум. Киристэпизл байааныгар оонньуу-оонньуу ыллаан барбыта.

– Барыһык. Мин санаабын таба өйдөөбүккүн. “Бу кэргэммит-тэн ааттаһа, кыннөм аахха”, диэни “ойохпугтан көрдөһө оройуонга”, оттон “айдаарбыппын” онугар “айар хараһын” диир ордук буолуо. – Олус куруубай, “ойохпугтан” буолан, тоһо эмиэ “айар хараһын”, диибит, – утарсар санааны этэбин. – Суруйбут кинигин куруубай киһи. Ити тыллара тутуннахы-на, уобараһа толору арыллар. Ити бэйиэт тыла буолбатах, арыһыт Арамаанан тырдала. Олох кыбы-стыма. – Киристэпизл бэйэтин этиитин мүччүрүппэтэһэ.

«МИН ЫЛЛЫБЫН — КЫРГЫТТАР ЫЫЛЛАР»

Ити сыл күһүнүгэр Төнүлүгэ олордохпуна, Киристэпизл байа-нын сүкпүтүнэн дьыһбэр кириэн кэлэ.

– Киристэпизл, гостуруоллуу сылдыһыт дуу?

– Суох. Пиэрэмэһэ политтэри-йэзччинэн таһыстым. Эбэ собуруу сайылыгар олоробун.

Мин соһуһа санаабытым. Кэлин кэпсэтэн өйдөспүппүт, киһи-бин “арыгыһыта бэрт, атын сиргэ көһөрүөххэ”, диэн баартыһа рай-комугар этии киллэрбиттэр этэ. Онуоха арай райком бастаки сэкирэтээрэ Спиридон Сосин бо-лумматах. “Христофор Максимов биһиги дьолбутугар оройуоммуту-гар үлэлиир. Кини айбыт ырыа-тынан-тойугунан саха ыччата оло-рор”, – диэбит, ол кээннэ кыһанах

туох эрэ күлгэригэ маарынныыр куһаҥан баһайы дьүһүннээх үөн күөлтэн тах-сан, Киристэпизл диэки туһаайбы-тынан иһэр эбит. Киһибит ону көрөөт, сирэйэ-хараһа ула-рыһа түстэ: “Киэр ғынын. Баһайыны көрүүхпүн баһар-баппын, – диэн айманна. Семен кэлэн били үөнү илиитинэн ылан, күөл диэки кыыратан кэбистэ. – Пахай, пахай, сидьинг бэрт. Ити аанһаа бауолбатах. Мантан барыаһын”. – Киристэпизл оло-р-бут сириттэн ойон турда. – Айылба тоһо итинник сидьингэри айбы-та буолуой? – Айылбаһа сидьинг диэн суох, барыта үчүгэй, – диибин. – Сымыйалаама! Оннообор, дьонго сидьинг дьон баар. Кинилэр биһиги олохпугун буору-лууллар, үйэбитин кылгатааллар.

ДЬИКТИ ТҮБЭЛТЭ

Киристэпизл табаарыста-рын көрүстэтинэ олус үөрэрэ, кэпсэтин-ипсэтин баһара. Биридэ Семен Никифоров биһи-ги (кини Кэбээйттэн кэлэ сыл-дьара) Майаһа гастроном айаһар көрсөн, кэпсэтинэ турдахпыты-на, Киристэпизл түбэһэ кэлэ: “Оо, бу үчүгэй түгэн буолбут. Икки та-баарыстын иккиэнэрин бири-гэ көрүстүм. Тоһо уулуссаһа тура-быт? Ханна эрэ баран, үчүгэйдик ирэ-хоро кэпсэтэн, ахтылһаммы-тын таһаарыаһын”, – дойдулаах киһи быһытынан ынгырыта.

Семен Осипович биһиги сөбүлэһэн, Киристэпизлгэ барбы-пыт. Киһибит: “Бу үлүгэр үчүгэйэ, тоһо дьыһэ олоробут, айылһа ба-рыаһын”, – диэн ынгырда. Сотору кэминэн Үлдүгэхтээх илин баһы-гар кыракый кытах оһото баарыгар тийиэн, кытыгы олордубут. А р а й

КИҢИ БАРЫТА ЫЛЛЫР ЫРЫАТЫН СУРУЙУУ — ДЬОЛ!

Ол эрэн, биһиги үксүбүт кэрэ туһунан кэпсэтэрибит. “Ускуустубаһа кэрэ диэн өйдөбүл хайаан да наада. Айымньы сүрүн санаата кимизэх барытыгар ыстаһ, форма-та чуолкай, изийитэ ирэнэ, иһирэх уонна сылаас, ол кээнэ сырдык, чаһылхай колориттаах буолуохта-ах”, – диэн Христофор Трофимович мэлдьи этэрэ.

– Ырыа буолар хоһоон хо-һоонтон уратылаах буолар, – диирэ Христофор Трофимович. – Тыла-өһө киһи өйүгэр дөбөнтүк түһүмтүө, иннигэһэ суох кудуч-чу ааһыллар, ритмэ чуолкай, дор-5оонноро кэрэтик иһиллэр ғына наардаммыт чочуллубут рифма-лаах буолара үчүгэй. Мин наар кэлин, эбэтэр илин аһаһас дор-5ооннор дьүөрэлэспит стро-калардаах хоһоонноро ырыа суруйарбын сөбүлүүбүн. – Киһи барыта ыллыыр маассабай ырыатын суру-йар композитор – дьоллоох киһи. – Христофор Трофимович “Кэтириинэ кыыспытын” диэн мин тизкиспэр мелодия суру-йан баран эппитин өйдүүбүн. – Биһиги композитордар-быт Федор Корнилов, Марк Жирков ырыаларыгар ысмы-рабын. Кинилэри норуот бэрт дөбөнтүк ылынара.

– Тоһо онук буоларый? – Бастакытынан, норуот ырыатын кытта сибээстээхтэр.

Корнилов даһаны, Жирков даһаны саха ырыатын соруйан анаан үөрэлпит дьон. Иккиһинэн, Күннүк Уураст-ыырап, Элэй, Тулааһынап, Чаһылһан курдук уус-уран тыл ура-тылаах маастардарын хомоһой тыллаах хоһоонноругар ырыа бэйэтэ айыллар буолла ди!

Ол саһана мин Төнүлү ос-куолатыгар мелодист Алексей Поповтуун биригэ үлэлирим. Киристэпизлиин доһордуула-ра. Кини Киристэпизл курдук: “Сага мелодияны суруйарбар, сүрүн болсомтону кини тылыгар, сурул-лубут кэмигэр, настроениетыгар уурааччыбын”, – диир буолара.

Быһата, ити ити икки убай-дарым миигин ырыа тизкиһин суруйарбар элбэхтик көһүлээбит-тэрэ. Иккиэн ырыа тизксин туһу-нан санаалара биир этэ. Бэйэлэрэ национальнай колориттаах ырыа-ны айарга дьулуһалара. Кинилэр 1958 сыллаахха Үөһэ Булүүгэ көһө сылдьар суудаары-стыбанай драматическай тыһаа-рыр аһылыбытыгар иккиэн биир кэмгэ үлэли баран хаалбытта-ра. Мин кинилэри суохтаабытым, соһотохсуйбутум, ырыа тизкиһин суруйарбар көһүлүүр киним суох буолбута. Хам-хааһаа хаһыакка ыытан көрдөхпүнэ, бэчээттэммэккэ, тимирэн хаалалара.

Сүүрбэччэ сыл кэрингэ хоһоону олох да суруйбакка сылдьан хаал-бытым. Ону билигин бэйэм даһа-ны кэмсинибим. Оттон Алексей Леонтьевич көрүстэтин айы: “Эн ырыаһыт-бэйиэт буолуохтаах этин. Ону билэн Киристэпизл эй-гин уһуйбута. Ону суруйбатаһын. Билигин да хойутуу иликкин, суруй”, – диэн этээччи. Христофор Максимов ырыала-рын билингнэ диэри дьон биһирээн ыллыыр. Ырыалара кини үтөө май-гылаабын, көнө сүрүннээсин туоһу-лууллар. Киристэпизл бэйэтэ даһа-ны олус сайаһас, сымнаһас киһи этэ.

Иннокентий СОСИН.
Майа.
“Сахаада” 1991 с. 18.09 39 №-рэ.

КҮӨХ ЭКРАН АРГЫҺА

Кулун тутар 23 күнүттэн кулун тутар 29 күнүгэр диэри

+ саха араадыһыта

БЭНИДИЭННЬИК 23.03.2020

1
05.00, 09.10 Доброе утро
09.50 Модный приговор 6+
10.50 Жизнь здорово! 16+
12.05, 02.10, 03.05 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.30, 01.10 На самом деле 16+
19.40 Пусть говорят 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «Заступники»
22.30 Док-ток 16+
23.30 Вечерний Ургант 16+
00.10 Познер 16+

РОССИЯ 1

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести. Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир 16+
21.00 Т/с «В шаге от рая»
23.10 Т/с «Шаманка»
01.40 Вечер с Владимиром Соловьёвым 12+

НТВ

04.10, 03.25 «Москва. Центральный округ» Т/с
05.00 Утро. Самое лучшее 16+
07.00, 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.10 «Сегодня»
07.20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 00.30 Т/с «Морские дьяволы. Смерч. Судьбы»
12.25 Чрезвычайное происше-ствие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Основано на реальных событиях 16+
16.15 ДНК 16+
17.15, 18.40 Т/с «Пёс»
20.00 Т/с «Перспект обороны»
22.10 Т/с «В клетке»
23.20 Поздняков 16+
23.30 Вечерний Ургант 16+
02.50 Таинственная Россия 16+

НВК САХА

06:00 - Сага күн-Новый день 6+
07:00 - Сага күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информаци-оннай биэри 12+
09:15 - Дойдум доһоно 6+
09:30 - Кэрэ кистэлэнэ 12+
10:30 - Тыыннаах дорбон 6+
11:15 - Өркөн өй 12+
12:30 - Эл иитэ 12+
13:15 - Кыйайы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Тэтим чааһа 12+
15:00 - Готовим вкусно 12+
16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+

16:15 - Бай 12+
16:45 - Бастын клип 12+
17:00 - К всемирному дню водных ресурсов 12+
17:30 - Полярная звезда 6+
17:45 - Мультсериал 6+
18:00 - «Саха Сирэ» информаци-оннай биэри 12+
18:15 - Лекториум 12+
19:00 - «Якутия» информаци-онная программа 12+
19:15 - Талбан 12+
20:30 - «Саха Сирэ» информаци-онная программа 12+
21:00 - Санаа күүһэ 12+
21:30 - Тьа ыччата 12+
22:15 - Бастын клип 6+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Лекториум 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К всемирному дню водных ресурсов 12+
00:30 - Документальный фильм с субтитрами 12+
01:15 - Эл иитэ 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтим чааһа 12+
03:30 - Санаа күүһэ 12+
04:00 - Актуальное интервью 12+
04:15 - Тьа ыччата 12+
05:00 - Сага күн-Новый день 6+

СТС

16.00, 18.25 Футбол. Тинькофф Российская Премьер-лига 0+
17.50, 21.45, 01.20 Новости
20.15 После Футбола с Георгием Черданцевым 12+
21.15, 08.35 Утомленные славой 12+
21.50, 09.30 Волейбол. Лига чем-пионов. Мужчины. «Кузбасс» (Кемерово, Россия) - «Факел» (Новый Уренгой, Россия) 0+
23.50 Реальный спорт. Волейбол 01.25 Инсайдеры 12+
02.05 Футбол. Чемпионат Франции. «Монако» - «Ницца» 0+
04.00 Тотальный Футбол
05.00 Самый умный 12+
06.00 Х/ф «Человек, который изменил всё»
09.05 Олимпийский гид 12+
11.20 Реальный спорт. Волейбол 12+

МАТЧ!

12.00 Баскетбол. Единая лига ВТБ. ЦСКА - «Зенит» (Санкт-Петербург) 0+
14.00, 17.55, 00.30, 05.20 Все на Матч! Прямой эфир. Аналитика. Интервью. Эксперты

ОПТУОРУННЬУК 24.03.2020

1
05.00, 09.10 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00 Новости
09.50 Модный приговор 6+
10.50 Жизнь здорово! 16+
12.05, 02.10, 03.05 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.30, 01.10 На самом деле 16+
19.40 Пусть говорят 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «Заступники»
22.30 Док-ток 16+
23.30 Вечерний Ургант 16+
00.10 Право на справедливость 16+

РОССИЯ 1

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести. Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир 16+
21.00 Т/с «В шаге от рая»
23.10 Т/с «Шаманка»
01.40 Вечер с Владимиром Соловьёвым 12+

НТВ

04.15, 02.40 «Москва. Центральный округ» Т/с
05.00 Утро. Самое лучшее 16+
07.00, 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.10 «Сегодня»
07.20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 00.15 Т/с «Морские дьяволы. Смерч. Судьбы»
12.25 Чрезвычайное происше-ствие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Основано на реальных событиях 16+
16.15 ДНК 16+
17.15, 18.40 Т/с «Пёс»
20.00 Т/с «Перспект обороны»
22.10 Т/с «В клетке»
23.20 Крутая история 12+

НВК САХА

06:00 - Сага күн-Новый день 6+
07:00 - Сага күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информаци-оннай биэри 12+
09:15 - Репортаж 6+
09:30 - Асычттар 12+
09:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:30 - Лекториум 12+
13:15 - Кыйайы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Тэтим чааһа 12+
15:00 - Кэрэ кистэлэнэ 12+
16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+

16:15 - Тьа ыччата 6+
17:00 - К всемирному дню борь-бы с туберкулезом 12+
17:30 - Полярная звезда 6+
17:45 - Мультсериал 6+
18:00 - «Саха Сирэ» информаци-оннай биэри 12+
18:15 - Сэргээ 12+
19:00 - «Якутия» информаци-онная программа 12+
19:15 - Талбан 12+
20:30 - «Саха Сирэ» информаци-онная программа 12+
21:00 - Санаа күүһэ 12+
21:30 - Сэһэн сирэ 6+
22:15 - Кэрчик кэм 12+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Сэргээ 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К всемирному дню борь-бы с туберкулезом 12+
00:30 - Документальный фильм с субтитрами 12+
01:15 - Лекториум 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтим чааһа 12+
03:30 - Санаа күүһэ 12+
04:00 - Актуальное интервью 12+
04:15 - Сэһэн сирэ 6+
05:00 - Сага күн-Новый день 6+

СТС

16.00 «Спортивный детектив» Документальное расследование 12+
17.00 Водное поло. Чемпионат Европы. Женщины. 1/2 фина-ла. Россия - Нидерланды. Трансляция из Венгрии 0+
18.20 «Водное поло. Будапештские игры» 12+
18.40, 23.35, 02.05 Новости
19.20 Волейбол. Лига чемпионов. Мужчины. «Кузбасс» (Россия) - «Берлин» 0+
21.50 Д/ф «Русская пятёрка»
00.10 Футбол. Чемпионат Германии. «Байер» - «Боруссия» (Дортмунд) 0+
02.10 Футбол. Чемпионат Италии. «Ювентус» - «Наполи» 0+
04.30 Профессиональный бокс. Брэд Фостер против Люсьена Рейда. Трансляция из Великобритании 16+
06.30 Х/ф «Нокаут»
08.10 Т/с «Бой с тенью»
11.00 Тотальный Футбол 12+

МАТЧ!

12.00 Баскетбол. Единая лига ВТБ. ЦСКА - «Локомотив-Кубань» (Краснодар) 0+
14.00, 18.45, 23.40, 04.00 Все на Матч! Прямой эфир. Аналитика. Интервью. Эксперты

17.50 Д/с «История военного аль-пинизма»
18.40 Скрытые угрозы 12+
19.25 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым»
20.30 Открытый эфир 12+
22.05 Между тем 12+
22.40 Х/ф «Лектарство против страха»
00.30 Х/ф «Мерседес» Уходит от погони»
01.45 Х/ф «Юнга северного флота»
03.10 Х/ф «В добрый час!»
04.45 Д/с «Оружие Победы»

СТС

06.00, 05.50 Ералаш 16+
06:15 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.35 М/с «Охотники на троллей»
07.00 М/с «Забавные истории»
07.10 Х/ф «Смурфики»
09.10, 03.00 Х/ф «Смурфики-2»
11.10 Х/ф «Александр»
14.40 Х/ф «Люди в чёрном. Интернэшнл»
16.55, 19.00 Т/с «Корни»
20.00 Х/ф «Терминатор-3. Восстание машин»
22.10 Х/ф «Профессионал»
00.35 Кино в деталях 18+
01.35 Х/ф «Римские свидания»
04.50 М/ф «Лабиринт. Подвиги Тесея»
05.10 М/ф «Рикки-Тикки-Тави»
05.30 М/ф «Халиф-аист»

СТС

18.40 Легенды армии 12+
19.25 Улика из прошлого 16+
20.30 Открытый эфир 12+
22.05 Между тем 12+
22.40 Х/ф «Достояние республи-ки»
01.15 Х/ф «Дом, в котором я живу»
02.50 Х/ф «Лектарство против страха»
04:15 Д/ф «Раздвига леды»
04:45 Д/с «Оружие Победы»

СТС

06.00, 05.50 Ералаш 16+
06:15 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.35 М/с «Охотники на троллей»
07.00 Т/с «Улётный экипаж»
08.00, 19.00 Т/с «Корни»
09.00 «Уральские пельмени» Смухобок 16+
09.40 Х/ф «Терминатор-3. Восстание машин»
11.45 Т/с «Кухня»
15.00 Х/ф «Папик»
20.00 Х/ф «Терминатор. Да при-дет спаситель»
22:15 Х/ф «Макс Пэйн»
00:15 Дело было вечером 16+
01:15 Х/ф «Профессионал»
03:10 Х/ф «Стиратель»
04:50 Х/ф «Вершки и корешки»
05:10 Х/ф «Волшебный клад»
05:25 М/ф «Как один мужик двух генералов прокормил»

СТС

05.00 Сегодня утром 12+
07.00, 12.00, 20:15 Новости дня
07.20 Не факт! 6+
08.05, 12.20, 16.05 Т/с «Брат за брата-2»
16.00 Военные новости
17:10 Д/с «Освобождение»
17:30 12+
17:50 Д/с «История военного аль-пинизма»

24 КӨР. ИҤИТ. СЭРГЭЭ

СЭРЭДЭ 25.03.2020

1
05.00, 09.10 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00 Новости
09.50 Модный приговор 6+
10.50 Жизнь здорово! 16+
12.05, 01.20, 03.05 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.30, 00.10 На самом деле 16+
19.40 Пусть говорят 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «Заступники»
22.30 Док-ток 16+
23.30 Вечерний Ургант 16+
03.35 Наедине со всеми 16+

РОССИЯ 1

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести. Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир 16+
21.00 Т/с «В шаге от рая»
23.10 Т/с «Шаманка»
01.40 Вечер с Владимиром Соловьёвым 12+

НТВ
04.10, 02.40 «Москва. Центральный округ» Т/с
05.00 Утро. Самое лучшее 16+
07.00, 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.10 «Сегодня»
07.20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 00.15 Т/с «Морские дьяволы. Смерч. Судьбы»
12.25 Чрезвычайное происшествие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Основано на реальных событиях 16+
22:15 - Бастын клип 6+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Аал-луук мас 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К дню работника культуры в РФ 12+
00:30 - Документальный фильм с субтитрами 12+
01:15 - Сэргээ 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтим чааһа 12+
03:30 - Санаа күүһэ 12+
04:00 - Актуальное интервью 12+
04:15 - Сэһэн сирэ 6+
05:00 - Сана күн-Новый день 6+

НБК САХА

06:00 - Сана күн-Новый день 6+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информаци-оннай биэрии 12+
09:15 - Дойдум дыоно 6+
09:30 - Город женщин 12+
10:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:30 - Сэргээ 12+
13:15 - Кыайыы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Тэтим чааһа 12+
15:00 - Асчыттар 12+
16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+
16:15 - Сэһэн сирэ 6+

ЧЭППИЭР 26.03.2020

1
05.00, 09.10 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00 Новости
09.50 Модный приговор 6+
10.50 Жизнь здорово! 16+
12.05, 01.20, 03.05 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.30, 00.10 На самом деле 16+
19.40 Пусть говорят 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «Заступники»
22.30 Док-ток 16+
23.30 Вечерний Ургант 16+
03.35 Наедине со всеми 16+

РОССИЯ 1

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести. Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир 16+
21.00 Т/с «В шаге от рая»
23.10 Т/с «Шаманка»
01.40 Вечер с Владимиром Соловьёвым 12+

НТВ
04.15, 02.40 «Москва. Центральный округ» Т/с
05.00 Утро. Самое лучшее 16+
07.00, 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 22.50 «Сегодня»
07.20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 23.35 Т/с «Морские дьяволы. Смерч. Судьбы»
12.25 Чрезвычайное происшествие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Основано на реальных событиях 16+
22:15 - Бастын клип 6+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Один из нас 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К Дню Арктики 12+
00:30 - Документальный фильм с субтитрами 12+
01:15 - Аал-луук мас 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтим чааһа 12+
03:30 - Санаа күүһэ 12+
04:00 - Актуальное интервью 12+
04:15 - Сэһэн сирэ 6+
05:00 - Сана күн-Новый день 6+

НБК САХА

06:00 - Сана күн-Новый день 6+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информаци-оннай биэрии 12+
09:15 - Дойдум дыоно 6+
09:30 - Готовим вкусно 12+
10:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:30 - Аал-луук мас 12+
13:15 - Кыайыы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Тэтим чааһа 12+
15:00 - Город женщин 12+
16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+

17:00 - К дню работника культуры в РФ 12+
17:30 - Полярная звезда 6+
17:45 - Мультсериал 6+
18:00 - «Саха Сирэ» информаци-оннай биэрии 12+
18:15 - Аал-луук мас 12+
19:00 - «Якутия» информаци-онная программа 12+
20:30 - «Саха Сирэ» информаци-онная програма 12+
21:00 - Санаа күүһэ 12+
21:30 - Сэһэн сирэ 6+
22:15 - Бастын клип 6+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Аал-луук мас 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К дню работника культуры в РФ 12+
00:30 - Документальный фильм с субтитрами 12+
01:15 - Сэргээ 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтим чааһа 12+
03:30 - Санаа күүһэ 12+
04:00 - Актуальное интервью 12+
04:15 - Сэһэн сирэ 6+
05:00 - Сана күн-Новый день 6+

НБК САХА
06:00 - Сана күн-Новый день 6+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информаци-оннай биэрии 12+
09:15 - Дойдум дыоно 6+
09:30 - Город женщин 12+
10:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:30 - Сэргээ 12+
13:15 - Кыайыы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Тэтим чааһа 12+
15:00 - Асчыттар 12+
16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+
16:15 - Сэһэн сирэ 6+

НТВ
04.15, 02.40 «Москва. Центральный округ» Т/с
05.00 Утро. Самое лучшее 16+
07.00, 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 22.50 «Сегодня»
07.20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 23.35 Т/с «Морские дьяволы. Смерч. Судьбы»
12.25 Чрезвычайное происшествие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Основано на реальных событиях 16+
22:15 - Бастын клип 6+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Один из нас 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К Дню Арктики 12+
00:30 - Документальный фильм с субтитрами 12+
01:15 - Аал-луук мас 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтим чааһа 12+
03:30 - Санаа күүһэ 12+
04:00 - Актуальное интервью 12+
04:15 - Сэһэн сирэ 6+
05:00 - Сана күн-Новый день 6+

НБК САХА
06:00 - Сана күн-Новый день 6+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информаци-оннай биэрии 12+
09:15 - Дойдум дыоно 6+
09:30 - Готовим вкусно 12+
10:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:30 - Аал-луук мас 12+
13:15 - Кыайыы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Тэтим чааһа 12+
15:00 - Город женщин 12+
16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+

19.00, 22.25 Новости
19.45 Баскетбол. Чемпионат мира. Мужчины. Россия - Нигерия. Трансляция из Китая 0+
22.05 «Баскетбол в Поднебесной» 12+
22.55 Мини-Футбол. Париматч - Чемпионат России. «Тюмень» - «Газпром-Югра» (Югорск). Прямая трансляция
01.25 Футбол. Чемпионат Италии. «Интер» - «Милан» 0+
03.15 Город Футбола. Мадрид 12+
03.45 Футбол. Чемпионат Испании. «Реал» (Мадрид) - «Барселона» 0+
05.35 Город Футбола. Барселона 12+
06.35 Профессиональный бокс. Всемирная Суперсерия. Финал. Нонито Донэйр против Наоя Иноуэ. Трансляция из Японии 16+
08.15 Водное поло. Чемпионат Европы. Женщины. 1/2 финала. Россия - Нидерланды. Трансляция из Венгрии 0+
09.35 Инсайдеры 12+
10.10 Футбол. Чемпионат Франции. «Монако» - «Ницца» 0+

★
05.00 Сегодня утром 12+
07.00, 12.00, 20.15 Новости дня
14.00, 19.05, 22.30, 00.55, 06.05 Все на Матч! Прямой эфир. Аналитика. Интервью. Эксперты
16.00 Волейбол. Лига чемпионов. Мужчины. 1/4 финала. «Кузбасс» (Россия) - «Заксас» (Польша) 0+

18.35, 20.55, 23.35, 01.20 Новости
19.10, 03.35 Дома легионеров 12+
19.40, 08.50 «Тает лёд» с Алексеем Ягудиным 12+
20.00, 09.10 Бобслей и скелетон. Кубок мира. Трансляция из Латвии 0+
21.30 Профессиональный бокс. Всемирная Суперсерия. Финал. Нонито Донэйр против Наоя Иноуэ. Трансляция из Японии 16+
23.15 Топ-10 нокаутов в боксе 2019 г 16+
00.20 Жизнь после спорта 12+
00.50 Футбольное столетие. Еврo. 1976 г 12+
01.25 «Русские в Испании» 12+
01.45 Футбол. Чемпионат Испании. «Реал» (Мадрид) - «Сельта» 0+
04.35 Профессиональный бокс. Дэнни Гарсия против Ивана Редкача. Бой за титул чемпиона мира в полусреднем весе по версии WBC. Трансляция из США 16+
06.25 Мини-Футбол. Париматч - Чемпионат России. «Тюмень» - «Газпром-Югра» (Югорск) 0+
08.20 Олимпийский гид 12+
10.05 Топ-10 российских нокаутов в боксе 2019 г 16+
10.20 Х/ф «Нокаут»

★
05.00 Сегодня утром 12+
07.00, 12.00, 20.15 Новости дня
07.20 Не факт! 6+
08.15, 12.20, 16.05 Т/с «Брат за брата-2»

★
05.00 Сегодня утром 12+
07.00, 12.00, 20.15 Новости дня
07.20 Не факт! 6+
08.15, 12.20, 16.05 Т/с «Брат за брата-2»

17.50 Д/с «Война и мир театра Российской Армии»
18.40 Последний день 12+
19.25 Д/с «Секретные материалы»
20.30 Открытый эфир 12+
22.05 Между тем 12+
22.40 Х/ф «Пропавшие среди живых»
00.20 Х/ф «Отряд особого назначения»
01.35 Х/ф «Достояние республики»
03.45 Д/ф «Другой атом»
04.30 Д/с «Хроника Победы»

СТС

06.00, 05.50 Ералаш 16+
06.15 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.35 М/с «Охотники на троллей»
07.00 Т/с «Улётный экипаж»
08.00, 19.00 Т/с «Корни»
09.00 «Уральские пельмени» Смехбоок 16+
09.25 Х/ф «Терминатор. Да придёт спаситель»
11.40 Т/с «Кухня»
14.55 Х/ф «Папик»
20.00 Х/ф «Терминатор. Генезис»
22.30 Х/ф «Стираль»
00.45 Дело было вечером 16+
01.45 Х/ф «Макс Пэйн»
03.20 Шоу выходного дня 16+
07.20 Не факт! 6+
08.05, 12.20, 16.05 Т/с «Брат за брата-2»
16.00 Военные новости
17.10 Д/с «Освобождение»
17.30 12+

16.00 Военные новости
17.10 Д/с «Освобождение»
17.30 12+
17.50 Д/с «Война и мир театра Российской Армии»
18.40 Легенды космоса 6+
19.25 Код доступа 12+
20.30 Открытый эфир 12+
22.05 Между тем 12+
22.40 Х/ф «Без права на провал»
00.15 Х/ф «Спираль»
01.55 Х/ф «Пропавшие среди живых»
03.15 Х/ф «Право на выстрел»
04.35 Д/с «Оружие Победы»

СТС

06.00, 05.50 Ералаш 16+
06.15 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.35 М/с «Охотники на троллей»
07.00 Т/с «Улётный экипаж»
08.00, 19.00 Т/с «Корни»
09.00 «Уральские пельмени» Смехбоок 16+
09.25 Х/ф «Терминатор. Генезис»
11.55 Т/с «Кухня»
16.15 Х/ф «Папик»
20.00 Х/ф «Враг государства»
22.40 Х/ф «Точка обстрела»
00.25 Дело было вечером 16+
01.20 Х/ф «Крепись»
03.05 Шоу выходного дня 16+
03.50 М/ф «Распрекрасный принц»
05.00 М/ф «Горный мастер»
05.20 М/ф «Волшебный магазин»

КӨР. ИҤИТ. СЭРГЭЭ

25

БЭЭТИНСЭ 27.03.2020

1
05.00, 09.10 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00 Новости
09.50 Модный приговор 6+
10.50 Жизнь здорово! 16+
12.05 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00, 02.15 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.35 Человек и закон 16+
19.40 Поле чудес 16+
21.00 «Время»
21.30 Голос. Дети 0+
23.20 Вечерний Ургант 16+
00.15 Д/ф «Майлз Дэвис. Рождение нового джаза»
03.45 Про любовь 16+
04.30 Наедине со всеми 16+

РОССИЯ 1

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести. Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир 16+
21.00 Измайловский парк 16+
23.35 Х/ф «Анютино счастье»
03.20 Х/ф «Бесприданница»

1
06.00 Доброе утро. Суббота
09.00 Умницы и умники 12+
09.45 Слово пастыря 0+
10.00, 12.00 Новости
10.10 Александр Михайлов. Кино, любовь и голуби 12+
11.15, 12.10 Видели видео? 6+
13.55 Теория заговора 16+
14.45 К дню рождения Иннокентия Смоктуновского. «Берегись автомобиля!» 12+
16.35 Кто хочет стать миллионером? 12+
17.50 Сегодня вечером 16+
21.00 «Время»
21.20 Dance Революция 12+
23.00 Большая игра 16+
00.10 Цена успеха 16+
01.45 Мужское / Женское 16+
02.30 Про любовь 16+
03.15 Наедине со всеми 16+

РОССИЯ 1

05.00 Утро России. Суббота 12+
08.00 Вести. Местное время
08.20 Местное время. Суббота
08.35 По секрету всему свету 12+
09.30 Пятно на одном 12+
10.20 Сто к одному 12+
11.10 Смеяться разрешается 12+
13.40 Х/ф «Она сбила летчика»
18.00 Привет, Андрей! 12+
20.00 Вести в субботу
20.40 Х/ф «Виражи судьбы»
00.40 Памяти Станислава Говорукина. «Конец прекрасной эпохи» 16+

НТВ
04.10 «Москва. Центральный округ» Т/с
05.00 Утро. Самое лучшее 16+
07.00, 09.00, 12.00, 15.00, 18.00 «Сегодня»
07.20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 01.55 Т/с «Морские дьяволы. Смерч. Судьбы»
12.25 Чрезвычайное происшествие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Следствие вели... 16+
16.10 Жди меня 12+
17.10, 18.40 Т/с «Пёс»
20.00 Т/с «Проспект обороны»
22.10 ЧП. Расследование 16+
22.45 Концерт «Михаил Грушевский. «Версия 5.5» 16+
00.15 Исповедь 16+
01.00 Квартирный вопрос 0+

НБК САХА

06:00 - Сана күн-Новый день 6+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информаци-оннай биэрии 12+
09:15 - Репортаж 6+
09:30 - Город женщин 12+
10:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:30 - Один из нас 12+
13:15 - Кыайыы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Тэтим чааһа 12+
15:00 - Готовим вкусно 12+

16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+
16:15 - Сэһэн сирэ 6+
17:00 - К всемирному дню театра 12+
17:30 - Полярная звезда 6+
17:45 - Мультсериал 6+
18:00 - «Саха Сирэ» информаци-оннай биэрии 12+
18:15 - Эл иитэ 12+
19:00 - «Якутия» информаци-онная программа 12+
19:15 - Өркөн өй 12+
20:30 - «Саха Сирэ» информаци-онная программа 12+
21:00 - Эр санаа 12+
22:00 - Бай 12+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Эл иитэ 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К всемирному дню театра 12+
00:30 - Документальный фильм с субтитрами 12+
01:15 - Один из нас 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтим чааһа 12+
03:30 - Эр санаа 12+
04:30 - Бай 12+
05:00 - Сана күн-Новый день 6+

МАТЧ!

12.00 Баскетбол. Единая Лига ВТБ. УНИКС (Казань) - ЦСКА 0+
14.00, 18.30, 21.05, 04.00 Все на Матч! Прямой эфир. Аналитика. Интервью. Эксперты
16.00 Регби. Чемпионат мира. Россия - Самоа. Трансляция из Японии 0+

СУБУОТА 28.03.2020

02.30 Х/ф «Золотые небеса»
НТВ
04.05 ЧП. Расследование 16+
04.35 Х/ф «Свой среди чужих, чужой среди своих»
06.25 Смотр 0+
07.00, 09.00, 15.00 «Сегодня»
07.20 Готовим с Алексеем Зиминим 0+
07.45 Доктор Свет 16+
08.25 Едим дома 0+
09.20 Главная дорога 16+
10.00 Живая еда с Сергеем Малоозёмовым 12+
11.00 Квартирный вопрос 0+
12.00 НашПотребНадзор 16+
13.00 Поедем, поедим! 0+
14.00 Своя игра 0+
15.20 Следствие вели... 16+
16.50 Ты не поверишь! 16+
18.00 Центральное телевидение 16+
20.00 Секрет на миллион 16+
22.00 Международная пилорама 16+

22.50 Своя правда 16+
00.40 Дачный ответ 0+
01.35 Х/ф «Посредник»

НБК САХА

06:00 - Геван 12+
06:30 - Репортаж 12+
06:45 - Дойдум дыоно 12+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - Новости 12+
09:15 - Истин илдьит 6+
09:45 - Бастын клип 12+

18.05 «Джентльмены регбийной удачи» 12+
18.25, 21.00, 03.55 Новости
19.00 Санный спорт. Чемпионат мира. Трансляция из Сочи 0+
21.30 Футбол. Лига Европы. Финал. «Челси» (Англия) - «Арсенал» (Англия). Трансляция из Азербайджана 0+
23.50 «Лига Европы. Live» 12+
00.10 Все на Футбол!
01.10 Футбол. Лига чемпионов. Финал. «Тоттенхэм» (Англия) - «Ливерпуль» (Англия). Трансляция из Испании 0+
03.35 «Финал. Live» 12+
04.30 Футбол. Лига наций. «Финал 4-х» Финал. Португалия - Нидерланды. Трансляция из Португалии 0+
06.50 «Лига наций. Live» 12+
07.10 Х/ф «Взалерты»
08.50 Топ-10 боев в кикбоксинге 2019 г 16+
09.10 Смешанные единоборства. Bellator. Бенсон Хендерсон против Майлса Джури. Трансляция из Ирландии 16+
10.50 Смешанные единоборства. Bellator. Патрисю Фрейре против Хуана Арчулеты. Трансляция из США 16+
11.30 Команда мечты 12+

★
04.50, 07.20 Х/ф «Сокровища Ермака»
07.00, 12.00, 20.15 Новости дня
08.00 Х/ф «Ошибка резидента»

17.25 Х/ф «Иван Бровкин на целине»
19.30 Д/ф «Легенды госбезопасности. Михаил Дедюхин. На страже гостайны»
20.15 Т/с «Россия молодая»

СТС

06.00, 05.50 Ералаш 16+
06.25 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.45 М/с «Приключения Кота в сапогах»
07.10 М/с «Драконы. Гонки по краю»
07.35 М/с «Три кота»
08.00 М/с «Царевны»
08.20, 10.00 Шоу «Уральских пельменей» 16+
09.00 ПроСТО кухня 12+
11.10 Х/ф «Зубная фея»
13.00 Х/ф «Двое»
15.05 М/с «Хроники Нарнии. Покоритель зари»
21.00 Х/ф «Джек - покоритель великанов»
23.15 Х/ф «Убить Билла»
01.20 Х/ф «Зубная Билла-2»
03.30 Х/ф «Римские свидания»
04.55 М/ф «Просто так»
05.00 М/ф «Наследство волшебника Бахрама»
05.20 М/ф «Две сказки»
05.35 М/ф «Хвосты»

04.35 Х/ф «Гость с Кубани»
05.55, 07.15 Х/ф «Двенадцатая ночь»
07.00, 12.00, 17.00 Новости дня
08.00 Легенды музыки 6+
08.3

БАСКЫҤЫАННЫА 29.03.2020

1
05.00, 06.10 Т/с «Комиссарша»
06.00, 10.00, 12.00 Новости
07.00 Играй, гармонь любимая!
12+
07.45 Часовой 12+
08.15 Здоровье 16+
09.20 Непутевые заметки 12+
10.10 Жизнь других 12+
11.10, 12.10 Видели видео? 6+
13.55 Теория заговора 16+
14.55 Х/ф «Верные друзья»
16.50 Точь-в-точь 16+
19.25 Лучшие всех! 0+
21.00 «Время»
22.00 Что? Где? Когда?
23.10 Х/ф «Лукас»
00.45 Мужское / Женское 16+
02.20 Про любовь 16+
03.05 Наедине со всеми 16+

РОССИЯ 1

04.15 Х/ф «Анютинo счастье»
08.00 Местное время.
Воскресенье
08.35 Когда все дома с Тимуром Кизяковым 12+
09.30 Стои млaдeнца 12+
10.20 Сто к одному 12+
11.10 Всероссийский потребительский проект «Тест» 12+
12.10 Осторожно: мошенники 12+
13.10 Х/ф «Любовь по найму»
17.00 Ну-ка, все вместе! 12+
20.00 Вести недели
22.00 Россия. Кремль. Путин 12+

12.45 Воскресный вечер с Владимиром Соловьёвым 12+
01.30 Х/ф «Подвоги»
НТВ
04.20 Большие родители 12+
05.00 Центральное телевидение 16+
07.00, 09.00, 15.00 «Сегодня»
07.20 У нас выигрывают! 12+
09.20 Первая передача 16+
10.00 Чудо техники 12+
10.55 Дачный ответ 0+
12.00 НашПотребНадзор 16+
13.00 Одажди!... 16+
14.00 Своя игра 0+
15.20 Следствие вели... 16+
17.00 Новые русские сенсации 16+
18.00 Итоги недели
19.10 Маска 12+
21.50 Звезды сошлись 16+
23.25 Основано на реальных событиях 16+
02.40 «Москва. Центральный округ» Т/с

НВК САХА

06:00 – Геван 12+
06:30 – Кэл, олор, сэлэргэниэх 6+
07:30 – Бастын клип 12+
07:45 - Полярная звезда 6+
08:30 – Родной край 6+
09:00 – Новости 12+
09:15 – Истин илдьит 6+
09:45 – Саас кэлбитинэн! 6+
10:00 – Будем вместе 12+
10:15 – Хотугу сулус 6+
10:45 – Оҕо саас ыллыыр 6+

МАТЧ!

12.00 Баскетбол. Единая лига ВТБ. «Локомотив-Кубань» (Краснодар) - ЦСКА 0+
14.00, 20.25, 05.30 Все на Матч! Прямой эфир. Аналитика. Интервью. Эксперты
14.30 Теннис. Кубок Дэвиса.
1/4 финала. Россия - Сербия.
Трансляция из Испания 0+
19.50, 00.40 Новости
19.55 Жизнь после спорта 12+

11:00 - Мультсериал 6+
11:30 - Дом мечты 12+
12:00 - Хранители времени 12+
12:30 - Готовим вкусню 12+
13:30 - Итоги недели 12+
14:30 - Геван 12+
15:00 - Истин илдьит 6+
15:30 - «Олох бүппэт охсуһуу» народнай суруйааччы Е.П.Неймохов төрөөбүтэ 70 сылыгар 6+
16:30 - Охота и рыбалка в Якутии 12+
17:00 - Клевая рыбалка 12+
17:30 - ТВ- спорт 12+
20:00 - Тыыннаах дорҕоон 12+
20:45 - Бастын клип 6+
21:00 - Итоги недели 12+
22:00 - Кэнсиэр 12+
00:00 - Бастын клип 6+
00:15 - Кэнсиэр 6+
02:00 - Документальный фильм с субтитрами 12+
03:30 - Хранители времени 12+
04:00 - Итоги недели 12+
05:00 - Город женщин 6+

СТС

06.00, 05.50 Ералаш 16+
06.25 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.45 М/с «Приключения Кота в сапогах»
07.10 М/с «Драконы. Гонки по краю»
07.35 М/с «Три кота»
08.00, 10.00 Шоу «Уральских пельменей» 16+
09.00 Рогов в городе 16+
10.55 Х/ф «Хроники Нарнии. Покоритель зари»
13.10 Х/ф «Человек-паук»
15.30 Х/ф «Человек-паук-2»
18.10 Х/ф «Человек-паук-3. Враг в отражении»
21.00 Х/ф «Веном»
23.00 Дело было вечером 16+
00.05 Х/ф «Крепись!»
02.00 Х/ф «Убить Билла-2»
04.00 Шоу выходного дня 16+
04.45 6 кадров 16+
05.00 М/ф «Приключения зайчат и точки»
05.15 М/ф «Как грибы с горохом воевали»
05.35 М/ф «Алло! Вас слышу!»

Ангелина ВАСИЛЬЕВА
Angelina.vasiliev@mail.ru

Тэрийээчинэн уонна көбүлээччинэн бу кэлим киин дириэктэрэ Наталья Николаевна Пахомова, бастакы научнай салайааччынан Тамара Прокопьевна Аргунова буолбуттара.
Оскуола тэриллибит сүрүн сыалынан сааһырбыт дьону бииргэ түмэн, айар-тутар, сайдар баэаларын өйөөн, уопастыбаа туһалаах буолалларын ситиһи, кинилэр олохторун кизгэртии, үйэлэрин уһатыы буолар.

Бу манньк оскуолалары тэрийэн үлэлэттини сааһырбыт дьону кытары социальной үлэ аныгы ньматын быһыытынан билиниэххэ сөп. Уопастыбаннай уонна сударыстыбаннай тэрлэтэлэри кытта биир тылы булан, үлэтин тэрийиллэрэ кэрэхсэбиллээх. Үөрэтэр куурстары ытталарын, айар мастарыскайдары, кулуптары тэрийэллэрин сэргэ, социальной ырайыактары үлэлэтэлэр. Ол да иһин, бизнсийлээхтэр бэйэ-бэйэлэриттэн истиһэ-истиһэ, кэлэ туралар, дууһаларын сынньанар, эрчим эбинэн, олохло тардыһыылара көмүһүрэн, сэргэхсийэн бараллар.

Оскуолаҕа үөрэх дыла алтынныттан от ыйыгар диэри салбанар. Сорох устуудьуйалар сайын эмиз үлэистэрээн сөп. Сылга 4-6 ылы нэдиэлэлээх биэс үөрэх семестрэ ытытыллар. Бүтэрдэхтэринэ, хас биирдии киһиэхэ үөрэммиттарин туһулуур анал докумуон туттараллар.

Улуустарга а уопуту тарҕатыы

2012 сыл атырдьах ыйыгар бырабыталыстыба көмүтүнэн, Үлэ, социальнай сайдыы министриэстибэтэ Дьокуускай куоракка Федор Попов уулуссатыгар турар үс этээстээх дьиэни биэрбитэ.

Онон сөптөөх усулуобуйа оҥоһуллан, оскуола оттуллубут көмүлүк курдук тигинэчи үлэлээн барбыта. Хас күн аайы 14-15 дьарык ыытыллар.

Улуустарга да оскуола үлэтин олус сэргэбиттэрэ. Онон Уус Алданга, Аммаҕа, Мэнэ Хангаласка, Үөһээ Бүлүүгэ, Уус-Маайаҕа, Өймөөкөөнгө Үһүс саас оскуолатын филиаллара аһыллыбыттара. Ол кэнни-

20.05 Д/с «Легенды советского сыска. Годы войны»
21.45 Д/с «Сделано в СССР»
22.00 Фетисов 12+
22.45 Х/ф «Гараж»
00.40 Х/ф «Сокровища Ермака»
02.15 Х/ф «Двенадцатая ночь»
03.40 Х/ф «Мерседес» Уходит от погони»

СТС

06.00, 05.50 Ералаш 16+
06.25 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.45 М/с «Приключения Кота в сапогах»
07.10 М/с «Драконы. Гонки по краю»
07.35 М/с «Три кота»
08.00, 10.00 Шоу «Уральских пельменей» 16+
09.00 Рогов в городе 16+
10.55 Х/ф «Хроники Нарнии. Покоритель зари»
13.10 Х/ф «Человек-паук»
15.30 Х/ф «Человек-паук-2»
18.10 Х/ф «Человек-паук-3. Враг в отражении»
21.00 Х/ф «Веном»
23.00 Дело было вечером 16+
00.05 Х/ф «Крепись!»
02.00 Х/ф «Убить Билла-2»
04.00 Шоу выходного дня 16+
04.45 6 кадров 16+
05.00 М/ф «Приключения зайчат и точки»
05.15 М/ф «Как грибы с горохом воевали»
05.35 М/ф «Алло! Вас слышу!»

Тэрийээчинэн уонна көбүлээччинэн бу кэлим киин дириэктэрэ Наталья Николаевна Пахомова, бастакы научнай салайааччынан Тамара Прокопьевна Аргунова буолбуттара.

Оскуола тэриллибит сүрүн сыалынан сааһырбыт дьону бииргэ түмэн, айар-тутар, сайдар баэаларын өйөөн, уопастыбаа туһалаах буолалларын ситиһи, кинилэр олохторун кизгэртии, үйэлэрин уһатыы буолар.

Бу манньк оскуолалары тэрийэн үлэлэттини сааһырбыт дьону кытары социальной үлэ аныгы ньматын быһыытынан билиниэххэ сөп. Уопастыбаннай уонна сударыстыбаннай тэрлэтэлэри кытта биир тылы булан, үлэтин тэрийиллэрэ кэрэхсэбиллээх. Үөрэтэр куурстары ытталарын, айар мастарыскайдары, кулуптары тэрийэллэрин сэргэ, социальной ырайыактары үлэлэтэлэр. Ол да иһин, бизнсийлээхтэр бэйэ-бэйэлэриттэн истиһэ-истиһэ, кэлэ туралар, дууһаларын сынньанар, эрчим эбинэн, олохло тардыһыылара көмүһүрэн, сэргэхсийэн бараллар.

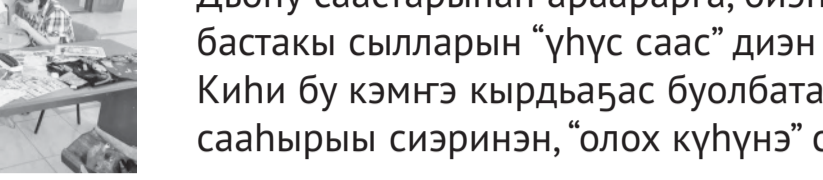
Оскуолаҕа үөрэх дыла алтынныттан от ыйыгар диэри салбанар. Сорох устуудьуйалар сайын эмиз үлэистэрээн сөп. Сылга 4-6 ылы нэдиэлэлээх биэс үөрэх семестрэ ытытыллар. Бүтэрдэхтэринэ, хас биирдии киһиэхэ үөрэммиттарин туһулуур анал докумуон туттараллар.

Улуустарга а уопуту тарҕатыы

2012 сыл атырдьах ыйыгар бырабыталыстыба көмүтүнэн, Үлэ, социальнай сайдыы министриэстибэтэ Дьокуускай куоракка Федор Попов уулуссатыгар турар үс этээстээх дьиэни биэрбитэ.

Онон сөптөөх усулуобуйа оҥоһуллан, оскуола оттуллубут көмүлүк курдук тигинэчи үлэлээн барбыта. Хас күн аайы 14-15 дьарык ыытыллар.

Улуустарга да оскуола үлэтин олус сэргэбиттэрэ. Онон Уус Алданга, Аммаҕа, Мэнэ Хангаласка, Үөһээ Бүлүүгэ, Уус-Маайаҕа, Өймөөкөөнгө Үһүс саас оскуолатын филиаллара аһыллыбыттара. Ол кэнни-

БИНИГИ ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭБИГИГЭ ҮҮҮС СААС ОСКУОЛАТА 2011 СЫЛ ҮҮМ ҮҮҮН 5 КҮНҮГЭР НЭИЛИЭННЭНИ СОЦИАЛЬНАЙ ХААЧЧЫЙЫ КЭЛИМ КИИНИН ИНИНЭН АҤЫЛЛЫБЫТА.

БИЭНСИЙЭБЭ ТАХСАН БАРАН — ОСКУОЛАҒА

БИЭНСИЙЭБЭ ТАХСАН БАРАН — ОСКУОЛАҒА

тэн Дьокуускайга Сайсары уокругар, Тулагы-Киллэмгэ, Мағанга, Табаҕаҕа Эмиз филиаллар аһыллыбыттара.

СЫЫППАРАЛАР

ЭГЭЛГЭ ҮӨРЭХ КӨРҮНЭ

Уһуяаччылар, волонтердар оскуолаҕа кыйан кэлэр кыаба суох кырдыбаастары, инбэлииттэри диэлэригэр баран үөрэтэлэр. Холобур, 85 саастаах учуутал Мария Петухова бэйэтин дьэитигэр дьону иискэ үөрэтэр.

Үөрэтэр, чэбдигирдэр, сайыннарар культурунай хайсыханан 43 куруһуок үлэтир: көмүүтэргэ, үөрэтии, кэрэтик хамсаный, йога, эмтиир гимнастика, остуол тенниһэ, үңкүү фитнесэ, хабылык уонна хаамыска, баайы, хатайдааһын, живопись, кабашон, кыбытык тигии, оууруонан тиһии, кылы өрүү, бэргэһэни, түлээх атах тангаһын, сахалыы тангаһы тигии, этэрбэни уларыы, иискэ үөрэтии, “Айар күн”, бальнай үңкүүгэ, ырыаҕа уһууу, илинги үңкүүгэ үөрэтии, Литературнай кестүүнэй, медиа-куруһуок, хор, анлия, кытай, франкуз тыларын үөрэтии, остуол ооньуулар, оригами, твист-терапия, су-джок, батик, драмкуруһуок, тиз-хэмикэни өрөмүөннэһии, гобелен, быысыпка, туос оҥоһуктар, өстүкүлэни кизгэртии, соломоон өрүү, макраме, «Вдохновение», «Талбаана», «Көмүс күһүн» ырыа ансаамбыллара, «Ытыс ымытыа» хомусчуттар ансаамбыллара, норуот үнүстүрүмүөннэригэр

Дьону саастарынан араарарга, бизнсийэбэ тахсыбыт бастакы сылларын “үһүс саас” диэн ааттыыллар. Киһи бу кэмнэ кырдыбаас буолбатах, ол эрэри сааһырыы сиэринэн, “олох күһүнэ” сабаланар.

БИЭНСИЙЭБЭ ТАХСАН БАРАН — ОСКУОЛАҒА

БИЭНСИЙЭБЭ ТАХСАН БАРАН — ОСКУОЛАҒА

БИЭНСИЙЭБЭ ТАХСАН БАРАН — ОСКУОЛАҒА

Кыйаыы 70 сылын көрсө 70 үтөө дыяланы оҥорбуттара. Оскуола волонтер уһуяаччыллара Санкт-Петербурга “Аҕа көлүөнэ” аан дойдутаабы түмсүүгэ баран ситиһиилээхтик кыттан кэлбиттэрэ.

“СӨПТӨӨХ ХАЙЫСХАНЫ ТУТУҤАН ИҤЭБИТ”

Үһүс саас оскуолатын дириэктэрэ, социальнай сулууспа туйгуна Пелагея Прядзеникова үлэ-хамнас туһунан бу курдук кэлсиир: — Биниги оскуолатыр үөрэтэр, сайыннарар эрэ киин буолбатах. Сааһырбыт дьону кытары социальнай үлэ ресурснай киинин быһыытынан үлэлиибит. Онон социальнай тэрилтэ быһыытынан сударыстыба да, уопастыба да өтүтүтэн болсомтону, ураты сыһыаны эрэйэр.

КЫРДЫАР КЫРЫЫС БУОЛБАТАХ

Аан дойдунан сааһырбыт дьон ахсаана эбиллэн иһэрэ билиитинэр. Араассыйаҕа 43,5 мөлүйүүн, Саха сиригэр 276 тыһыынча биэнсийэлээх баар. Кистэл буолбатах, кырдыбаас, кыяммат дьон уопастыбаттан туоратан, кинилэри туһата суох, көрүүнү-истиини эрэ эрэйэр дьон курдук көрүү дьон. Ол эрэри, сааһырбыт дьонго, баастан туран, болсомто, ытыктабыллаах, сылаас сыһыан, көхтөөх, көмөлөөх буолуу, саастыылаахтары кытта үөрэ-көтө сылдыы ордук суолталаах буолуу аабаат.

Бизнсийэбэ тахсыныы сорох дьон үксүгэр уустук кэм, кириисис курдук ылыналлар. Бизнсийэлээх социальнай статуһа, олоһун укулаата, алтыһар эйгэтэ уларыар. Манньк түгэнгэ сорохтор олохторун суолтата сүппүт курдук саныыллар, соботохсууяллар, ол олус ыарыылаах, эрэйдээх буолар. Сааһырбыт киһи ылдыһан, санаата түһүүн сөп.

Он эрэри, бизнсийэбэ тахсыынан олох бүтэр дьэн төрдүттэн сыһыа өйдөбул. Үлэтэн ураһайан, дьэ, бэйэни көрүнэргэ, олобу тулсарга бирэмэ баар буолар. Оһону-урууну иитэ сатаабакка, аны бэйэни сайыннарар, сағанны боорубалыыр, үөрэнэр, биэнсир-көрсөр, бэйэтэ туспа кэрээлээх, ураты кэм кэлэр.

Хаартыска: «Үһүс саас оскуолатын» архыбыттан.

САХА АРААДЬЫЙАТА	ТЭТИМ САХА АРААДЬЫЙАТА FM 107.1			
БЭНДИЭННЫК	сэгэтэн 13.25 События. Подключения по телефону 06.10 Геван 06.30 Здоровая нация 06.45 Ретро концерт 07.00-10.00 Информационно-развлекательный блок «ЭРДЭНИТТЭР» 07.00 Сунун 07.12 История биир күнэ 07.15 Гороскоп 07.30 Новости 07.35 Болгомото киинигэр-Резонанс 07.47 Ситийиллээх буолуоха 08.00 Сунун 08.05 Бастакы ылдыт 08.30 Новости 08.35 Аан дойдуну сонуну 08.38 Тыыннаахтар умунабат сыллара 09.10 Саха сирин сонуну 09.30 Новости 09.35 Оонуну 10.00-11.00 Русский блок «Хороший день» 10.05 История одного дня 10.08 Гороскоп 10.15 События. Подключения по телефону 10.18 Понимн. Гордимся. Чтим	влекательный канал «Үтүө күнүмүн, Саха сирэ» 11.00 Сунун 11.25 События. Подключения по телефону 11.30 Новости 11.35 Интерактив 12.00 Сунун 12.05 Ведущие 12.10 Республика бүт-түнү-Вср республика 12.15 События. Подключения по телефону 12.23 Болгомото киинигэр-Резонанс 12.30 Новости 12.35 Тускул билгэтэ 13.00-14.00 Обществено-политический блок «КЭМ ТЭТИМ» 13.00 Сунун 13.05 Актуальный разговор 14.00 Тэтим чааһа 15.00-18.00 Музыкально-развлекательный канал «Кэл-сэннигит, хайдах опорору?» 15.00 Сунун 15.10 История быһыын сэгэтэн 15.23 События. Подключения по телефону 15.30 Новости 15.35 Рубрика к 75-летию Победы 15.40 Интерактив 16.00 Сунун 16.05 Бастакы ылдыт 16.30 Новости 16.35 Аан дойдуну сонуну 16.38 Тыыннаахтар умунабат сыллара 17.00 Саха сирин сонуну 17.05 Студия ылдыыта 17.30 Барыс уонна туһа 18.00-21.00 Музыкальный канал «КЭЛ-сэннигит, хайдах опорору?»	18.00 Сунун 18.07 Тыыннаах дорҕоон 18.10 Новости 19.07 Интерактив 19.30 Сунун 20.00 Новости 21.00-23.00 Музыка 23.00-06.00 Музыка по городу	сээннигит, хайдах опорору?» 15.00 Сунун 15.10 История быһыын сэгэтэн 15.23 События. Подключения по телефону 15.30 Новости 15.35 Рубрика к 75-летию Победы 15.40 Интерактив 16.00 Сунун 16.05 Бастакы ылдыт 16.30 Новости 16.35 Аан дойдуну сонуну 16.38 Тыыннаахтар умунабат сыллара 17.00 Саха сирин сонуну 17.05 Студия ылдыыта 17.30 Барыс уонна туһа 18.00-21.00 Музыкальный канал «КЭЛ-сэннигит, хайдах опорору?»
ОПТУОРУННУК	06.05 День в истории 06.10 Геван 06.27 Спорт түһүлгэтэ 06.30 Тускул билгэтэ 07.00-10.00 Информационно-развлекательный блок «ЭРДЭНИТТЭР» 07.00 Сунун 07.12 История биир күнэ 07.15 Гороскоп 07.30 Новости 07.35 Болгомото киинигэр-Резонанс 07.47 Субтитр 08.00 Сунун 08.05 Бастакы ылдыт 08.30 Новости 08.35 Аан дойдуну сонуну 08.38 Тыыннаахтар умунабат сыллара 09.10 Саха сирин сонуну 09.26 Сводка ГИБДД 09.30 Новости 09.35 Оонуну 10.00-11.00 Русский блок «Хороший день» 10.05 История одного дня 10.08 Гороскоп 10.15 События. Подключения по телефону 10.18 Понимн. Гордимся. Чтим	12.23 Болгомото киинигэр-Резонанс 12.30 Новости 12.35 Тускул билгэтэ 13.00-14.00 Обществено-политический блок «КЭМ ТЭТИМ» 13.00 Сунун 13.05 Инники күнүгэ 14.00 Тэтим чааһа 15.00-18.00 Музыкально-развлекательный канал «Кэл-сэннигит, хайдах опорору?» 15.00 Сунун 15.10 История быһыын сэгэтэн 15.23 События. Подключения по телефону 15.30 Новости 15.35 Рубрика к 75-летию Победы 15.40 Интерактив 16.00 Сунун 16.23 Уһуһу хаһыаттара кэл-силлэр 16.30 Новости 16.35 Аан дойдуну сонуну 16.38 Тыыннаахтар умунабат сыллара 17.00 Саха сирин сонуну 17.05 Студия ылдыыта 17.30 Барыс уонна туһа 18.00-21.00 Музыкальный канал «КЭЛ-сэннигит, хайдах опорору?»	11.30 Новости 11.35 Интерактив 12.05 Ведущие 12.10 Республика бүт-түнү-Вср республика 12.15 События. Подключения по телефону 12.23 Болгомото киинигэр-Резонанс 12.30 Новости 12.35 Тускул билгэтэ 13.00-14.00 Обществено-политический блок «КЭМ ТЭТИМ» 13.00 Сунун 13.05 Инники күнүгэ 14.00 Тэтим аут 11.00 Сунун 11.25 События. Подключения по телефону	11.30 Новости 11.35 Интерактив 12.05 Ведущие 12.10 Республика бүт-түнү-Вср республика 12.15 События. Подключения по телефону 12.23 Болгомото киинигэр-Резонанс 12.30 Новости 12.35 Тускул билгэтэ 13.00-14.00 Обществено-политический блок «КЭМ ТЭТИМ» 13.00 Сунун 13.05 Инники күнүгэ 14.00 Тэтим аут 11.00 Сунун 11.25 События. Подключения по телефону
СЭРЭД	06.05 День в истории 06.10 Геван 06.27 Спорт түһүлгэтэ 06.30 Түмэл тигиһ-Архып докумуоннара 07.00-10.00 Информационно-развлекательный канал «ЭРДЭНИТТЭР»	12.23 Болгомото киинигэр-Резонанс 12.30 Новости 12.35 Тускул билгэтэ 13.00-14.00 Обществено-политический блок «КЭМ ТЭТИМ» 13.00 Сунун 13.05 Инники күнүгэ 14.00 Тэтим аут 11.00 Сунун 11.25 События. Подключения по телефону	11.30 Новости 11.35 Интерактив 12.05 Ведущие 12.10 Республика бүт-түнү-Вср республика 12.15 События. Подключения по телефону 12.23 Болгомото киинигэр-Резонанс 12.30 Новости 12.35 Тускул билгэтэ 13.00-14.00 Обществено-политический блок «КЭМ ТЭТИМ» 13.00 Сунун 13.05 Инники күнүгэ 14.00 Тэтим аут 11.00 Сунун 11.25 События. Подключения по телефону	11.30 Новости 11.35 Интерактив 12.05 Ведущие 12.10 Республика бүт-түнү-Вср республика 12.15 События. Подключения по телефону 12.23 Болгомото киинигэр-Резонанс 12.30 Новости 12.35 Тускул билгэтэ 13.00-14.00 Обществено-политический блок «КЭМ ТЭТИМ» 13.00 Сунун 13.05 Инники күнүгэ 14.00 Тэтим аут 11.00 Сунун 11.25 События. Подключения по телефону

28 ЧЭГИЭН

Омук сириттэн кэлбиттэргэ “быһа сибээс” үлэлиир: 8-800-100-14-03.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Доруобуйатын харыстабылын министиэристибэтэ коронавирус инфекцията бэлиэтэммит дойдуларыттан кэлбит дьонго “быһа сибээһи” үлэлэттэ.

КОРОНАВИРУС... ТАНАРА СЭРЭҔИ ТАПТЫЫР

Омук сирдэриттэн кэлбит өрөспүүбүлүкэ олохтоохторо 8-800-100-14-03 нүөмэргэ эрийэн тустаах сибидиэнньэни биэриэхтээхтэр. Ол эбэтэр, ханнык дойдуттан, хаһан кэлбиттэрин, кимниин хантаактаспытгарын уо.д.а. биллэриэхтээхтэр. Ону таһынан, быстах кэмнэ үлэ-лэбэттэрин туоһулуур больничнай лиис уонна мэдиссиинискэй кэтээн көрүү кэмигэр үөрэхтэн босхолонуу туһунан ысыраапка туһунан сүбэ-ни-аманы ылыахтара.

ЭБИИ ДЬАҔАЛЛАР ЫЛЫЛЛАЛЛАР

СӨ Роспотребнадзор управлениета иһитиннэрбитинэн, кулун тутар 14 күнүгэр өрөспүүбүлүкэ тарилталарин бары салайааччыларыгар сэрэтэр үлээ эбии мизрэлэри ыллалларыгар дьаһал бэрилиннэ.

Ол курдук:

— СӨ Роспотребнадзор управлениетын 8-800-550-21-24 уонна СӨ Доруобуйа харыстабылын министиэристибэтин 8-800-100-14-03 “быһа сибээстэринэн” иһитиннэрэргэ:

— COVID-19 санга коронавирус-най инфекция өрө турбут сирдэриттэн кэлбит дьон суһаллык иһитиннэрэллэригэр уонна кинилэри

элбэх дьон сылдьар тэрээһиннэрин хааччахтыырга;

— Остолобуйдарга микро-бу өлөрөр сиризстибэлэри уонна хлордаах сиризстибэлэри туһанар-га.

БЭЙЭҔЭР ЭППИЭТИНЭСТЭЭХТИК СЫҔЫАННАС

Суһал штаб коронавируһу утары охсуһарга ылынар быһаарыылара хайаан да наадалаахтар.

Уһун харантыыннар, уопасты-баннай миэстэлэргэ бэрэбиэркэ-лэр уонна салгынынан көтүүлэри тохтотуу — вирус тарбанарын бил-лэрдик намыратар миэрэлэр.

Сүрүн миэрэ — бэйэҕэ эп-пиэтинэстээхтик сыһыаннаһы: уопастыбаннай миэстэлэргэ сыл-дьаргытын аһыйатын, кырдьаҕас аймахтаргытын харыстаан, или-титтэн босхолоурга;

— COVID-19 санга коронавирус-най инфекция өрө турбут сирдэ-риттэн кэлбит дьон 14 хонукка уопастыбаннай миэстэлэргэ уонна үлэҕэ тахсыбат эрэсимнэрин хон-туруоллуурга;

— Сыстыганнаах микробтары өлөрөр сиризстибэлэр 2 ыйдаах саппаастарын булунарга, икки чаас буола-буола дьэини салгылатарга, рециркулятордары, бактерициднай лаампалары үлэлэтэргэ;

— Омук сирдэригэр (корона-вирус инфекцията тарбаммыт дой-дуларыгар) командировкалары,

туһугар быһаарыылаах дьайыыла-ры ылар.

Италия, Испания, Франция, Германия уонна Иран, төттөрүтүн, ыарыы кутталыгар ээл-дээл сыһыаннарын бүтэһиккэ диэри өрө туттуттара.

Итигин, көрөрбүт кур-дук, бу алдьархайдаах улахан содулга уонна коронавирус хонту-руола суох өрө туруутугар тириэртэ. АХШ өр кэм устата тух буоларын туораттан кэтээн олордо. Ол түмүгэ — коронавирус өрө туруута.

Оттон биһиги дойдубут кыайа тутуо: 109 тыһыынчаттан тахса тест оноһулунна, вирус дойдуга тарбамматабын кэриэтэ, үгүс түбэ-лтэ кыраныысса таһыгар барыыны кытта сибээстээх, ыалдьыбыт дьон ахсаана аһыйах.

Арасыйа билигин тугу онго-роро биир дьоһун сорука — бэ-йэтин нэһилиэнньэтин көмүскүүр-гэ туһуланар.

Аан дойдутаағы доруобуйа харыстабылын тэрилтэтин баһылы-га Адан Гебрейесус: “Арасыйа холобура эрдэттэн ылыллар кыта-анах дьаһаллар ыарыы тарба-ныытын эрдэттэн тохтоторго көмөлөһөллөрүн дакаастыыр”, — диэтэ.

СӨ Доруобуйа харыстабылын министиэристибэтин уонна СӨ Роспотребнадзор управлениетын иһитиннэриилэрэ туһанылыннар.

БАЛАҔАНЫ НАДЕЖДА ЕГОРОВА БЭЛЭМНЭЭТ.

СУДУРГУ СУБЭЛЭР

Саха сиринээҕи Роспот-ребнадзор управлениета корона-вирус инфекциятыттан харыстанар-га сүбэлэри биэрэр:

Коронавирус (COVID-19) инфек-ция сибикилэрэ дьыл кэмнэригэр кэлэн ааһар гириип сибикилэригэр майгынныыллар:

- Киһи кыраадыһа тахсар;
- Төбөтө ыалдьар;
- Сэниэтэ суох буолар;
- Сөтөллөр;
- Тыһынара ыарыыр;
- Былчыһнара ыалдьаллар;
- Сүрэҕэ эриллэр;
- Хотуолуур;
- Иһэ ыалдьар.

КОРОНАВИРУС ИНФЕКЦИЯТЫТТАН СЭРЭНЭРГЭ 7 ХАРДЫЫ

Уопастыбаннай миэстэлэргэ (Эргизэн кииннэригэр, спорт уонна сынньаланг тэрилтэлэригэр, элбэх киһилээх тырааныспарга) сылдьар-тан туттунун;

Уопастыбаннай миэстэлэр-гэ сылдьаргытыгар биирдэ эрэ тут-туллар мэдиссиинискэй маасканы (респираторы) туһанын; 2-3 чаас буола-буола улартытн.

ОРВИ (сөтөллөр, ытырдар, мун-нун уута сүүрэр) бэлиэлэрэ бил-либит дьону кытары биир дьыэҕэ-уокка сылдьымаһ уонна чугастык алтыһымаһ.

Уулуссаттан кэлэн баран, атын дьону кытары алтыһыы кэнниттэн илигитин мыылалаах уунан суу-нуг.

Гаджеттаргытын, оргтиэхи-ныкэни уонна туттар малларгытын сууһа, ыраастыы сылдьын.

Эбэрдэлэһэргитигэр, төһө кыал-ларынан, куустуһаргытын уонна илии тутуһаргытын аһыйатын.

Өссө 5 быраабыла:

1. Туруккут мөлтөөтөбүңэ, бы-рааһы ынтырын; кэнники 2 нэдиэ-лэҕэ ханна сылдьыбыккытын уонна кимниин алтыспыккытын биллэ-рин. Быраас этиллэрин кытаанак-тык туттун.

2. Дьону, ордук кырдьаҕаста-ры, оҕолору уонна дьарба ыарыы-лаахтары кытары алтыһаргытын аһыйатын. Ыарыһағы биир киһи көрөрө-истэрэ ордук.

3. Сөтөллөргүтүгэр уонна ытырдаргытыгар айаххытын сабан баран, биирдэ эрэ туһаныллар салпынакканы уонна кыра былаа-ты (платогу) туһанын. Итилэр суох буолаахтарына, айаххытын саба туттан баран ытырдын.

4. Тус гигиена биридимэттэрин туһанын.

5. Дьыэзитин дезинфек-циялыыр сиризстибэлэринэн суу-йун; элбэхтик салгылатын.

Нам улууһугар 2019 сыллаабы көрдөрүүнэн, 3 189 кыаммат ыал, 647 үлэтэ суох ыччат баара биллэр. Бырайыак кинилэргэ көмөлөһөр сyalлаах.

Ааспыт нүөмэргэ РФ бэрэсидьиэнин гранын Саха сириттэн 25 бырайыак ылбытын туһунан суруйбуппут. Бу сырыыга Нам улууттан “Бэйбэрикээн биһигэ” түмсүү “Эрэлбит биһиэнэ – өбүгэ алааһа” бырайыагытн туһунан сиһилии кэпсизэхпит.

◆ Ангелина ВАСИЛЬЕВА Angelina.vasiliev@mail.ru

Бу бырайыагы толкуйдаабыт, Олонго ассоциациятын улуустаабы салаатын эппизттиир сэкирэтээрэ Светлана Лукина барыта үс граны кыйан ылбыт эбит. 2014 сылла-ахха Нам сэлиэнньэтигэр Айыы балаҕанын туттуттар. Кэлин ол Олонго балаҕана дьин ааттаммыт. Тэрис тэрийбит “Кут-сүр” түмсүүтүн кытары үлэлэһэн, Айыы үөрэҕин тарҕаталлар.

Бу дьыэ бастакы этээһигэр саха балаҕаныгар араас тэрээһин-нэр, уустары кытары үлэ тэриллэр. Иккис этээһигэр сирэ-туом, алгыс ыгытыллар. 2017 сыллаахха РФ бэ-рэсидьиэнин гранын ылан, бу дьыэ ис бараанын дьин сахалыы тыһы-наан оҕорбуттар. ХИФУ культууро-логия хаапыдыратын бэрэписэсэ-рэ Галина Попованы кытары “Нам улуунугар национальнай культуу-рунай-үөрэтэр эйгэ кэнсиэпсийэ-тэ” оҕоһулубут. Бу иннинэ, 2014 сыллаахха “Бэйбэрикээн биһи-гэ” бырайыак Улук Илин уокуругун бастыҥ бырайыактарын ахсааны-гар кирибэтэ.

Аны сахалыы эйгэни кэнэтэргэ, тарҕатарга сайылыктааһын, алаас культууратын тарҕатыахха дьин санааттан, Светлана Николаевна былырыын эмиз грант суруйарга санаммыт.

БЭРЭСИДЬИЭН ГРАНЫН ЫЛАР ТӨНӨ УУСТУГУЙ?

— Граны суруйарга Кэлим ресурснай киин үлэһиттэрэ, миэхэ чуолаан Александра Гурьева көмөлөспүттэрэ. Быһыл икки граны кыйдым. Ол эрээри, итинник түгэнгэ иккиттэн биирин талыах-тааххын.

Бастаан бэрэсидьизн гранна-рын пуондатын сайытыгар бэли-этэнэҕин (регистрацияланабын). Оччобо эийэхэ тус кэбинизт арыл-лар. Бу кэбинизэккэ сайаапка көрүңгэ тус-туспа илиһинэн бэлэм сылдьар. Холобур, халандаарынан былаан, бырайыак хамаандата, бүддьүөтэ, о.д.а. Ону толоробун эрэ.

Бырайыак сyalын-соругун үчү-гэйдик быһааран, чуолкайдан

АЛААС КУЛТУУРАТЫН СӨРГҮТҮҮ

суруйар наада. Хайаан да партнер-дар баар буолуохтаахтар. Биһиги бырайыакпытын улуус дьаһал-тата өйүүр, эбии үп көрөр. Ону тэнэ, тыа хаһаайстыбатын уонна ыччат, дьыэ кэргэн управление-лара, дьарыктаах буолуу киинэ — бииргэ үлэлэһэр партнердар-быт. Кинилэртэн бигэргэтэр сурук-тар ирдэнэллэр, саайтка “пдф” көрүңгүнэн, эбэтэр сканердаан кил-лэрэҕин. Электроннай илии бат-тааһын ирдэнэр. Биһиги Сбербаан нөңгө үлэлибит.

Биир сүрүн ирдэбил – кэми-эрчэскэйэ суох түмсүү 6 ыйтан итэҕэлэ суох үлэлээбит буолуохта-ах. Бастаан 500 тыһыынча солку-обайга диэри, кыра суумаҕа суру-йабын. Биир сыл кэнниттэн мөлү-йүөнтэн тахсалаах граннарга кири-сэххэ сөп.

Эбии үбүлээһин баар буолуох-таах. Биһиги гранмыт суумата – 499 үбүлээн, уопсайа 648 тыһыынча солкуобай.

Ыарыһаппытым дьин – сме-татын, бүддьүөтүн суруйуу. Манна көрдүүр сууман барыта бигэргэм-

КЭРЭ ЭЙГЭТИГЭР

Бырайыак чэрчитинэн, 1,5 гектар сир ылан, үлэтэ суох ыччакка, кыаммат ыалларга обурут аһын (клубниканы, арбуһу, дыняны) үүннэрэр кыах бэриллэр. Кинилэри биллэр обуруотчуттар үөрэтэллэр, химияны туттубакка, айылҕа матырыаалын туһанан, туһалаах бородууксуйаны ыларга сүбэ-ама биэрэллэр. Манна дьарыктаах буолуу, оҕону үлэнэн иити, ингэмтиэлээх, сибиэһэй аһынан-үөлүнэн хааччылыы, экология кыһалҕалара быһаарыллаллар.

быһаарарын, уратытын, төһө киһи-ли хабарын, үлэлиир дьон уопутта-рын, о.д.а. Онон үлэлэһэр хамаан-дан дьонун үөрэҕин, идэтин, уопу-тун барытын суруйабын. Өссө биир ирдэбил – аһаҕас буолуохтааххын, ол эбэтэр, социальнай ситимнэн ирэнэн үлэн хаамытын сырдатан, таһааран иһиэхтээххин, — дьин Светлана Николаевна кэпсиир.

ПАТРИОТТАРЫ ИИТИИ

Бөдөңсүтүү баран, алааста-рынан, сыһыыларынан тарба-нан олорбут сахалар бөһүөлэктэр-гэ тобуоруһа мустубуппут 70-80 сүл буолла. Өбүгэлэрбит үйэлээх үгэстэрин, ураты сахалыы эйгэни үөскэтэн олорбуттарын төһө кыал-ларынан сөргүтөүх тустаахпын.

Алааска олоруу туспа кул-тууралаах – үлэни өрө тутуу, айылҕаҕа сүгүрүйүү, сизри-туо-му тутуһуу, ыалынан тэнийэн оло-руу, сүөһүнү-сылгыны иитии, бул-тааһын-балыктааһын, үүнээһини үүннэрии. Алаас культууратын сөр-гүттэххэ, айылҕаны кытта биир ситимнэ алтыһан олорбут, умнулла сыспыт түрүт эйгэ үөскүөхтээх.

Бырайыакка 20 ыал – 20 төрөп-пүт уонна 20 обургу оҕо, ону

тэнэ, 20 үлэтэ суох ычат хабыл-лара былааннар. Алта үөрэ-тэр сэминээр ытыллыахта-ах. Кытааччылар үөрэнэн, үлэ-түн лээн көрөн баран, салгыы бу дьа-рыгы сайыннаран иһиэхтээх-тэр. Биирдэ үчүгэйдик тэрийдэххэ, кэнниги сылларга да бэйэтэ үлэ-ли туруохтаах. Нэһиликтэринэн тарбаныан сөп. Тыа хаһаайы-стыбатын кластера тэриллиэҕэ, сирдэрэ кэнгизхтээх. Туойунан, отунан-маһынан самааннай дьы-элэр тутулуохтара, саха ынах-тарын иитиэхтэрэ. Оҕолор сайы-лыкка олорон, сөтүөлээн, күөххэ күөлүһийэн, кыыллардьын алтыһан, улахан дьону кытары үлэ-лээн-хамсаан, сайыннарын туһа-лаахтык атаарыахтара.

Күһүн үүнүлэрин үллэстэн, со5отуолка онгостон баран, ыал-лар тугу туһамыттарын туһу-нан очутот курдук бырайыак суру-йуохтара. Төһө да тыа сиригэр олордоллор, о5олор билигин са-йылыыктан, от-мас үлэтиттэн, ол аа-төрүт үгэстэртэн тэйэн сылдыл-лар. Кинилэр дьынээх патриот, төрөөбүт сирдэрин хаһаайыннара, сиргэ бигэ тирэхтээх, үлэһит дьон буолан тахсалларыгар бу быра-йыак көмөлөһүөхтээх.

38 САТАБЫЛ

“Улуус-улуус балыксытын тыытын кээмэйэ араас буолар”, — диэн санаатын үллэстэр сатабыллаах уус Егор Данилов.

Гиипсэ онугар атах моһуонунан тирииттэн онгоһуллубут уңуох тутар — абыраллаах тэрил. Итии ууга уган, сымнатан баран кэттэххэ, абыранабын.

Мас ууһа Егор Данилов кэлинги сылларга былаастыктан, ынах тирииттэн олоххо-дьаһахха, хаһаайыстыбага наадалаах тэриллэри онорон, сатабылын табыгастаахтык туһанар.

✦ Елена ПОТОЦКАЯ terut@bk.ru

БЫЛААСТЫК ТЫЫНЫ СЭНЭЭРДИЛЭР

Соторутаабыта батсаапка тупсабай онгоһуулаах тыы хаартыскатын ыппыттарын, үгүс киһи өйдөөн хаалбыта чэхчы. Мин онно суруллубут төлөгүөнгэ эрийэн, билсэ сылдыбыппар, сэлэргэлээччим “мастарыскыйбын кэлэн көр” диэн ытырбыта. Тийибитим, Егор Николаевич номнуо Эдьигээн улуунун булчуттары сакааһынан үс тыыны онорон, ытыаары сылдыар эбит. Хата, куоттарбатахпын.

— Хоту дойду булчуттара, өрүс дьонун быһыытынан, олох туспа көрүүлээхтэр. Хас биирдии бэйэлэрэ илдэ сылдыар тыылара араас кээмэйдээх буолар. Бу маннык онгоһуулаах тыы үчүгэйдик устар, тирэхтээх диэн сакаастаабыттара. Улуус аайы булчут сакаастыыр тыыта атын-атын. Холобура, Уус Алданга онорбут сакааһым Орто Халыма тыытыттан — олох ураты. Мин түгэс 50 см тыыны оноро сылдыбыт буоллахпына, Орто Халыматтан кэлбит сакааска биир булчут олох атын онгоһуулаах сакааһы биэрбитэ. Онгоһулуохтаах тыы түгэс — баара суоһа 23 см. Олох синныгас, ньылаһар. Ойоһоһо ууга үчүгэйдик олорор буолан, ордук тирэхтээх, хамсаабат буолар эбит. Орто Халыма булчута батсаапка ыппыт тыыны көрөн, төлөгүөннээх баран кэлэ сылдыбыта. Дьингэр, ити биллэрини уустар эр бөлөхтөрүгэр ыппытым. Ол социальнай ситими барытын кэрийэ сылдыар. Халыма булчута мас тыыта эргэрит эбит. Онон былаастык тыыны интэрэһиргээн кэлэн көрбүтэ. Онтон дьэтигэр тийээт, эргэ мас тыытын кээмэйин ылан, “кэтитэ, тумса, олоһо бачча” диэн ыйан-кэрдэн сакаастаабыта. Мин бэйэбэр да интэрэһинэй үлэ буолсу. Итинник түгэхтээх тыыны онорон көрө иликпин. Эдьигээнэр тыылара бүттэ. Биирдии бэйэтэ — 15 кг. Онон ханна баһарар тизэ сылдыахха сөл. Биир тыыны үс күн оноробун, дьон сакааһын өр сытыарбаппын, — диэн кэспир Егор Данилов.

БЫЛААСТЫК УУ КУТАР БААХ

Егор Данилов үс мэндизмэннээх дьэтин тутуугун устуоруйата туспа. Дьэз туттаары учаастак атылаһарыгар мизтэрэттэн ордук үрдүктээх атахтар сыбаайалар тураллара үһү. Айылҕаттан айдарылаах, сатабыллаах уус хайдах үс мэндизмэннээх дьэтини дьэндэпитин бу курдук кэспир:

— Остуолбалары эрбээн баран, дьэз туттуохтаах этим. Ол эрэри тиэхиникэ да, үлэһит илии да булбакка, “сыбаайа да үрдүгэр тутуохха” диэн дьэбин дьэндэтэн кэбиспитим. “Анныттан тымныы үрэрэ буолуо” диэн дьэз аннын эмиз туһанарга санаммытым. Бастаан кыра умуһах хаһан, уу мустар дуу суох дуу диэн бэрэби-эркэлээн көрбүтүм. Икки сыл курдук сытыаран баран, уу тахсыбат эбит диэн, биригээдэ тэринэн, дьэм аннын хастаран, гараас онорбутум. Онтон тыас-уус, сыт-сымар тахсарыттан, спортивнай саала онорбутум. Оһолорум үөрэхтэрин бүтэрэн, араас куораттарынан кэспиттэрин кэннэ, аны мастарыскый онгостубутум. Билигин манна былаастыктан тыыны уонна уу кутар улахан баахтары оноробун. Дьон толору хааччыллылаах дьэсэ уонна даачаба тутталларыгар сакаастылар. Тиэхиньичэскэй уонна иһэр ууну тутар баах араас көрүнгүн оноробун. Матырайаалы Москвадан сакаастаан ыларабын. Бисинэс онгостубаппын. Наадыр дьон бэйэлэрэ миигин булан сакаастылар.

ЫНАХ ТИРИИТИТТЭН — УҢУОХ ТУТАР

Сааскы кэмгэ халтараан буолан, үгүс киһи атабын уонна илиитин эчэтэр. Егор Данилов икки сыллаабыта үөһэттэн бетон муостаба охтон түһэн, атабын тилэсин уңуоһун биэс сиринэн тоһуппуг. Эмчиттэр гиипсэлээн кэбиспиттэр. Икки-үс хонон баран, атаба иһэн хаалбыт.

— Атахпын өлөрөн баран, гиипсэлээх сылдыан, араас ортопедическай маһаһынарны кэрийбитим. Онон былаастык уңуох тутар тэриллэр бааллара. Сьаната ыарахана диэн — 10 тыһыынча солкуобай! Бэйэбэр сөптөөһү булбакка, ынах тирииттэн уңуох тутар тэрили онгосторго санаммытым. Аһам бэрт мындыр киһи этэ. Былыр учаастакка хантан балыһа кэлиэй? Ол иһин ким эмэ атабын, илиитин тоһуттабына, киниэхэ кэлэн уңуох тутары сакаастыра. Оччолорго аһам мас ууһа буолан, сакааһы маһынан онороро. Мин тириини боруобалыырга санаммытым. Тириини илитэн баран, хайдах баһарар тутуохха сөл. Халын тирииттэн сэбизскэй кэмгэ атах тангаһын тилэсин онгороллор. Бу маннык тириинэн сахалар ыңгыр онгостоллор. Мин гиипсэ онугар атабым моһуонунан тирииттэн “атах уңуоһун тутары” онорбутум. Маны итии ууга уган, сымнатан баран кэтэһин. Атаххын барытын саппат. Уңоһу эрэ тутар. “Липучкаларынан” сыһыаран кэбизэсин. Атах тутулуун устун хам ылан кэбинэр. Онон атабын хаанын эргиригэр мэлһидээбэт. Аһаһас баас түргэнник үтөөрэр. Устан ылан, атаххын сынньатан ылабын. Гиипсэни туттубутум буоллар, хас ыйы быһа эрэйдэниэм биллэбэт этэ. Билигин атабым үтөөрэн, абыранным, — диэн сэлэргэлээччим санаатын үллэстэр.

... Бу эрэ буолбатах, Егор Данилов мастарыскыйын иһигэр арааһы барытын уһанар, онорон таһаарар эбит. Сатабыллаах киһи дьэтин-уотун онгоһуута да — остуоруйа дьэитэ. Онон дьэз тутуугар мастар-кылаас да бизриэх курдук. “Саха сатаабатаба диэн суох” диэн маны этэн эрдэхтэрэ.

КЭРЭ ЭЙГЭТИГЭР 39

Ситиһии төрдө — сахалар тылынан уус-уран айымньыбыт күүһэ. Уолаттарбыт остуоруйабыт, олонхобут, фольклорбут дьоруойдарын бэйэлэрин үлэлэригэр уустан-ураннаан онороллор.

Сүрүн сорук — ыччаты бу көрүнгэ уһуйуу. Биир сүбэнэн сырыттааха, билигин “утуйа” сылдыар талааннаах оһолорбутун хайаан да уһугуннарыахпыт.

МУУС ОҢОҢУККА ҮЧЧАТТАР ЫЛЫСТЫЛАР

Л.А. Ким аатынан Обо ускуустубатын оскуолатын үөрэнээччилэрэ Сайаана Гурьева уонна Алина Георгиева салайааччылары Мария Гуляеваны кытта “Биһиги хоту дойду оһолоробут” күрэстэ-1-кы истиэпэннээх кыайылаахтара.

Быйыл муус онгоһуктары онорор уустар күннээтилэр. Ол курдук, Канадаба, Хабаровскайга, Харбинна, Томскайга буолбут нороттар икки ардыларынаабы күрэстэргэ Саха сириттэн кыттыыны ылбыт уустар бастакы бириистээх миэстэлэргэ тиксэн, кыайыы өрөгөйүн биллилэр.

✦ Елена ПОТОЦКАЯ terut@bk.ru

Өрөспүүбүлүкэсэ муус онгоһу оноруу 90-с сыллартан сабыламмыта. Онтон ыла отучча сылы быһа саха уустара араас таһымнаах күрэстэргэ бэйэлэрин үтэринэн, бары туттар тэриллэрин сүкпүтүнэн кыраныысса таһын бараатылар. Маныаха бастын холобурунан “экстремал” дээр уустар, Кэбээйиттэн төрүттээх Алексей Андреев

уонна Бүлүү улуунун Тылгынытыттан сылдыар Егор Степанов буолаллар. Соторутаабыта “Муус Хайа” культурунай-сынньанар киин салайааччыта Егор Макаров муус онгоһу онорор маастардари, ааттаах-суоллаах худоһунукутары муньан, бу көрүнг сайдытыгар сыһыаннаах дириг ис хоһоонноох кэпсэтинни ытта. Кэрэхсэбиллээсэ, “Төгүрүк остуолга” санаа атастаһытыгар ычат үгүс. Мэнэ Хангалас улуунун Төхтүрүн ыччата Валерий

Стручков Дьокуускайдаабы художественнай училищени бүтэрэн баран, Хангалас Улахан Ааныгар үлэлир. Кини табаарыһынын үһүс сылын хаар уонна муус онгоһуктарга үлэлэр. Быйыл уолаттар Томскайга тийэн тэһнээхтэрин булбатылар. Сыл аайы бу куоракка баран кыттар буолан, номнуо уопуттаах дьон.

— Араас эрэгийэнтэн кэлэн кыттар буолан, үлэ уопутун атастаһарга кыах баар. Ол курдук, былырын — 30, быйыл 20 хамаанда кыттыбыта. Кэриэйэсэ уонна Кытайга муус онгоһук наһаа сайдыбыт көрүг. Туттар тэриллэрин да көрөн киһи үөрэнэр. Биһиги бастаан утаа уопуттаах маастардар тэриллэрин уларсаллара. Онтон кинилэртэн үөрэнэн, аны бэйэбит онгостубут тэриллэриитинэн туттабыт. Өссө сайдан иһиэхпит буоллаба. Кэһэсэс муус онгоһукка мастарыскый аһар былааннаахпыт.

Норуодунай худоһунньук, муосчут Федор Марков муус онгоһук уустарын көрүһүүтүгэр сахалар кыайыы көтөлөнөр кистэлэнэрин арыйда: — Ситиһии төрдө — сахалар тылынан уус-уран айымньыбыт күүһэ. Биһиги уолаттарбыт остуоруйабыт, олонхобут, фольклорбут дьоруойдарын бэйэлэрин үлэлэригэр уустан-ураннаан онороллор. Онон бэйэлэрин эттэригэр-хааннарыгар төрүөхтэриттэн иһмит толкуйдарын эбэллэр. Ол иһин кинилэр үлэлэрэ дүүллүүрү сүбэни өрүү соһулар, умсугутар.

Биһиги, саха уустара, маастардара, сомозолоһор кэммит кэллэ. Сүрүн сорук — ыччаты бу көрүнгэ уһуйуу. Биир сүбэнэн

сырыттаһытына, биһиги билигин “утуйа” сылдыар талааннаах оһолорбутун хайаан да уһугуннарыахпыт.

Сахалар дьөһүрбүт, сүрэхпит-бэлэспит баар, илиибит-атахпыт бүтүн, толкуйбут — ураты. Онон аны биир сүбэнэн ыччаттарытын муус онгоһук көрүнгүн сайыннарыыга сыһыарабын.

Норуодунай худоһунньук Юрий Спиридонов муус онгоһу Азия нороттарын төрүт көрүнгүн быһыытынан бэлиэтээтэ: — Кытай курдук араас матырайаалтан: мастан, муостан, тимиртэн, таастан мындыр онгоһу онорон таһаарар омук абыйах. Кинилэр кэннилэриттэн — дьоппуннар. Бу омуктар кэннилэриттэн биһиги, сахалар, тилэх баттаһан иһэбит. Онон бу ылбыт тэтиммитин ыһыктымыахпытын наада.

Кулун тутар саңатыгар “Биһиги хоту дойду оһолоробут” диэн М.П. Максимов аатынан художественнай, оһо ускуустубатын, уопсай үөрэхтээһин оскуолаларын оһолоругар аналлаах муус уонна хаар онгоһуктар күрэстэрэ төрдүс төгүлүн ыһытылына. Куонкуруска Мэнэ Хангалас улуунуттан, Тааттаттан, Хангаластан 18 хамаанда кэллэ. Манна 11-18 саастаах 36 оһо кыттыыны ылла.

Онон “Муус Хайа” культурунай-сынньанар киин салайааччыта Егор Макаров тэрийэн ыппыт тэрээһинин сүрүн соруга — муус онгоһук маастардарын түмэн, ыччаты бу көрүнгэ сыһыарыы олоххо кириэн эрэрин туһуга — “Биһиги хоту дойду оһолоробут” күөн күрэс.

Рекламно-издательская компания «Якутия»

ТРАНСПАРАНТЫ

к 75-летию Победы

В СТОИМОСТЬ ВХОДИТ:

- ★ Сканирование фотографии
- ★ Легкая ретушь
- ★ Указание ФИО и звания
- ★ Ламинирование
- ★ Изготовление штендера

350 руб. А4 (210x297 мм)

450 руб. А3 (297x420 мм)

ЖДЁМ ВАС ПО АДРЕСУ:
г. Якутск, ул. Орджоникидзе, 31, каб. 220, 2 этаж, тел. (4112) 42-06-50

РЕКЛАМА

РЕКЛАМНО-ИЗДАТЕЛЬСКАЯ КОМПАНИЯ «ЯКУТИЯ»

40 СОНОР СУОЛУГАР

Саха сиригэр кыыл таба икки көрүнгэ баар – туундара (туундараҕа үөскүүр популяция) уонна мас кыыла (киин, собуруу уонна тыалаах, хайалаах сирдэргэ).

Сундуруун көрүнгэ 27 000 тиййбит. Билигин Сундуруун популяцията Аллайыаханан, Аллараа Халыманан үөскүүр. Сундуруун диэн муораҕа түһэр үрээинэн Аллараа Халыма уонна Аллайыаха быысаһар сирдэринэн ааһар. Сайын кыыл таба Сундуруунтан муора диэки барар.

Кыыл таба Саха сиригэр, чуолаан, хоту дойду олохтоохторугар ордук улахан суолталаах кыылынан буолар. Кыыл таба баар сиригэр нэһилиэнньэ аһынан-үөлүнэн хааччыллыгытгар кыһалҕалары көрсүбэт. Хоту норуоттар төрүт үгэстэрин харыстааһынҥа, кизэник тэнитиигэ эмиэ оруоллаах.

СӨ Биологической ресурсаларын уонна ураты харыстанар айылҕалаах сирдэрин дириэксийэтин управлениетын начаалынныыга Иннокентий Семенов этэринэн, Саха сиригэр кыыл таба икки көрүнгэ баар – туундара (туундараҕа үөскүүр популяция) уонна мас кыыла (киин, собуруу уонна тыалаах, хайалаах сирдэргэ). Туундараҕа үөскээччилэргэ Өлүөнэ-Өлөөн, Дьааҥы-Индигир, Сундуруун, Дельта кизэҥ киирэллэр. Уруг арыы (островной) көрүнгэ баар буола сылдьыбыт.

Сундуруун көрүнгэ 27 000 тийй-бит. Билигин Сундуруун популяцията Аллайыаханан, Аллараа Халыманан үөскүүр. Сундуруун диэн муораҕа түһэр үрээинэн Аллараа Халыма уонна Аллайыаха быысаһар сирдэринэн ааһар. Сайын кыыл таба Сундуруунтан муора диэки барар. Уруг кыһынҥы өтүгүр Орто Халыма, Абый, Муома диэки тийиэр этэ. Оттон сааскы өттүгэр иһигэр оҕолоох сылдьар кыыл хоту диэки баран, төрүүр. Тоҕо муора диэки барарый диир буоллааха, муораҕа үөн-көйүүр аҕыйах. Оттон дельта кизэҥ

400 тыһыынча кыыл табалаахтара биллэр, итинтэн Красноярскайтан Өлөөҥгө 23-25 тыһыынчата киирэр. Оччо5уна Красноярскайтан биир идэлээхтэрбит кыыл таба хамсаата диэн биһиэхэ биллэрэллэр. Илдьити тугаат, дьиэ табатын илдьэ барыахтара, сэрэниҥ диэн улуустарга, хаһайыстыбаларга биллэрэбит.

Дьааҥы-Индигир популяцията улахан популяция этэ, ити дэлби бултанан, хомойуох иһин, эстэн хаалла. Билигин икки–үс тыһыынча эрэ кэринэ баара биллэр. Онон авиа-учуоту үчүгэйдик ыһтан, бу көрүҥ популяцияны харыстыыр дьаһаллары ылынар ордук буолуо5а. Уопсайынан ыллааха, билигин аа5ыыны ытытыга анал ньыма-лар, исписэлиистэр да бааллар, арай үбэ-харчыта ситэ тиййбэт. Ангаардас аа5ыынан эрэ мунурдаммакка, кыыл таба ахсаанын сүрүннүүргэ үлэ барыахтаах, — диэтэ Иннокентий Иванович.

Туундара кыыл табатын аа5ыыны муора кытытыгар түмсэр кэмнэригэр сайын ыытабыт. Кыһынҥы хайысханан учуоту мас эрэ кыылын ахсаанын чопчулурга туһанабыт. Дьынэ, авиа-учуот кизэҥ быдан чопуклай этибит. Уруг Ан-2 сөмөлүөтүнэн аа5ар элибит. Ононо учуотчуктар сөмөлүөт икки өтүгүнэн олорон аа5аллара. Бу үлэ5э штурман көмөтө олус улахан буолар. Учутчук ангаардас кыыл таба ахсаанын эрэ аахпат. Киийи, мас көтөрүҥ, куоба5ы барытына аа5ар. Бачча чааска, бачча ахсааннаа5ы көрдүм диэн суруйан иһэр.

МООЙТОРУК, ХААРТЫСКА

— Биология институтун үлэһиттэрин кытта сыл устата туундара табатын тутан, спутник нөнүө кэтиир моойторук кэтэрдэбит. Бу моойторук анал бырагыраамалаах, онно кыыл хамсааһына, барыыта-кэлиитэ барыта көстөр. Билинҥи туругунан, элбэх кыыл табаҕа моойторук кэтэрдилиннэ. Бу кэтэрдилибит моойторук көмөтүн учуонайдар, биһиги департаменныт исписэлиистэрэ авиа-учуот кэмигэр туһанабыт. Көтүгү кэмигэр хаартыскаҕа түһэрэбит. Ол хаартыскаҕа олобуран, бу кыыл тыһытын, атырыын, тугутун аа5абыт. Уонна бачча аа5ылынна, итинтэн оччото-баччата тыһы, атыыр диэн араа-рарыбыт. Бу аа5ыыга олобуран, туһаннаах институт уонна биологическай ресурсалар департаменна-ра Булт департаменгар сүбэ оноробут. Тустаах департамент кубуота олохтууругар итиннэ олобуар, — диэн салгыы кэпсээтэ Иннокентий Семенов.

Сундуруунҥа – 2 906, мас кизэнигэр – 3 703. Бэриллэр кубота 70-75 % Өлүөнэ-Өлөөн популяциятын бултааһынҥа бэриллэр.

Өлүөнэ-Өлөөн уонна Таймыыр популяциятын ахсаанын уонна айанныыр суолун харыстыыр сылатан өрөспүүбүлүкэ сиригэр-уотугар “Ар5аа” (“Запад”) анал этэрээт тэриллибитэ.

Аан дойдутаа5ы тытыл-лыбатах ийэ айыл5а аан дойдутаа5ы пуондата WWF көмө онорор. Аан дойдуга туундара кыыл табатын харыстаары хамсааһын таһааран эрэллэр. Бу үлэ5э СӨ Айыл5а харыстбабын министристибэттин тустаах үлэһиттэрэ, исписэлиистэрэ кытталлар. Онон кыыл таба ахсаана Саха сиригэр а5ыйаабатын тулу-гар үлэ ыытыллар.

Хаартысканы тустаах департамент биярда.

БАЛАҔАНЫ ЖЕННИ СТЮКОВА
БЭЛЭМНЭЭТ.

2019 сыл түмүгүнэн өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн 2 000 киһи бэйдие сылдьар ыттартан эмсэ5элээбит, онтон 1 000-та – о5олор.

Кыыллары тутар пуунна ыттары уонна куоскалары маассабай-дык өлөрүү айдаана Москва куоракка тий-йэ миитини күөртээтэ. Манна, Дьокуускайга «Туймаада» атыы-эр-гиэн дьиэтин иннигэр кыыллары көмүскээч-чилэр өлбүт ыттары кэриэстээн чүмччи ума-тан аахсыйа биллэр-биттэрэ. Ол кэнниттэн Дьокуускайга ыттары көмүскээн Арассыйа ырыаһыта, Москва убалаһын губерна-торын сүбэһитэ Илона Броневицкая кэлэн, 2-с №-дээх Бырабыыталы-стыба дьиэтин аакта-бай саалатыгар төгүрүк остуол буолла. Сугу-лааны Бырабыыталы-стыба бэрэссэдэтэлин солбуйааччы Денис Белозеров иилээн-саға-лаан ыыпта.

▲ Ульяна ЗАХАРОВА
mulenue28@mail.ru

Бэйлээтээн этэр буоллааха, кулун тутар 3 күнүгэр Дьокуускайга ииримтийий ыарыылаах ыт тугуллу-бутуна, Дьокуускайга баар кыыл-лары тутар анал пууну 60 хонукка харантыынҥа саппыттарын туһунан иһилибитэ. Ииримтийиинэн ыал-дьыбыт ыты Строительнай уокурук оройуонуттан туппугтара.

Ыалдьыбыт ыты кытта сыл-дьыспыт, алтыспыт кыыллар бу ыарыыга начаас сыстан сугуйуллал-лар. Кулун тутар 9 күнүгэр кыыллары көмүскээччилэр бөлөхтөрө уопса-стыбаннык Злата Сычева салалта-лаах кыыллары тутар пуун күрүөтүн алдьатан киирэн, ыт ахсаана а5ый-аабытын, вольердар кэтэхтэригэр баар улахан контейнерга 100 ыт, 48 куоска өлүгүн булан улахан айдаа-ны таһаарыттарар. Бу барыта харан-тыын кэмигэр буолбута.

Сыл ахсын бэйдие сылдьар ыттартан эмсэ5элээһин кө5үрээбэт. О5олорго, дьонҥо-сэргэ5э ыттар саба түспүт түгэnnэрэ элбэх. Арай ииримтийбит ыарыынан ыалдьыбыт ыт ытырдын?

ЫТТАРЫ СОКУОН КӨМҮСКҮҮР, ОТТОН ОБОЛОРБУТУН?

2019 сыл түмүгүнэн өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн 2 000 киһи бэйдие сылдьар ыттартан эмсэ5элээбит, онтон 1 000-та – о5олор.

Дьон-дьуолууларга кыылларга аһыныгыас уонна харыстабыллаах сыһыа-ны ирдиир сокуону ситэтэ суох диэн бэлиэтиибин. Сокуонҥа эрэ-гийиэммит уратыта учуоттамматах.

Денис Белозеров, бырабы-талыстыба бэрэссэдэтэлин солбу-йааччы:
— Кыылга-сүөлгэ эппиз-тинэһи сүгүү өрөспүүбүлүкэбити-гэр дьэ, сабаланан эрэ. Ол курдук, ииримтийиттэн көмүскүүр быһыы-лары, ууһаабат гына ыраастааһы-ны онгорон баран көнүл ытыты-лар Федеральной сокуон барылын иһинэн онгоһуллан эрэр, — диэн бэлиэтээтэ.

Павел Ксенофонтов, Ил Түмэн Дьокутаата:

— “498 №-дээх кыылларга аһы-ныгас уонна харыстабыллаах сыһыа-ны ирдиир сокуону ситэтэ суох диэн бэлиэтиибин. Сокуонҥа эрэ-гийиэммит уратыта учуоттамматах. Парламенҥа бырабыыталыстыба, дьокутааттар уонна уопсастыбаннас кыттыылаах биядэмистибэлэр икки ардыларынаа5ы анал хамыһыйа тэрилиннэ. Бу хамыһыйа кулун тутар 20 күнүгэр Федеральнай сокуонҥа көннөрүүлэри килэ-риэ5э уонна Ил Түмэнгэ ылынна-рыыга ыһтан, салгыы Арассыйа Федерациятыҥ Судаарыстыбаннай Дуумаатыгар тиздилиэ5э. Бу сокуон олоххо толору киирэригэр 2-3 сыл наада. Бэйдиз сылдьар ыттар о5о-лорбутугар саба түһэллэр. Ыттары сокуон көмүскүүр буолла5ына, о5о-лорбутун хайдах көмүскүүбүт?

Илона Броневицкая, Москва убалаһын күбүрүнээтэрин сүбэһитэ, бэйдие сылдьар ыттар киннэрин салайар киин бэрэссэ-дээтэлэ:

— Бэйдие сылдьар ыттары анал пууннарга тутуу элбэх үбү-харчы-ны эрэйбэт. Ыттары таһырдыа да тутан туран иитиэххэ-аһатыахха сөп. Хайаан да сылаас уйаларда онго-рун диэбэппин. Кыыллар барахсат-тарга сылаас аһылык, уу-хаар баар буолла да сөп. Сударгутук сыһыан-наһыахха наада. Төһө да5аны соку-онҥа суруллубутун иһин, ону сүс бырыһыан тутуһан уустугурдары сыһаа дии саныыбын. Кыыллары тутар пууннары дьаһайыы кыһалза-лаах кыыллары тутар пуун күрүөтүн алдьатан киирэн, ыт ахсаана а5ый-аабытын, вольердар кэтэхтэригэр баар улахан контейнерга 100 ыт, 48 куоска өлүгүн булан улахан айдаа-ны таһаарыттарар. Бу барыта харан-тыын кэмигэр буолбута.

Сыл ахсын бэйдие сылдьар ыттартан эмсэ5элээһин кө5үрээбэт. О5олорго, дьонҥо-сэргэ5э ыттар саба түспүт түгэnnэрэ элбэх. Арай ииримтийбит ыарыынан ыалдьыбыт ыт ытырдын?

Ульяна Винокурова, социологи-ческой наука дуоктара:

— Бэйдие сылдьар ыттар кыһал5алара — сүрүн боппуруос.

СИЭР-МАЙГЫ

Саас кэлэн халлаан сыһыйан, ыттар сүүлэрэ киирэн, бэйдие сылдьыылара элбиир. Куорат кытыы уулуссаларыгар билигин да5аны бэйдие ыт элбэх.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ. «Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ. «Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Илона Броневицкаяны кытта Москва куораттааҕы ууһааһыгар барыларын да илдьэ барарга бэлэмни иһитиннэрдэ.

«Жилкомсервис» дириэктэрэ Валерий Билоус, кыыллары харан-тыын бүтэ5эинэ, ол эбэтэр аны икки ыйынан ылыахха сөбүн бэлиэтээтэ.

Уведомление

АО «Республиканский информационно-издательский холдинг Сахамедиа» в соответствии пунктом 6 статьи 50 Федерального Закона «Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации», частью 6 статьи 57 Закона Республики Саха (Якутия) от 28 сентября 2011 г. 964-3 N 815-IV «О муниципальных выборах в Республике Саха (Якутия)» уведомляет Вас о готовности предоставить печатную площадь в республиканских общественно-политических газетах «Якутия» (свидетельство № ПИ №19-0456, дата регистрации - 11.09.2003, территория распространения – Республика Саха (Якутия)), «Саха Сирэ» (свидетельство № ПИ № ТУ 14-0194, дата регистрации – 02.11.2011, территория распространения – Республика Саха (Якутия)), для размещения предвыборных агитационных материалов на досрочных выборах главы муниципального района «Хангаласский улус», назначенных на 26 апреля 2020 года.

Условия оплаты платной печатной площади в республиканских общественно-политических газетах «Якутия», «Саха сирэ»:

На досрочных выборах главы муниципального района «Хангаласский улус»: стоимость 1 кв.см. печатной площади в республиканских общественно-политических газетах «Якутия», «Саха сирэ» 58 руб. (с НДС):

Доля полосы	Формат (шир. x выс.) в см.	Площадь, кв. см.	Стоимость с НДС (в руб.)
1	26,5 x 32,5	861,25	49 952,50
2/3	26,5 x 20	530	30 740,00
1/2	26,5 x 16	424	24 592,00
1/3	26,5 x 10,5	278,25	16 138,50
1/4	26,5 x 8	212	12 296,00
1/6	13 x 10,5	136,5	7 917,00
1/8	13 x 8	104	6 032,00
1/12	6,5 x 10,5	68,25	3 958,50
1/16	6,5 x 8	52	3 016,00

Цены указаны в рублях с НДС

Единая коммерческая служба:
8 (4112) 42-06-50, 42-06-90

Yakutia_r@sakhamedia.ru reklama@sakhamedia.ru

Реклама

5 000 ТАХСА КИНИ БИИГИ САЙТЫТЫН ААБАР

edersaas.ru

КӨР. ААХ. ТУҢАН.

САХА СИРИН СОНУННАРЫН САЙТА

Национальный информационный холдинг

Available on the App Store and Google Play

© EDERSAAS.RU ИНСТАГРАМНА 55000 СУРУТААЧЧЫЛААХ

♦ ДЬАН

Франция бэрэпиэссэрэ сүбэлиир

Экс-Марсель университетын (Франция) бэрэпиэссэрэ, ХИФУ-га ынырыллан кэлбит Себастьян Гадаль корона-вируһу чинчийээччилэр иһитиннэриилэрин биһиэхэ тириэртэ.

Вирус сыйыннабына, мурун уута сүүрбэт эбэтэр силлээх сөтөллүбөккүн. Кураанах сөтөл – бу вируһу билэргэ саамай чэпчэки ньыма. Вирус 26-27 С температураҕа өлөр, ол иһин күн устата элбэхтик итии утахтары – чэйи, от чэйи эбэтэр миини иһиэххэ. Итии утахтар вируһу суох оҥороллор.

1. Вирус кээмэйэ балачка улахан (400-500 кэрингэ нано-миэтэрэ диаметрдаах), онон мааска ханык бабарар көрүнгэ харыстыан сөп. Күннээзи олоххо анал мааскалар наадата суохтар, судургулар барсаллар. Ол эрэри быраастарга уонна мэдициинэ үлэһиттэригэр балаһыанньа чыҥха атын. Кинилэр вируска сыстар улахан кутталаахтар, онон анал көмүскүүр маасканы кэтэргэ күһэллээлэр.

2. Тимир үрдүгэр сыстыбыт вирус 12 чаас устата дьайар. Ол иһин аан тутаабын, дьыба тугулар тиэхи-нькэни таарыйдаххытына, илиигин кичэйэн сууйун уонна дезинфекциялаан.

3. Вирус танаска уонна матырыйаалга 6-15 чаас кэринэ олорор

кыахтаах: көннөрү сууйар сириз-стибэлэр кыайбат буолуохтарын сөп.

Covid 19 хайдах биллэрий:

1. Бастаан вирус күөмэйи кытардан уонна куурбут курдук оҥорон, күөмэйгэ хаалар: манньк сибики 3-4 күн буолуон сөп.

2. Ол кэнниттэн вирус тынар уорганнарга кириэр, хабарыанан аллараа диэки түһэн, тыҥаба кириэр, ити уорганнары эмиэ сүһүрдэн. Манньк быһыы 5-6 күн салбанар.

3. Онтон үрдүк температура-лаах уонна тынарҕа ыарахан турук тиэрдиллэн, пневмония үөскүүр, ол эрэри тонг да тонг буолбаккын. Өскөтүн тыынҥыт хаайтардабына, бырааһы ыгыра охсун.

Ыларыга сыстартан хайдах харыстанаахха?

1. Вирус сүрүннээн быһаччы аалсыыга (контакт), вирустаах таҥаһы уонна матырыйаалы таарыйдахха сыстар, онон илигин чаастатык суун. Вирус биһиги илибитигэр уон мүһүгүтэ кэринэ тыыннаах сылдыар, ити кэм устата араас буолуон сөп: холобур, харабы аалы эбэтэр мунуну тарбаныы, ити вирус күөмэйгэ кириэригэр кыабы үөскэтэр. Ол иһин бэйэҥ уонна атын дьон тустарыгар илигин чаастатык суун уонна дезинфекциялаа!

2. Күөмэйгин дезинфекциялыыр убаҕаһынан сайдыаныаххын сөп. Бу убаҕас суурадаһын күөмэйгэр кириэн сөптөөх вирус ахсаанын аччатыа. Оччосуна тынар уорганныгыгар, онтон салгыы тыҥабытыгар түһөн иннинэ вирустан босхолонуоххут.

3. Көмүүттэрдэр уонна мобиль-

най төлөпүннэр клавиатураларын дезинфекциялаа.

Маны сэргэ Covid 19 хас да күн устата инфекция баарын биллэри-миэн сөп, инкубациятын кэмигэр киһи ылдыбытын дуу, суоһун дуу быһаарарга уустук. Этинг умайар эбэтэр сөтөллөр буоллаххына, эийэхэ хайыы-үйэ тыҥа фиброһа 50 бырыһыан баар буолбут буолуон сөп. Ол иһин эспирдэр судургу бэрэбэркэни хас сарсыарда айыы ыытаргар сүбэлиилэр:

Диринник тыынын, тыынҥытын 10 сөкүүндэттэн ордук тутун. Маны оҥорорго сөтөллүбэтэхинэ, тынарҕын ыкпат у.д.а буоллабына, оччосуна тыҥабар фиброз суох, ити, ис дынгэр, инфекция суоһун көрдөрөр. Манньк ыксаллаах балаһыанньага манньк бэрэбэркэлэнини хас сарсыарда айыы ыраас салгынга оҥорун. Бу Covid 19 ыарыныы эмтиир быраастар иһитиннэриилэрэ уонна сүбэлэрэ.

Өссө биер судургу сүбэ – күөмэйгит төһө кыалларынан сииктээх буоларын ситиһин. 15-20 мүһүгүтэ буола-буола хастыы да омурдуу ууга иһинг. Тоһо? Өскөтүн вирус айаххытыгар да киридэбинэ, уу эбэтэр атын убаҕастар итини куолайынан куртааха түһэриэхтэрэ. Куттааха киридэбинэ, куттаа аһыта вируһу өлөрүүбэ. Өскөтүн эн ууну куруук истэххинэ, вирус тыҥабар кириэ сүөһа.

Бу иһитиннэриини дьыэ кэргэнгитигэр, доһотторугугар уонна билэр дьонтуугар тириэрдин, граждандскай позициябытын көрдөрүн.

Бэлэмнээтэ Женни СТРЮКОВА.

Кынтояров Семен Васильевич

Тапталлаах уолбут, быраап-пыт, убайым **КЫНТОЯРОВ СЕМЕН ВАСИЛЬЕВИЧ** бу дьыл тохсунньу 28 күнүгэр соһучу суол саахалыгар түбэһэн, хомолтолоохтук суох боһуобута кулун тутар 7 күнүгэр 40 хонуҕа буолан ааста. Дьылба Хаан ыйааба кытаанах да буолар эбит. Хаарыаннаах оҕобутун илдьэ барда.

Семен 1985 сыллаахха төрдүс оҕоһон төрөөбүтэ. Оскуоланы 2002 сыллаахха бүтэрэн баран, Дьокуускайдаагы хомунаальной-строительной тиэхиньикунна ситиһилээхтик үөрэнэн, 2005 сыллаахха юрист-правовед идитин ылбыта. Особут киһи быһытынан көнө, чизинэй, үтө майгылаах, аһынҕас санаалаах этэ, ис сүрүттэн дьонго көмөлөһөрө. Дьыэ истас үлэтигэр сүрдээх сыстаҕас, бүгүрү буолан, туох баар үлэбит кинигэ суох буолбат этэ. Кыра эрдэһиттэн кинигэни сөбүлээн

ааһар, көрдөөх-нардаах, кэпсэнэннэх, кинини күлэрэр оҕо этэ. Айылбаҕа

сылдыарын, бултуурун, балыктырын сөбүлүүрэ. Айылбаҕа харистабылаахтык сыйыаннаһара. Дирин толкуйдаах, чакчы Айылба оҕото этэ. Табаарыстара кэспиллэринэн, «сылдыбыт сиригэр хаһан да бөһү-сыйыны ыраахлат, көүлүн кыгытытын куруук ыраастыы, хомуйа сылдыара, булт сиэрин-туомун, үгэстэрин тутуһара». Муускуаны, ырыны наһаа сөбүлүүрү. Тапталлаах оҕобут, убайыт, бырааптыт сырдик мөссүөнэ, үтө аата биһиги сүрэхпитигэр үйлэргэ үтө өйдөбүл буолан хаалыа.

Биһиги ыарахан кэммитигэр дириг кутурбаммытын тэнгэ үлэстибит, күөс-көмө, өйбүл буолбут нээтиликпит бары олохтоохторугар, доһотторубутгар, чугас аймахтарыгыгар, Самэмийт табаарыстарыгар, үлээн ааспыт тэрэлитин кэлэктибигэр, Чуукаар оҕолотун 1969 сыллаагы ылуускиттарыгар махталбытын биллэрэбит.

Бука бары этэнгэ буолун.

Төрөпүүттэрэ, биригэ төрөөбүт убайдар, быраата.

♦ ИДЭЭН

Дьокуускайга элбэх кыбартыыралалаах дьыэбэ гаас эһиннэ

Дьокуускай куоракка Ярославскай улуссаа баар элбэх кыбартыыралалаах дьыэбэ гаас эһиннэ.

Саахал тахсыбыт сиригэр ЫБММ Саха сиринээзи салаата, Дьокуускай куорат дьаһалтатын үлэһиттэрэ тийдилэр. Манна Дьокуускайдаагы баһаарынай-быһыгыр сулууспа, сүһал көмө үлэһиттэрэ үлэһиллэр. Барыллаан иһитиннэринэн, хас да киһи эмсэһэлээбит.

Хаартыска батсааптан.

Ребров Павел Семенович

Күндү убайыт **ПАВЕЛ СЕМЕНОВИЧ РЕБРОВ** 90 сааһыгар Москва уобалаһын Королев куора-тыгар Орто дойдуга олоһуттан туораа-быта кулун тутар 19 күнүгэр 40 хону-ҕа буола.

Үгэни, сиэри-туому тутуһан, күндү киһибитин бүгүн эмиз ахтан-санаан туран, кини дьонуннаах олоһун, үлэтин бар дьон билитигэр таһаарабыт. П.С.Ребров 1930 сыллаахха олонньу 8 күнүгэр Абый улуһун Мунҕурдаах нэһилигэр сэмиз бааһынай кэргэнигэр күн сирин көр-бүтэ.

Биригэ төрөөбүттэр Николай Семенович, Мария Семеновна, Павел Семенович Ребровтар бары үлэһиттэр эйгэлээхтэр улуустарыгар, өрөспүүбүлүкэбэ биллэр, үтө түмүктээх үлэһиттэр-хамнастарынан чыскай-бочуока тикси-бит, дьон-эргэ ытыктабылын ылбыт дьон этилэр. Кинилэртэн быраат-тара Павел Семенович өр сылларга өрөспүүбүлүкэ таһымнаах салайар үлэһиттэрэ ситиһилээхтик үлэһэбит, халыҥ аймах киэн туттуута буолбута.

Кини 1959 сыллаахха Ленинградтаагы тыа хаһаайыстыбатын институтун бүтэрбитэ, оройуонуттан биер бастакы тыа хаһаайыстыба-тын үрдүк үөрэхтээх испислиһиэ этэ, ити сүл сайыныгар Ленинград куорат олохтооһо, эмчит идэлээх Валентина Васильевналыын кэргэнини буолбут-тара.

Үлэтин төрөөбүт Абыйыгар тыа хаһаайыстыбатын управлениетыгар кылаабынай зоотехнигынан саҕалаа-быта. Ити кэмнэ дойдуга Валентина Гаганова баччымын өйөөһүн киэн далааһыны ылбыта.

П.С.Ребров ол баччыны өйөөн, бэйэтин баһатынан Ленин аатынан холкуоска бэрэсэдээтэли солбуйааччынан үлэни барбыта, салгы олоһун тэриммиттэригэр өбөргөөһүнү эригэр элбэх үлэни ылпыта, үлэ сана көрүгүнэрэ олоххо кирибиттэрэ.

Павел Семенович үлэтигэр улахан уонна билэр мистэни идэлээх сойууска үлэтэ ылар.

Ол курдук, бастаан тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттерин идэлээх сойууһун обкомун сэкирэтээринэн, салгы бэрэсэдээтэлинэн талыллан үлэ-лээбит. Тыа хаһаайыстыбатын үлэһит-терин олохторун, үлэһиттэрин усулуобу-йатын тупсарыыга, сынналаннарын,

Николаев Николай Иванович

Биригэ төрөөбүт тапталлаах убай-быт, көнүл тустууга ССРС успуордун маастара (1964 с.), Элгээйигэ Оҕо спортивнай оскулатын 1969 сыл-лааха төрүттээн, ССРС, РСФСР уола-тарга, эдэрдэргэ кыайылаахтарын, привердарын илтиээн, СССРС үтүөлээх тириэниэрэ (1974 с.), ССРС физкультура тын успуордун туйгуна, «Урожай» ДСО бочуот-таах чилиэнэ, СӨ бочуоттаах ытык кырдыаһаана, Сунтаар улуһун бочуот-таах гражданина **НИКОЛАЕВ НИКОЛАЙ ИВАНОВИЧ** 83 сааһыгар үһүн ыарахан ыарыттан олохтон барбытынан саҥаспыт Зинаида Егоровнаба, оҕолоругар, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр дириг кутурбаммы-тын тирээдэбит.

Дьыэ кэргэн улахан уола, амарах аҕа, эйбэс эһэ, киэн туттар хос эһэ

буолталаан, олоһун анабыт тустуу-та туругура тын уугар сыннылаанга

суох түбүгүрбүтэ. 1970-1980 сылларга эрчийэр уолаттара Чурапчы, Мэҥэ Хангалас, Ус Алдан, Дьокуускай, о.д.а. күүстээх хамаандалары кэннилэригэр хааллартаан, өрөспүүбүлүкэбэ үстэ, «Урожай» ДСО Уобаластаагы Сэбиэтигэр бистэ бастаабыттара. 14 сүл устата салайыт «Факел» үлэ-сын-ныалан лаабырын отчут оҕолоро оройуонга бистэ, өрөспүүбүлүкэбэ иккитэ инникэлээн, массынаба тийэ бириэмийэлэммиттэрэ. Сэдэхтик көстөр илгэн кэмигэр эһэбэ, тайааха, киискэ тийэ бултаабыт Байанайдаах булчут, сорсуннаах сонордуг, бэргэн ытааччы этэ. Эрчийэр-үрэтэр оҕоло-ругар үтө холбоор көрдөрөн, 1971 сыллаахха АССР биатлонга чөмпу-йөнө буолбута.

Олоһун тилэх күнэригэр дириг биһигин харыстыы, араҥаччылыы сыппыт үтөкэннээх киһибит. таптал-лаах убайыт Николай Иванович сыр-дык мөссүөнэ биһиги сүрэхпитигэр өрүү баар буолуо.

Балтылара Раида, Маргарита, Полина, быраата Юрий Николаевтар.

Тапталлаах, күндү ийэбит, эбээбит, хос эбээбит, ССРС бочуоттаах донора, тыыл, үлэ бэтэрээнэ **МИГАЛКИНА Розалия Ивановна** 89 сааһыгар сылдан өлбүтүн диригник курутуу-ан туран бары аймахтарыгыгар, доһотторбуугар, чугас, билэр дьоммутугар иһитиннэрэбит. **Кыһа, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ.**

Дьокуускайдаагы индустриальной-педагогич-ческэй кэллээ кэлэктибэ РФ профессиональ-най-тиэхиньичэскэй үөрэхтээһинин бэтэрээнэ, үтүөлээх үлэһит **МОРДОВСКОЙ Иннокентий Иннокентьевич** биһиги кэжэбиттэн туораабытынан чугас дьон-угар, аймахтарыгар дириг кутурбаммын тириэрдэр. Биһиги кинини тулуурдаах, үлэһит, муударай, үтө киһи быһытынан билэбит уонна ытыкты-быт. Иннокентий Иннокентьевич туһунан үтө, сырдык өйдөбүл биһиги сүрэхпитигэр өрүү тыыннаах хаалыа.

Дьокуускай куорат бочуоттаах бэтэрээнэ, Амма-Наахара бочуоттаах олохтоо-50, тыыл, үлэ бэтэрээнэ, сэри оҕото **ЛЕОНТЬЕВА Елена Дмитриевна** үһүн ыарахан ыарыттан б.д. кулун тутар 17 күнүгэр олохтон туораа-бытынан уолугар, кыһыгар, балтыгар, бары аймахтарыгар дириг кутурбаммын тириэрдэбит. **Амма-Наахара нэһилигин дьаһалтата уонна куораттаагы түмсү.**

Бүлүү улуһун Кыадаҥа нэһилигин олохтооһо, 45 сүл устата учууталынан үлэһиттэр, үөрэтири бэтэрээнэ **ВАСИЛЬЕВА Харитина Никитична** б.д. кулун тутар 6 күнүгэр 77 сааһыгар күн сириттэн барбытынан бары аймах-тарыгар, урууларыгыгар дириг кутурбаммын биллэрэбит. **Дьокуускайтан Борисовтар, Сергиннар.**

СӨ Суудаарыстыбаннай Муньбаа (Ил Түмэн) билэр суудаарыстыбаннай-бэ-литичэскэй дьэйтэл, 1993-1995 сылларга Дьокуускай куорат вице-нэрэ, 1995-1998 сылларга СӨ Энэригиткэбэ уонна хомунаальной хаһаайыстыба су-даарыстыбаннай кэммитин бэрэсэдээтэлэ, 1998-2002 сылларга СӨ отук бырамысыланнаһын уонна энэригиткэтин министриэ, 2002-2012 сылларга «Якутскэнерго» ААҮО АХ генеральной дириктэрин солбуйааччы – Москва куоракка Бэрэстэбиитлиститэтин дириктэрэ, Саха АССР XII ынырылаах Үрдүк Сэбиэтин норуодунай дьокутата, «ЕЭС России» РАО үтүөлээх үлэһит, Арассыыйа Федерациятын үтүөлээх туутаачыта, СӨ норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, ССРС энэригиткэтин уонна электрификациятын туйгуна **ГРОБМАН Франц Хомич** 75 сааһыгар сылдан өлбүтүнэн аймахтарыгар уонна чугас дьонугар дириг кутурбаммын биллэрэр. Кини туһунан сырдык өйдөбүл биһиги сүрэхпитигэр мэл-ды хаалыа.

Онордо: Лимма Аристова

КОРОНАВИРУС ТУҢУНАН ТУГУ БИЛИЭХХЭ?

Коронавирус – бу ОРВИ-ны көбүтээччи, маньаха киһи организмга биллэрдик сүһүрүүтэ бэлиэтэнэр, тыынар уонна ас буһарар уорганнар үлэлэрэ кэһиллэр.

Вирус бэриллэр

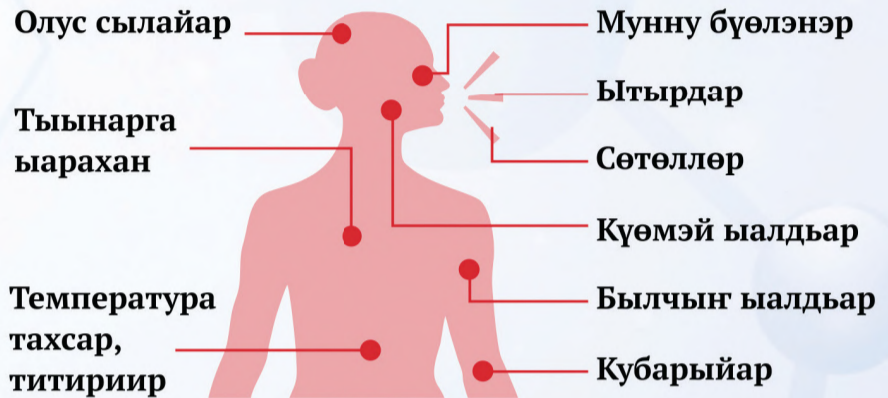

Ытыртахха уонна сөтөлүннэххэ, салгынынан бэриллэр

Илии тутустахха

Бэлиэлэрэ

Мань таһаарбат туһугар

Эпидемиология өтгүнэн кутталлаах дойдуларга барыма

Маассабай тэрээһиннэргэ сылдыыттан туттун

Илиини чаастатык суун

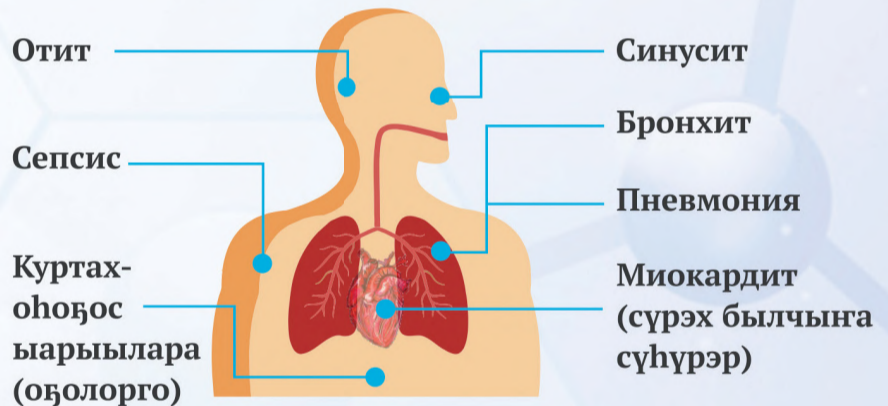

Мэдиссиинэ мааскатын кэт

Ыарыы сибикигэ биллибит дьонго чугаһаама

Бэргээтэххинэ

Тугу гыныахха?

Бырааска көрдөрүн

Бэйэн эмтэнимэ

Босхо эрийэн, мунаарар ыйытыгыгар хоруйда ыл 8 800 550 2124, 8 800 100 1403 (суукканы эргиччи).

Тэрийэн таһаарааччы
Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбата
Бэчээттээн таһаарааччы:

САХАМЕДИА
Генеральной дириэктэр:
Алексей Чертков (приемная 42-09-42)

Бэчээттээн таһаарааччы уонна
эрэдээсийэ аадырыһа:
677000, Дьокуускай,
Орджоникидзе уул., 31.

Кылаабынай эрдээктэр
Родион Юрьевич Кривогорницын
(21-93-41, 233 каб.)

Биллэри, реклама
отдела
8 (4112) 42-06-50
sakhasire_r@sakhamedia.ru

Хаһыаты тарҕатар отдел
42-46-04

Төлөпүннэрбит:
Кылаабынай эрдээктэри солбуйааччы 21-93-42
Бэлитикэ, уопастыба 21-93-43 (224 каб.)
Тыа хаһаайыстыбата 21-93-43 (223 каб.)
Экономика, промышленность 21-93-43 (227 каб.)
Култуура, үөрэх 21-93-43 (228 каб.)
Киһи уонна сокуон 21-93-43 (235 каб.)
Урбаан отдела 21-93-43 (229 каб.)
«Саха ыала» 21-93-43 (225 каб.);
«Эдэр саас» 21-93-43 (221 каб.);

Матерыйааллар уонна балаһалар «Саха сирэ» хаһыат
редакционной-компьютернай комплексыгар таһыллынылар.

Хаһыат «Якутия» медиа-холдинг АУо-ға бэчээттэннэ.
Аадырыһа: Дьокуускай к. Вилюйской пер., 20.

Сибээс, информационной технология уонна маассабай коммуникация эйгэтин кэтээн көрөр
федеральной сулууспа Саха Өрөспүүбүлүкэтин ээҕи управлениета
Хаһыат РФ Бэчээккэ уонна маассабай коммуникацияга федеральной агентствотын үбүнэн өйөөһүнүнэн тахсар.

Сонуннары киэҥник тарҕатар средствоты регистрациялааһын туһунан
СИБИДИЭТЭЛИСТИБЭ ПИ №ТУ14-0194. Сэтинньи 2 күнэ, 2011 сыл. Аата «Саха сирэ»

Электроннай почта: gazetasakhasire@mail.ru
Интернеккэ таһаарыта: http://www.edersaas.ru
Матерыйааллары таһна: К.Н.Гоголева

Сурутуу индексэ П1288
Кээмэйэ 12 бл.
Тираж 5 850 (10 710)*
Көҥүл сыананан атылланар.
Сахааһын №11
Нүөмэри бэчээккэ
бизирги график быһыытынан 12.00.
Нүөмэр бэчээккэ
12.00 бэрилиннэ.

* в список указан совокупный тираж
главной и задний «Саха Сирэ» и «Кутун».